

Humanitärrättslig reglering av antipersonell finkalibrig ammunition

Folkrättslig analys i ljuset av dagens och
morgondagens väpnade konflikter

Pontus Winther, Olivia Haby

Titel	Humanitärrättslig reglering av antipersonell finkalibrig ammunition – Folkrättslig analys i ljuset av dagens och morgondagens väpnade konflikter
Title	International Humanitarian Law and the Use of Anti-Personnel Small-Caliber Ammunition
Rapportnr	FOI-R--5833--SE
Månad	December
Utgivningsår	2025
Antal sidor	100
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Försvarsmakten, Arméstaben
Forskningsområde	Civilt försvar och krisberedskap
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr	E 13948
Godkänd av	Daniel Faria
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: TT Nyhetsbyrån/Erland Segerstedt

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Utvecklingen av skydd och stridsmetoder för väpnad konflikt har medfört att det blivit allt svårare att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick. Detta har väckt frågor om effektiviteten i antipersonell finkalibrig ammunition.

I denna rapport beskrivs det folkrättsliga utrymmet att använda finkalibrig ammunition mot kombattanter mot bakgrund av denna utveckling. Syftet är att skapa bättre kunskap om förutsättningarna i den internationella humanitära rätten för att använda denna typ av ammunition i väpnad konflikt.

I rapporten konstateras att det traktatsbaserade förbudet mot explosiva projektiler med mindre vikt än 400 gram har förändrats sedan förbudets tillkomst, och att det idag motsvarar det sedvanerättsliga förbudet mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen. Förbudets lydelse innebär att det inte omfattar antipersonell användning av kulor som exploderar utanför människokroppen.

Det konstateras vidare att de likalydande traktatsbaserade och sedvanerättsliga förbuden mot användning av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen inte omfattar projektiler som har andra verkningar i människokroppen, till exempel att de välter eller bryts.

Dessa två förbud kompletteras av det mer generella förbudet mot att förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande som är bindande både i traktatsrättslig och sedvanerättslig form. Vad som är överflödigt skada respektive onödigt lidande ska bedömas i ljuset av behovet att i väpnad konflikt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick. Det är endast sådan skada eller lidande som är överflödigt respektive onödigt i förhållande till detta mål som kan anses förbjuden enligt denna regel.

De regler som berörs i denna rapport ska förstås i ljuset av ”humanitetens principer och det allmänna samvetets bud” så som framgår av den så kallade Martensklausulen. Denna klausul innebär ett yttersta skydd för att iakttagande av humanitetens krav inte åsidosätts när reglerna tolkas och tillämpas.

Nyckelord: Antipersonell ammunition, finkalibrig ammunition, 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, 1899 års Haagdeklaration, överflödigt skada eller onödigt lidande, Martensklausulen, militär nödvändighet, humanitetens krav, internationell humanitär rätt

Summary

The development of protective measures and methods of combat in armed conflict has made it increasingly difficult to render the opponent's combatants *hors de combat* (i.e. not able to take part in the hostilities). This has raised questions about the effectiveness of small-calibre anti-personnel ammunition.

This report describes the legal framework for using small-calibre ammunition against combatants in light of this development. The aim is to create a better understanding of the conditions under international humanitarian law for using this type of ammunition in armed conflict.

The report concludes that the treaty-based prohibition of explosive projectiles weighing less than 400 grams has changed since its creation, and today corresponds to the customary law prohibition of anti-personnel use of bullets which explode within the human body. The wording of the prohibition means that it does not cover anti-personnel use of bullets that explode outside the human body.

The report further notes that the similarly worded treaty-based and customary law prohibitions on the use of bullets that easily expand or flatten in the human body do not cover projectiles that have other effects in the human body, such as tumbling or fragmenting.

These two prohibitions are supplemented by the more general prohibition against employing weapons, projectiles and material of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering, binding both as treaty law and customary international law. What constitutes superfluous injury or unnecessary suffering must be assessed in light of the objective of armed conflict to render the opponent's combatants *hors de combat*. Only such injury or suffering that is superfluous or unnecessary in relation to this objective is prohibited under this rule.

The rules addressed in this report should be understood in light of "the principles of humanity and the dictates of public conscience" as reflected in the so-called Martens Clause. The application of this clause means that there is an ultimate protection to ensure that the requirements of humanity are not exceeded when the rules are interpreted and applied.

Keywords: Anti-personnel ammunition, small-calibre ammunition, 1868 St. Petersburg Declaration, 1899 Hague Declaration, superfluous injury or unnecessary suffering, Martens Clause, military necessity, humanitarian considerations, international humanitarian law

Innehållsförteckning

Förkortningar och akronymer	9
1 Inledning	13
1.1 Bakgrund	13
1.2 Forskning och svenska positioner	15
1.3 Syfte och frågeställningar	16
1.3.1 Frågeställningar	16
1.3.2 Kvinnor och mäns villkor	17
1.3.3 Tillämplig rätt.....	18
1.3.4 Centrala ord och uttryck.....	20
1.4 Folkrättens källor och deras tillämplighet	21
1.4.1 Internationella överenskommelser.....	22
1.4.2 Sedvanerätt.....	24
1.4.3 Allmänna rättsgrundsatser.....	25
1.4.4 Rättsliga avgöranden samt lärosatser.....	25
1.4.5 Svensk bundenhet av folkrättens källor.....	26
1.4.6 Slutsatser	28
1.5 Metod.....	28
1.5.1 Tolka traktater.....	29
1.5.2 Fastställa innebörden av sedvanerättsregler	31
1.5.3 Fastställa innebörden av allmänna rättsgrundsatser .	32
1.5.4 Slutsatser	33
1.6 Rapportens disposition	33
2 Balans mellan militär nödvändighet och humanitetens krav	35
3 Förbud mot användning av explosiv finkalibrig ammunition	39
3.1 Förbudet i S:t Petersburgsdeklarationen.....	40
3.1.1 Tillämpligheten av S:t Petersburgsdeklarationen.....	40
3.1.2 Förutsättningar att ändra förbudets innebörd.....	42
3.1.3 Traktatsparternas praxis efter förbudets tillkomst	43
3.1.4 Nuvarande innebörd av förbudet.....	45
3.1.5 Slutsatser	47

3.2	Det sedvanerättsliga förbudet.....	47
3.2.1	Innebörden av förbudet.....	48
3.2.2	Slutsatser	51
3.3	Slutsatser	51
4	Förbud mot användning av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas.....	53
4.1	Tillämpligheten av Haagdeklarationen och sedvanerättsregeln.....	53
4.2	Innebörden av förbudet.....	55
4.3	Slutsatser	61
5	Förbud mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande.....	63
5.1	Tillämpligheten av förbudet	64
5.2	Innebörden av förbudet.....	65
5.2.1	Uttrycket "av sådan beskaffenhet att de förorsakar" ..	66
5.2.2	Orden "skada" och "lidande"	67
5.2.3	Orden "överflödigt" och "onödigt"	68
5.3	Slutsatser	74
6	Martensklausulen.....	77
6.1	Tillämpligheten av Martensklausulen	77
6.2	Innebörden av Martensklausulen	78
6.3	Slutsatser	81
7	Bedömning av förbudens innebörd vid användning av antipersonell finkalibrig ammunition.....	85
7.1	Förbudet mot användning av explosiv finkalibrig ammunition ..	86
7.2	Förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen	87
7.3	Förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande	88
7.4	Martensklausulen inverkan på bedömningen.....	89
7.5	Balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav ..	90
8	Slutord.....	91
	Käll- och litteraturförteckning.....	93
	Traktater	93

Rättsliga avgöranden	94
Dokument från stater och internationella organisationer	95
Litteratur	96

Förkortningar och akronymer

1899 års II Haagkonvention	Konventionen i Haag den 29 juli 1899 angående lagar och bruk i lantkrig
1899 års Haagdeklaration	Deklaration i Haag den 29 juli 1899 angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen
1907 års IV Haagkonvention	Konventionen i Haag den 18 oktober 1907 angående lagar och bruk i lantkrig
1980 års vapenkonvention	Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (se även CCW)
CCW	Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to Be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects (se även 1980 års vapenkonvention)
FN	Förenta nationerna
FOI	Totalförsvarets forskningsinstitut
GK I-IV	1949 års I-IV Genèvekonventioner
ICJ	International Court of Justice (Internationella domstolen)
ICRC	International Committee of the Red Cross (Internationella rödakorskommittén)
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien)
IHL	International humanitarian law (internationell humanitär rätt)
ILC	International Law Commission (Folkrättskommissionen)

Lantkrigsreglementet (LKR)	Reglemente angående lagar och bruk i lantkrig
Ottawakonventionen	Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring
Para.	Paragraf
PCIJ	Fasta mellanfolkliga domstolen
Prop.	Proposition
Protokoll I	Protokoll till 1980 års vapenkonvention om icke-detekterbara fragment
Protokoll II	Protokoll till 1980 års vapenkonvention om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar
Red.	Redaktör(er)
Reviderat protokoll	II Protokoll till 1980 års vapenkonvention om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar reviderat den 3 maj 1996
SFS	Svensk författningssamling
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
St.	Stycke
S:t Petersburgsdeklarationen	Deklaration i S:t Petersburg den 29 november/11 december 1868 angående beskaffenheten av de projektiler, som i krig må användas.
SOU	Statens offentliga utredningar
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
Tilläggsprotokoll I (TP I)	1977 års första tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner
Tilläggsprotokoll II (TP II)	1977 års andra tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNTS	United Nations Treaty Series
UNWCC	Förenta nationernas krigsförbrytarkommission
Uppl.	Upplaga
Wienkonventionen (WK)	Wienkonventionen om traktaträtten

1 Inledning

Kampen mellan medel och motmedel i väpnad konflikt pågår ständigt. På soldatnivå kommer detta till uttryck i förhållandet mellan verkan och skydd – där bland annat verkningarna av eldhandvapen och deras ammunition ställs mot det skydd som personlig skyddsutrustning och stridstekniskt uppträdande ger. Utvecklingen inom båda dessa områden påverkar varandra ömsesidigt: tekniska framsteg inom vapen och ammunition tenderar att framkalla innovationer inom skydd, samtidigt som framsteg inom skydd driver på utvecklingen av nya vapen och ammunitionstyper. Att effektiviteten i olika skyddsåtgärder ökar är en utveckling som ställer nya krav på ammunitionstyper så att de bidrar till att på ett effektivt sätt försätta kombattanter ur stridbart skick.

Rätten för stater att använda vapen, stridsmedel och stridsmetoder i väpnade konflikter är emellertid inte obegränsad. Den regleras av folkrätten, framförallt av den internationella humanitära rätten. I den internationella humanitära rätten är kampen mellan medel och motmedel långtifrån okänd. I själva verket är det just den kampen som aktualiserat behovet av regler om vapen och stridsmedel. I Internationella rödakorskommitténs kommentar till 1977 års första tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner (tilläggsprotokoll I) beskrivs därför denna kamp som en av utgångspunkterna för de folkrättsliga begränsningarna av vapen och stridsmedel:

”[T]he history of weapons is above all dominated by the contest between projectile and armour, between mortar fire and fortification. The discovery of a new means of attack leads to the introduction of a new means of defence, which in turn provokes the introduction of an even more powerful projectile. This course of events has been taking place since time immemorial.”¹

I denna rapport beskrivs de folkrättsliga förutsättningarna för Försvarmakten att använda finkalibrig ammunition som är effektiv mot kombattanter i dagens och morgondagens väpnade konflikter.²

1.1 Bakgrund

I den internationella humanitära rätten finns särskilda regler som innehåller restriktioner av och förbud mot användning av olika typer av finkalibrig ammunition. Dessa regler tillkom redan under andra halvan av 1800-talet. Då ingicks 1868

¹ Yvez Sandoz, Christophe Swinarski och Bruno Zimmerman (red), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (Martinus Nijhoff Publishers 1987), s. 401, para. 1412.

² Kapitel 1, 4, 6, 7 och 8 är huvudsakligen skrivna av Pontus Winther, kapitel 2, 3 och 5 är huvudsakligen skrivna av Olivia Haby. Båda författarna står emellertid bakom rapporten som helhet.

års S:t Petersburgsdeklaration som reglerar användningen av projektiler med mindre vikt än 400 gram som är explosiva, laddade med sprängämne eller brännbara ämnen (1868 års S:t Petersburgsdeklarationen).³ Därefter ingicks även 1899 års Haagdeklaration som reglerar användningen av projektiler som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen (1899 års Haagdeklaration).⁴ Efter detta har antalet mellanstatliga överenskommelser med fokus på finkalibrig ammunition varit begränsat. Det faktum att dessa regler om finkalibrig ammunition är gamla tycks ha bidragit till en osäkerhet kring hur de ska förstås idag.

1868 års S:t Petersburgsdeklarationen är känd för att, förutom att innehålla ett förbud mot användande av explosiva projektiler, också ge uttryck för vad som har kommit att erkännas som en av de grundläggande principerna bakom den internationella humanitära rättens regler. I deklarationens inledande stycken uttrycks grundsatsen om en balans mellan å ena sidan den militära nödvändighetens krav och å andra sidan humanitetens krav i reglerna, en grundsats som sedermera har kommit att genomsyra hela den internationella humanitära rätten (se vidare kapitel 2 nedan). Deklarationen återger också en tidig version av förbudet mot att använda vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. I 1899 års II Haagkonvention (till vilken 1899 års Haagdeklaration nämnd ovan är bilagd) återfinns dessutom en annan princip som har ansetts vara central för den internationella humanitära rättens funktion, den så kallade Martensklausulen. Klausulens funktion förefaller vara att fungera som ett slags generalklausul för att säkerställa ett tillräckligt humanitärt skydd.⁵

Dessa grundläggande principer har sedan tillkomsten av 1868 års S:t Petersburgsdeklaration och 1899 års II Haagkonvention med tillhörande deklaration upprepats i ett stort antal humanitarrättsliga instrument och har dessutom gett upphov till en omfattande debatt angående deras innehåll. De har därför en central roll för förståelsen för den internationella humanitära rätten.

Sammanfattningsvis väcker de nu redovisade förhållandena en rad både komplexa och svåra folkrättsliga frågor. Många av dem rör själva grunden för den internationella humanitära rätten, såsom det lagliga målet med väpnade konflikter och den grundläggande balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav. De

³ Deklaration i S:t Petersburg den 29 november/11 december 1868 angående beskaffenheten av de projektiler, som i krig må användas, ikraft sedan 29 november 1868 och ratificerades av Sverige samma dag, SFS 1900:76 (1899 års S:t Petersburgsdeklaration eller S:t Petersburgsdeklarationen).

⁴ Deklaration i Haag den 29 juli 1899 angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen, i kraft sedan 4 september 1900 och ratificerades av Sverige samma dag, SFS 1900:76 (1899 års Haagdeklaration eller Haagdeklarationen).

⁵ Konventionen i Haag den 29 juli 1899 angående lagar och bruk i lantkrig jämte reglemente angående lagar och bruk i lantkrig, ikraft sedan 4 september 1900 och ratificerades av Sverige 5 juli 1907 (1899 års II Haagkonvention), inledande nionde paragraf.

rör dessutom förutsättningarna för tolkning och tillämpning av äldre humanitär-rättsliga regler, liksom den internationella humanitära rättens funktion i kampen mellan medel och motmedel.

Dessa förhållanden väcker dessutom vissa tillämpningsfrågor. Till exempel, får explosiv finkalibrig ammunition användas mot personer? Är användning av ammunition som välter eller fragmenteras i människokroppen folkrättsenlig? Vad räknas som överflödig skada eller onödigt lidande vid användning av finkalibrig ammunition?

Det kan noteras att frågorna är många och differentierade. Innan syftet med denna rapport beskrivs är det därför lämpligt att undersöka vad som redan är sagt om de förhållanden som nu berörs, och om några av frågorna ovan redan är besvarade.

1.2 Forskning och svenska positioner

FOI har inte tidigare genomfört någon omfattande rättsvetenskaplig forskning på området finkalibrig ammunition. Inte heller förefaller någon omfattande eller utförlig forskning på området finnas i Sverige i övrigt.⁶ Däremot har FOI-forskning genomförts som har viss relation till finkalibrig ammunition. Här kan bland annat nämnas en rapportserie om staters skyldighet att avgöra folkrättsenligheten av användningen av nya vapen, stridsmedel och stridsmetoder.⁷ Därutöver har FOI genomfört forskning som berör den folkrättsliga regleringen av staters användning av andra typer av vapen, stridsmedel och stridsmetoder, däribland regleringen av autonoma vapensystem,⁸ antipersonella minor,⁹ och skyldigheten att vidta försiktighetsåtgärder vid val av stridsmedel och anfallsmetoder vid planering och beslut om anfall.¹⁰

Det finns också forskning på området från andra länder. Denna forskning tar emellertid inte hänsyn till just den svenska bundenheten till de regler som aktualiseras av dessa frågor. Inte heller tar den hänsyn till relevanta svenska beslut, uttalanden

⁶ Se, för en överblick, Ove Bring och Anna Körlof-Askholt, *Folkrätt i Krig, Kris Och Fredsoperationer* (4 uppl., Nordstedts Juridik AB 2010), s. 162194; SOU 2010:72 *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning*, Bilaga 7, *Svensk manual i humanitär rätt m.m.* (hädanefter SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt*)

⁷ Pontus Winther och Norea Normelli, 'Folkrättslig granskning av vapenprojekt – Tolkning av artikel 36 i Tilläggsprotokoll I till 1949 Års Genèvekonventioner' (FOI 2024) FOI-R--5554--SE; Miriam Ingesson, 'Folkrättslig granskning av vapenprojekt i Sverige' (FOI 2025) FOI-R--5721--SE; Pontus Winther och Miriam Ingesson, 'Guide för anmälan av nya vapen och stridsmetoder till vapenprojektdelegationen' (FOI 2025) FOI Memo 8995.

⁸ Pontus Winther, 'Folkrättslig reglering av autonoma vapensystem' (FOI 2022) FOI-R--5343--SE; Pontus Winther, 'Folkrättsliga krav på autonomt målval vid insats med patrullrobotar: Käll- och litteraturoversikt' (2024) FOI Memo 8437.

⁹ Sally Longworth, 'An Overview of the Legal Regulation in Light of Recent Developments' (april 2025) FOI Memo 8437.

¹⁰ Sally Longworth, 'Att välja vapen - En analys av försiktighetsåtgärder vid anfall i en urban miljö' (FOI 2025) FOI-R--5684--SE.

och positioner på området. Sådan forskning måste därför, när den tas upp i denna rapport, beaktas med viss försiktighet och ur ett svenskt perspektiv.

Slutligen finns det också vissa relevanta svenska beslut, uttalanden och positioner på området. Detta rör bland annat beslut av vapenprojektdelegationen samt uttalanden och positioner vid internationella förhandlingar som rör finkalibrig ammunition och andra konventionella stridsmedel. Sådana tidigare beslut, uttalanden och positioner kan givetvis spela en viss roll för möjligheten att tolka och tillämpa relevanta rättsregler. De berörs därför i denna rapport när så är påkallat.

Frågeställningarna i denna rapport har formulerats utifrån dessa utgångspunkter.

1.3 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av vad som sagts ovan är det övergripande syftet med denna rapport att skapa bättre kunskap om det folkrättsliga utrymmet för Sverige att använda antipersonell finkalibrig ammunition i dagens och framtidens väpnade konflikter.

1.3.1 Frågeställningar

För att nå syftet med rapporten kommer följande fyra frågeställningar besvaras:

- Hur bör reglerna som uttrycks i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, angående förbud mot användande av projektiler med mindre vikt än 400 gram som är explosiva eller laddade med sprängämne eller brännbara ämnen, förstås?
- Hur bör reglerna som uttrycks i 1899 års Haagdeklaration, angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen, förstås?
- Hur påverkas ovan nämnda frågor av regeln om förbud mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande och andra relevanta folkrättsliga regler tillämpliga i väpnad konflikt?
- Hur påverkas ovan nämnda frågor av kravet på balans mellan militär nödvändighet och humanitetens krav som utgör en utgångspunkt för den internationella humanitära rättens regler?

De två första frågeställningarna rör relativt precisa regler som uttrycks i traktater som tillkom i andra halvan av 1800-talet. En central fråga är därför hur dessa regler ska tolkas och tillämpas av Sverige idag. Med ordet ”uttrycks” indikeras att reglerna inte enbart finns i dessa traktater, utan också i andra folkrättsliga rättskällor, framför allt i sedvanerätten. Det är således en viktig fråga i vilka andra rättskällor som dessa regler existerar, hur svensk bundenhet av dessa regler ser ut och hur de i så fall ska tolkas och tillämpas av Sverige.

De två sista frågeställningarna rör vissa övergripande principer i den internationella humanitära rätten som påverkar rätten att använda antipersonell finkalibrig ammunition. Förbudet i den i den tredje frågeställningen mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande utgör ett kompletterade skydd för stridande vid användning av antipersonell finkalibrig ammunition, utöver det skydd som S:t Petersburgs- och Haagdeklarationerna ger. Med ”andra relevanta folkrättsliga regler” i samma frågeställning avses framför allt den så kallade Martensklausulen, vars syfte framför allt är att inskräpa vissa tolknings- och tillämpningsregler för den internationella humanitära rätten. Avslutningsvis, i den sista frågeställningen utreds balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav och dess påverkan på frågan om hur de ovan angivna reglerna och principerna ska förstås.

De folkrättsliga regler som åsyftas i frågeställningarna ovan återfinns som nämnts i den internationella humanitära rätten. Mänskliga rättigheter reglerar förvisso enskildas skydd i förhållande till staters vålds- och tvångsanvändning även i situationer av väpnad konflikt, men frågor kopplat till mänskliga rättigheter berörs inte direkt i denna rapport. Inte heller berörs sådana regler som rör andra typer av finkalibrig ammunition än de här angivna, till exempel de som innehåller brandstridsmedel eller biologiska och kemiska stridsmedel.

1.3.2 Kvinnor och mäns villkor

Förutom de ovan formulerade frågeställningar ska FOI generellt, när så är relevant, belysa och analysera kvinnors och mäns villkor i sin forskningsverksamhet.¹¹ Eftersom denna rapport rör den folkrättsliga regleringen av antipersonell finkalibrig ammunition och dess verkningar på kombattanter så innefattar den naturligt nog frågor om vilka verkningar en projektil har i människokroppen. Även om det får anses ostridigt att majoriteten av kombattanter i väpnade konflikter är män så består många staters stridskrafter idag av både kvinnor och män. Samtidigt finns det forskning som visar att användning av stridsmedel och stridsmetoder kan påverka kvinnor och män på olika sätt, och att detta bland annat kan bero på såväl sociala och kulturella skillnader som på de biologiska skillnaderna mellan könen.¹² På grund av den relativt stora mängden kinetisk energi som används i vapen och ammunition har dock betydelsen av skillnaderna i kvinnors och mäns kroppsmassa och kroppssammansättning för en projektils verkningar i människokroppen ifrågasatts.¹³ De biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män kan emellertid bero på andra faktorer än kroppsmassa och kroppssammansättning, och ett vapens verkningar är inte nödvändigtvis begränsat till dess kinetiska energi. Vad avser verkningar av finkalibrig ammunition finns det dessutom forskning som visar på att

¹¹ Förordning (2024:1230) med instruktion för Totalförsvarets forskningsinstitut, para. 4.

¹² Märten Risling m.fl., 'Mice and Wo(Men) with Head Trauma' i Cecilia Tengroth och Kristina Lindvall (red.), *IHL and gender – Swedish experiences* (Swedish Red Cross and Swedish Ministry for Foreign Affairs 2015), s. 103.

¹³ Cecilia Tengroth, 'Should Gender Considerations Impact the Legal Review of New Weapons?' i Cecilia Tengroth och Kristina Lindvall, *ibid.*, s. 112.

dödligheten på grund av skjutvapenrelaterade skador är lägre bland kvinnor än bland män.¹⁴ Det kan således inte tas för givet att kvinnor och män påverkas på samma sätt när de träffas av finkalibrig ammunition.

Det ovan sagda innebär att skillnader mellan kvinnor och män inte generellt kan avfärdas vid användning (och därmed också vid utveckling eller anskaffning) av antipersonell finkalibrig ammunition.

1.3.3 Tillämplig rätt

Frågeställningarna ovan aktualiserar såväl särskilda som generella regler om användning av stridsmedel. De särskilda reglerna av relevans för användning av antipersonell finkalibrig ammunition är, som noteras ovan, 1868 års S:t Petersburgs-deklaration och 1899 års Haagdeklaration. De regler som reflekteras i dessa traktater är bindande även på sedvanerättslig grund. De omfattar förbud mot och restriktioner i användningen av explosiva projektiler¹⁵ och kulor som lätt utvidgar sig i människokroppen¹⁶. De generella regler som är relevanta för den här rapporten är först och främst principen om förbud mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande. Principen kommer bland annat till uttryck i artikel 23 (e) i lantkrigsreglementet bifogat till 1907 års IV Haagkonvention,¹⁷ och artikel 35 stycke 2 i tilläggsprotokoll I, och har även sin motsvarighet i sedvanerätten.¹⁸ Dessutom undersöks betydelsen av Martensklausulen, återgiven bland annat i artikel 1 stycke 2 i tilläggsprotokoll I, eftersom även den kan ha inverkan på friheten för stater att använda olika typer av ammunition.

Hur särskilda och generella regler förhåller sig till varandra är inte alltid tydligt.¹⁹ Det kan till exempel inte utan vidare antas att ammunition som omfattas av ett av de särskilda förbuden i S:t Petersburgsdeklarationen eller Haagdeklarationen därmed också är i strid med principen om förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande.²⁰ På motsvarande sätt kan det inte antas att ammunition som inte omfattas av ett särskilt förbud per automatik inte heller omfattas av förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande. För att göra en bedömning av folkrättsenligheten av användningen av antipersonell finkalibrig

¹⁴ Se t.ex. Catherine Zwemer m.fl., 'Firearms-related injury and sex: a comparative National Trauma Database (NTDB) Study' (2023) *Trauma Surgery & Acute Care Open*.

¹⁵ Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck (red.), *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules* (Cambridge University Press 2005), s. 272, regel 78.

¹⁶ *Ibid.*, s. 268, regel 77.

¹⁷ LKR, Bilaga till Konventionen i Haag den 18 oktober 1907 angående lagar och bruk i lantkrig (1907 års IV:e Haagkonvention), i kraft sedan den 26 januari 1910 ratificerades av Sverige den 27 november 1909, SFS 1910:153, art. 23 (e).

¹⁸ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 237, regel 70.

¹⁹ Nobuo Hayashi, 'General Principles' i Fleck Dieter (red.), *The Handbook of International Humanitarian Law* (4 uppl., Oxford University Press 2021), s. 82, para. 4.01.

²⁰ William H Boothby, *Weapons and the Law of Armed Conflict* (2 uppl., Oxford University Press 2016), s. 52.

ammunition måste bedömningsen därför ske utifrån både särskilda och generella regler.

Den internationella humanitära rätten är som huvudregel endast tillämplig för parterna i väpnade konflikter. Detta följer av gemensamma artikel 2 och 3 i 1949 års Genèvekonventioner²¹ samt av artikel 1 stycke 3 i tilläggsprotokoll I. Gemensamma artikel 2 reglerar tillämpligheten av den internationella humanitära rätten i internationella väpnade konflikter, och gemensamma artikel 3 dess tillämplighet i icke-internationella väpnade konflikter. Artiklarna innehåller dock ingen definition av begreppet ”väpnad konflikt” (eng. *armed conflict*). Det har istället definierats av Jugoslavientribunalen i det rättsliga avgörandet *Tadić*:

”an armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organized armed groups or between such groups within a State.”²²

Av definitionen följer att en internationell väpnad konflikt föreligger så snart väpnat våld används mellan stater. Vidare föreligger en icke-internationell väpnad konflikt när utdraget väpnat våld används mellan en stat och en organiserad väpnad grupp, eller mellan organiserade väpnade grupper inom en stat. Att en väpnad konflikt föreligger innebär att parterna är skyldiga att följa den tillämpliga internationella humanitära rätten. Denna definition av vilka situationer som utgör väpnade konflikter anses generellt sett vara sedvanerättsligt bindande.²³

Från huvudregeln att den internationella humanitära rätten endast är tillämplig i väpnad konflikt finns det undantag, närmare bestämt regler som är tillämpliga även i fredstid. Ett här relevant exempel är artikel 36 i tilläggsprotokoll I. Enligt artikel 36 är stater, som är folkrättsligt bundna av protokollet, skyldiga att ”vid studium, utveckling, anskaffning eller val av ett nytt vapen eller stridsmedel eller en ny stridsmetod” avgöra huruvida deras användning är i enlighet med tillämplig folkrätt. Här bör noteras att granskningen inte är begränsad till tilläggsprotokoll I, utan omfattar även andra folkrättsliga regler som är tillämpliga i internationella väpnade konflikter. Exempel på sådana regler är de särskilda förbud mot användningen av finkalibrig ammunition som behandlas i den här rapporten.

²¹ Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (GK I); Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (GK II); Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående krigsfångars behandling (GK III); Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid, samtliga i kraft sedan den 21 oktober 1950 och ratificerade av Sverige den 28 december 1953, SÖ 1953:14, 15, 16 respektive 17.

²² ICTY, *Prosecutor v. Tadić* (Appeals Chamber Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction), IT-94-1 (2 oktober 1995), para. 70.

²³ Se t.ex. Marco Sassòli, *International Humanitarian Law: Rules, Controversies and Solutions to Problems Arising in Warfare* (2 uppl., Edward Elgar Publishing 2024), s. 181.

Frågeställningarna i denna rapport besvaras uteslutande utifrån utgångspunkten att antipersonell finkalibrig ammunition används i väpnad konflikt. Fredstida användning av sådan ammunition diskuteras således inte i rapporten.

1.3.4 Centrala ord och uttryck

I rapporten används ett antal centrala ord och uttryck som har en särskild innebörd.

Med ”folkrättsliga regler” menas de regler som återfinns i folkrättens rättskällor, närmare bestämt i internationella överenskommelser, i sedvanerätten och i allmänna rättsgrundsatser (se avsnitt 1.4 nedan).

Med uttrycket ”internationell humanitär rätt” avses de folkrättsliga regler som reglerar relationen mellan parterna i en väpnad konflikt.

Uttrycket ”väpnad konflikt” är ett folkrättsligt uttryck som beskriver den situation i vilken reglerna i den internationella humanitära rätten ska tillämpas (se avsnitt 1.3.3 ovan).

Med ”antipersonell finkalibrig ammunition” avses ammunition med en kaliber upp till och med 12,7 millimeter som används företrädesvis i eldhandvapen och kul-sprutor mot personer. Ibland används ordet ”stridsmedel”, vilket är ett övergripande humanitärättsligt uttryck som bland annat omfattar ammunition. Orden ”projektiler” och ”kulor” används när förbuden i 1868 års S:t Petersburgs- respektive 1899 års Haagdeklaration diskuteras.

Ordet ”personlig skyddsutrustning” används här som ett generellt uttryck för olika kroppsskyddssystem. Det innefattar system som endast har splitterskydd, som har splitterskydd med stål- eller keramplatta eller andra motsvarande material.

Uttrycket ”kombattant” är ett folkrättsligt uttryck som i första hand avser medlemmarna en stridande parts väpnade styrkor utom sjukvårdspersonal och militärpräster, artikel 43 stycke 2 tilläggsprotokoll I. I väpnad konflikt får kombattanter utsättas för anfall så länge de inte är försatta ur stridbart skick, artikel 41 tilläggsprotokoll I. Under vissa förutsättningar får även civila som direkt deltar i fientligheterna utsättas för anfall, artikel 51 stycke 3 tilläggsprotokoll I. För enkelhetens skull hänvisas i denna rapport normalt sett bara till ”motståndarens kombattanter” när målen för antipersonell finkalibrig ammunition diskuteras.

Uttrycket ”försatt ur stridbart skick” innebär i detta sammanhang att en person har ”förlorat medvetandet eller på annat sätt, genom sårskada eller sjukdom blivit oförmögen att försvara sig själv”, artikel 41 tilläggsprotokoll I. Det är ett folkrättsligt uttryck som beskriver de förutsättningar under vilka en kombattant är skyddad från vidare anfall. Uttrycket ”att försätta en kombattant ur stridbart skick” används i denna rapport för att beskriva den av den internationella humanitära rätten tillåtna våldsanvändning mot en kombattant (se kapitel 5.2.3 nedan).

Dessa ord och uttryck ska ha den ovan angivna innebörden i denna rapport såvida inte annat anges särskilt.

När nu bakgrunden för och omfattningen av rapporten har beskrivits så är nästa steg att närmare beskriva föremålen för undersökningen och den metod som används för att besvara frågeställningarna. Först beskrivs här folkrättens källor och det sätt på vilket dessa blir bindande för Sverige. Därefter beskrivs de metoder som används för att fastställa innebörden av dessa källor.

1.4 Folkrättens källor och deras tillämplighet

Förutsättningarna för en stats användning av antipersonell finkalibrig ammunition bestäms av det tillämpliga folkrättsliga ramverket. Detta ramverk återfinns i folkrättens källor.

I detta avsnitt beskrivs inledningsvis folkrättens källor, och därefter vad som avgör om en rättskälla är tillämplig eller ej. Detta görs för att underlätta förståelsen för de resonemang och argument som presenteras senare i rapporten. Därför behöver den som redan har en god förståelse för folkrättens källor, inklusive mekanismerna för deras tillämplighet, inte nödvändigtvis läsa detta avsnitt.

Vid diskussion om vilka som är folkrättens källor är det vanligt att hänvisa till artikel 38 stycke 1 i Internationella domstolens stadga.²⁴ Där uppräknas de grunder, det vill säga de rättskällor, på vilka domstolen får basera sina rättsliga avgöranden. De rättskällor som räknas upp i artikel 38 stycke 1 anses oftast utgöra grunden för folkrättsliga argument även i andra sammanhang, och används därför flitigt av stater, organisationer och forskare för att demonstrera giltigheten av folkrättsliga argument. De är därför en naturlig utgångspunkt även för denna rapport. I korthet anges tre rättskällor i artikeln: internationella överenskommelser, sedvanerätt och allmänna rättsgrundsatser. Som hjälpmedel för att fastställa innebörden av dessa rättskällor anges i artikeln dessutom rättsliga avgöranden samt lärosatser. Den folkrättsliga regleringen avseende användningen av antipersonell finkalibrig ammunition påverkas av samtliga tre nu nämnda rättskällor. Nedan utvecklas karaktären och funktionen av var och en av dessa rättskällor, samtidigt som deras roll för den här aktuella rapporten beskrivs. I tur och ordning beskrivs internationella överenskommelser, sedvanerätt, allmänna rättsgrundsatser och avslutningsvis rättsliga avgöranden samt lärosatser.

²⁴ Förenta nationernas stadga och Internationella domstolens stadga, i kraft sedan 24 oktober 1945 och ratificerad av Sverige 19 november 1946, SÖ 1946:1.

1.4.1 Internationella överenskommelser

Både 1868 års S:t Petersburgsdeklaration och 1899 års Haagdeklaration är internationella överenskommelser. Internationella överenskommelser är enligt artikel 38 stycke 1 (a) i Internationella domstolens stadga regler som uttryckligen erkänts av stater. Denna typ av överenskommelser tar sig ofta formen av traktater, det vill säga överenskommelser i skriftlig form och underkastade internationell rätt.²⁵

I denna rapport diskuteras flera traktaters påverkan på Sveriges rätt att använda finkalibrig ammunition mot personer, framför allt S:t Petersburgsdeklaration om vissa projektiler som är explosiva eller innehåller sprängämne eller brännbara ämnen samt Haagdeklaration om kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen. I samband med att dessa traktater diskuteras nedan i rapporten uppstår såväl frågor om huruvida de över huvud taget är tillämpliga liksom frågor om de är tillämpliga i det aktuella fallet. Till den första kategorin av tillämplighetsfrågor hör de som rör huruvida en traktat har trätt i kraft, huruvida dess innehåll har ändrats samt huruvida den har upphört att gälla. Till den andra kategorin av frågor hör de som rör huruvida och i vilken utsträckning en stat – i det här aktuella fallet Sverige – på materiell, personell, tidsmässig och geografisk grund är bundet av traktaten i fråga. Några inledande ord ska sägas om dessa två kategorier av tillämplighetsfrågor redan här, för att underlätta de kommande diskussionerna.

Folkrättsliga regler om ikraftträdande, ändring och upphörande av traktater, liksom regler om effekterna av bundenhet av traktater, återfinns i 1969 års Wienkonvention om traktaträtten. Denna konvention är därför en naturlig referenspunkt när traktater diskuteras. Det ska dock noteras att konventionens regler enligt artikel 4 endast är tillämpliga på traktater som tillkommit efter det datum då konventionen trädde i kraft, det vill säga efter den 27 januari 1980.²⁶ Men eftersom Wienkonventionens regler i hög grad kodifierar sedan länge existerande oskrivna regler (sedvanerättsliga regler, se 1.5.1 nedan) om traktater, så är konventionens regler ofta representativa även för hur reglering och tolkning av äldre traktater ska ske. För tydlighetens skull, särskilt eftersom denna rapport behandlar flera traktater som ingåtts tidigare än 1980, så utgår analysen ofta från Wienkonventionens artiklar samtidigt som det också anges om och i vilken utsträckning de refererade artiklarna också reflekterar sedvanerätt.

Avseende traktaters ikraftträdande och upphörande kan följande noteras. En traktat träder, enligt Wienkonventionens artikel 24 stycke 1, i kraft på det sätt och vid den tidpunkt som framgår av traktaten i fråga eller enligt vad som i övrigt är överenskommet. Den viktigaste effekten av en traktats ikraftträdande framgår av konventionens artikel 26; att parterna är bundna av traktaten och att de därför är skyldiga

²⁵ Wienkonventionen om traktaträtten (WK), i kraft sedan 27 januari 1980 och ratificerades av Sverige samma dag, SÖ 1975:1, art. 2 st. 1 (a).

²⁶ *United Nations Treaty Collection*, kapitel XXIII-1, *Status of Treaties*, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=en (senast besökt 2025-11-26).

att ärligt uppfylla de förpliktelser som föreskrivs i traktaten. För att skyldigheter i enlighet med en traktat ska föreligga måste traktaten således vara i kraft.

För att en traktat ska vara i kraft krävs inte bara att traktaten i fråga har trätt i kraft, utan dessutom att den inte har upphört. Regler om traktaters upphörande finns bland annat i Wienkonventionens artikel 54. Där framgår, något förenklat, att en traktat kan upphöra antingen på det sätt som framgår av traktatens egna regler om upphörande, eller om alla parter samtycker till dess upphörande. Dessa regler reflekterar i huvudsak gällande sedvanerätt.²⁷ De folkrättsliga reglerna om traktaters upphörande innebär således att en traktat inte upphör att gälla bara för att en viss tidsrymd har passerat och traktaten möjligen uppfattas som ”gammal”. Att S:t Petersburgsdeklarationen är från 1868 och Haagdeklarationen är från 1899 är alltså, i sig, inget argument för att de inte längre är i kraft. Huruvida en traktat är i kraft eller har upphört behöver således avgöras i varje enskilt fall mot bakgrund av tillämpliga regler. I S:t Petersburgsdeklarationens och Haagdeklarationens fall sker detta i avsnitt 3.1 och 4.1 nedan.

Innehållet i en traktat kan också ändras, till exempel genom en överenskommelse mellan traktatsparterna. Denna möjlighet framgår av bland annat artikel 39 i Wienkonventionen. Det finns inget särskilt formkrav för ändringar och ändringar kan till och med vara muntliga eller outtalade. Detta har bland annat noterats av FN:s folkrättskommission, som vid tillkomsten av Wienkonventionen noterade att:

”... a treaty may sometimes be modified even by an oral agreement or by a tacit agreement evidenced by the conduct of the parties in the application of the treaty”.²⁸

Bundenhet av en traktat uppstår endast för den stat som uttryckligen har samtyckt till att bli bunden av den. En stat blir bunden av en traktat (med andra ord, staten blir en part till traktaten) genom signering och ratificering vid traktatens tillkomst, alternativt genom anslutning till traktaten vid en senare tidpunkt.²⁹ En part har ibland rätt att reservera sig från bundenhet av vissa regler i en traktat. Bundenhet av traktaten föreligger då endast i den utsträckning som parten i fråga inte har gjort någon reservation.³⁰ Staters bundenhet av en traktat brukar hänföras till traktatens personella tillämpningsområde.

En stats bundenhet av en traktat är emellertid inte total, även om staten i fråga är part till traktaten. Vissa traktater är bara bindande för dess parter i vissa situationer. Detta brukar refereras till som traktaternas materiella tillämpningsområde. Både

²⁷ Vincent Chapaux, ‘Article 54, Termination of or withdrawal from a treaty under its provisions or by consent of the parties’ i Oliver Corten och Pierre Klein (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary, Volume II* (Oxford University Press 2011), s. 1237–1238, para. 3.

²⁸ ILC, *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries*, Yearbook of the International Law Commission 1966 vol. II (United Nations 1966), s. 233.

²⁹ WK, art. 11.

³⁰ WK, art. 19.

S:t Petersburgsdeklarationen och Haagdeklarationen har ett materiellt tillämpningsområde som är begränsat till väpnad konflikt. I S:t Petersburgsdeklarationen anges detta genom att det i det åttonde stycket föreskrivs att regleringen om ammunition som är explosiv eller är laddad med sprängämne eller brännbara ämnen endast gäller ”i händelse av krig mellan dem”. I Haagdeklarationen anges på motsvarande sätt i deklarationens andra stycke att deklarationen endast är bindande för parterna ”i händelse av krig mellan två eller flera av dem”.

Med traktaters tidsmässiga tillämpningsområde avses bland annat att traktaten inte kan ha retroaktiv verkan. Att Wienkonventionens bestämmelser inte är tillämpliga på traktater som tillkommit innan Wienkonventionen trädde i kraft är ett exempel på ett tidsmässigt tillämpningsområde. Ett annat är att traktatens effekter inte kan göras gällande för en stat innan den är bunden av traktaten eller för den delen efter att staten, genom traktatens upphörande eller partens frånträdande, inte längre är bunden av den.

I vissa fall kan traktaters tillämplighet vara begränsad till ett visst geografiskt område, till exempel statens eget territorium, ockuperat territorium eller en viss havsrättslig zon. Detta brukar kallas traktatens geografiska tillämpningsområde.

De traktater som diskuteras i denna rapport, bland annat S:t Petersburgsdeklarationen och Haagdeklarationen, måste alla analyseras utifrån dessa tillämplighetsperspektiv innan analysen kan riktas mot det de faktiskt avser att reglera. Med andra ord, det måste utredas om traktaterna är i kraft (det vill säga trätt i kraft och inte upphört att gälla) samt är personellt, materiellt, tidsmässigt och geografiskt tillämpliga för Sverige i den aktuella situationen. Först då och under de förutsättningarna ger de upphov till folkrättsliga förpliktelser för Sverige. Huruvida så är fallet beskrivs i kapitel 3 och 4 nedan.

1.4.2 Sedvanerätt

Internationell sedvänja, eller sedvanerätt som det ofta kallas, föreligger enligt artikel 38 stycke 1 (b) i Internationella domstolens stadga när det finns en allmän praxis bland stater (det vill säga ett bland stater helt eller nära nog samstämmigt beteende) som godtas av dessa stater såsom gällande rätt (rättsövertygelse). En sedvanerättslig regel behöver inte, till skillnad från en traktat, vara skriftlig eller ens bestå av aktiva handlingar.

Till skillnad från traktater är sedvanerättsliga regler bindande för samtliga stater såvida de inte aktivt och kontinuerligt har motsatt sig bundenhet under regelns tillkomst. Även andra internationella rättssubjekt än stater kan vara bundna av sedvanerättsliga regler. Det finns ofta en växelverkan mellan sedvanerättsliga och traktatsrättsliga regler, såtillvida att en regel som redan är sedvanerättsligt bindande senare kan manifesteras i traktatform av stater. Omvänt kan en omfattande bundenhet till en traktat medföra att dess regler blir sedvanerättsligt bindande. Ibland kan en traktatsrättslig regel mellan ett fåtal stater börja tillämpas allmänt på

ett sådant sätt att den traktatsrättsliga regeln helt eller delvis får en sedvanerättslig motsvarighet. Huruvida det senare har skett med reglerna i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration och 1899 års Haagdeklaration berörs i närmare detalj i avsnitt 3.1 och 4.1 nedan.

1.4.3 Allmänna rättsgrundsatser

Med hänvisningen till allmänna rättsgrundsatser i artikel 38 stycke 1 (c) i Internationella domstolens stadga avses sådana grundläggande förhållningssätt till rätten som tillämpas i, om inte alla så åtminstone i en majoritet av, staters nationella rättsordningar.³¹ Till källan allmänna rättsgrundsatser brukar bland annat hänföras vissa grundläggande rättsprinciper om lösning av konflikter mellan flera i och för sig tillämpliga men likväl oförenliga rättsregler.³² Hit räknas ibland också Martensklausulen, vars syfte och innehåll berörs i större detalj i kapitel 6 nedan. Allmänna rättsgrundsatser uttrycks stundom i traktater eller har sedvanerättslig status, men de kan även utgöra en bindande norm även när det inte finns någon mer konkret regel med motsvarande innehåll.

1.4.4 Rättsliga avgöranden samt lärosatser

Internationella domstolen ska, enligt artikel 38 stycke 1 (d) i domstolens stadga, använda rättsliga avgöranden samt lärosatser som hjälpmedel för att fastställa gällande rätt. Liksom för de ovan uppräknade rättskällorna finns det goda skäl att även i den här analysen följa Internationella domstolens stadga och använda avgöranden och lärosatser som hjälpmedel. Med rättsliga avgöranden avses i stadgan såväl Internationella domstolens egna avgöranden som avgöranden från andra internationella domstolar och tribunaler, även om domstolen själv sällan refererar till andra domstolar och tribunaler.³³

Uttrycket lärosatser är i detta sammanhang ett relativt vitt begrepp som i korthet omfattar såväl forskning som annan kunskapsgenererande och förmedlande verksamhet.³⁴ I denna rapport tas bland annat stöd av traktatskommentarer, vetenskapliga monografier och antologier samt av vetenskapliga tidskriftsartiklar. Även utredande arbeten av internationella organ, särskilt FN:s folkrättskommission, spelar en viktig roll för att fastställa gällande rätt i det fall som här är aktuellt. Staters officiella militärmanualer utgör i detta sammanhang ett bevis för hur olika stater, baserat på staternas folkrättsliga bundenhet, har tolkat rättsläget.

³¹ Andreas Zimmermann, Christian Tomuschat och Karin Oellers-Frahm (red.), *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary* (Oxford University Press 2019), s. 768, para. 255.

³² *Ibid.*, s. 770, para. 260.

³³ *Ibid.*, s. 787–8, para. 310–11.

³⁴ *Ibid.*, s. 791, para. 321.

1.4.5 Svensk bundenhet av folkrättens källor

Innan vi går vidare och diskuterar hur tolkningen av tillämpliga rättskällor får ske är det värt att betona tre saker angående en stats (i vårt fall Sveriges) bundenhet av folkrättens källor som endast framgått indirekt ovan.

För det första, de folkrättsliga källornas karaktär, så som de beskrivits ovan, visar att deras existens och innehåll till mycket stor del är avhängigt staters samtycke att vara bundna av folkrättsliga regler, antingen genom överenskommelser (som till exempel traktater), genom sitt beteende (det vill säga statspraxis i kombination med en rättsövertygelse, antingen genom aktiv handling eller genom underlåtenhet att handla) eller, för den delen, genom att stater allmänt tillämpar vissa allmänna rättsgrundsatser. Detta innebär som huvudregel att en stat inte är bunden av en folkrättslig regel såvida staten inte genom aktiv handling – eller i vissa fall genom underlåtenhet att handla – accepterar denna bundenhet. Detta är en grundläggande förutsättning för folkrättens funktionssätt, och beskrevs redan 1927 av den fasta mellanfolkliga domstolen i dess berömda rättsliga avgörande *Lotus*. Eftersom denna utgångspunkt är så central för folkrättens funktion så är det värt att citera domstolens resonemang i detta avseende i sin helhet:

”International law governs relations between independent States. The rules of law binding upon States therefore emanate from their own free will as expressed in conventions or by usages generally accepted as expressing principles of law and established in order to regulate the relations between these co-existing independent communities or with a view to the achievement of common aims. Restrictions upon the independence of States cannot therefore be presumed.”³⁵

Den sista meningen i citatet är central här. Att folkrättsliga begränsningar i staters frihet inte kan förutsättas innebär att det måste visas att sådana begränsningar finns. Detta kan endast ske genom att visa en för staten i fråga bindande folkrättslig regel. Denna grundläggande förutsättning i folkrätten betonades även av Internationella domstolen i dess rådgivande yttrande om kärnvapen från 1996. Domstolen konstaterade där, med hänvisning till det nyss nämnda rättsliga avgörandet *Lotus*, att vad avser kärnvapen så får stater använda sådana eller hota med att använda sådana såvida det inte kan visas att de är förpliktade att inte göra det med hänvisning till antingen ett traktatsrättslig eller ett sedvanerättsligt förbud:

”[s]tates are free to threaten or use nuclear weapons unless it can be shown that they are bound not to do so by reference to a prohibition in either treaty law or customary international law”.³⁶

I det sammanhang som är aktuellt här, som alltså rör användning av en särskild typ av ammunition, är det också relevant att hänvisa till ett annat av Internationella domstolens yttranden i det rättsliga avgörandet *Nicaragua*. I yttrandet slog domstolen fast att den ovan formulerade utgångspunkten, om staters fria vilja såvida

³⁵ PCIJ, S.S. *Lotus (France v Turkey)* (1927) PCIJ Series A No 10, s.18.

³⁶ ICJ, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) ICJ Rep 96, s. 16, para. 21.

inte staten har accepterat annat, också gäller för begränsning av en stats rustningsnivå:

”in international law there are no rules, other than such rules as may be accepted by the State concerned, by treaty or otherwise, whereby the level of armaments of a sovereign State can be limited”³⁷.

Denna folkrättsliga utgångspunkt innebär i det här aktuella fallet att Sverige, åtminstone på det folkrättsliga planet, är fritt att använda antipersonell finkalibrig ammunition på det sätt som Sverige finner lämpligt, såvida det inte finns något tillämpligt folkrättsligt förbud som är bindande för Sverige. Det är därför en central del av denna rapport att identifiera existensen och innebörden av de folkrättsliga regler som är bindande för Sverige och som rör användningen av antipersonell finkalibrig ammunition. Endast om och i den mån sådana regler finns är Sverige folkrättsligt bundet att begränsa användningen av antipersonell finkalibrig ammunition. Självklart kan även andra omständigheter spela in i bedömningen om det är lämpligt att använda en viss typ av ammunition, till exempel tidigare uttryckta positioner på området eller andra etiska, politiska eller militära överväganden, men dessa omständigheter utgör inte folkrättsliga begränsningar.

För det andra finns det ofta en omfattande överlappning mellan de olika rättskällor som beskrivits ovan, såtillvida att samma förpliktelse kan föreligga på grundval av olika rättskällor. Men det kan också finnas motstridigheter mellan olika regler och principer. Det är därför ofta en både komplicerad och komplex operation att fastställa gällande rätt, det vill säga en stats eller ett annat folkrättssubjekts bundenhet av folkrättsliga regler i ett enskilt fall. Såväl förbudet mot att använda explosiv som expanderande ammunition, förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande samt Martensklausulen är bindande för Sverige på både traktatsrättslig och sedvanerättslig grund. Att reda ut hur de påverkar varandra, och därmed Sveriges bundenhet av det totala folkrättsliga regelverket, är därmed en viktig uppgift i denna rapport.

För det tredje, folkrättens olika källor har inte nödvändigtvis någon given inbördes rangordning på så sätt som ofta är fallet i nationella rättsordningar. En sedvanerättslig regel har till exempel inte automatiskt företräde framför en konkurrerande traktatsrättslig regel om de är oförenliga. Tvärtom, som en effekt av statssuveränitetsprincipen har en traktatsrättslig reglering mellan två eller flera stater som huvudregel företräde framför en sedvanerättslig regel i relationen mellan traktatparterna om de två reglerna är oförenliga.³⁸ Hur de olika förbuden som aktualiseras i denna rapport och som är baserade på olika rättskällor ska prioriteras om de är

³⁷ ICJ, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America)* (Merits) ICJ Rep 86, s. 135, para. 269.

³⁸ Se t.ex. ILC, 'Fragmentation of International Law: Difficulties Arising From the Diversification and Expansion of International Law, Report of the Study Group of the International Law Commission', 2006. A/CN.4/L.702, s. 22–23, para. 78–82.

oförenliga med varandra när de tillämpas i det enskilda fallet är därför en särskild fråga som kan besvaras först när innebörden av de olika reglerna har fastställts.

Dessa tre överväganden kan ske först när innebörden av de olika reglerna har fastställts. Innebörden av rättsregler fastställs genom tolkning av de tillämpliga rättskällorna enligt vedertagna metoder som i sig är folkrättsligt bindande, antingen i traktaträttslig eller sedvanerättslig form eller såsom allmänna rättsgrundsatser. Dessa metoder beskrivs översiktligt i nästa avsnitt.

1.4.6 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan sägas att ett argument om att en rättskälla har en viss handlingsdirigerande verkan för en stat bara är giltigt om det baseras på en tillämplig folkrättslig källa. Men detta är inte tillräckligt. Rättskällan måste dessutom vara tillämplig för den stat och i den situation som frågan rör. I den här aktuella frågan, som rör användningen av antipersonell finkalibrig ammunition, uppstår såväl frågor om rättskällor över huvud taget är tillämpliga, frågor om rättskällors relation till varandra och huruvida de är tillämpliga i det enskilda fallet.

Som utgångspunkt gäller att endast om och i den utsträckning som tillämpliga folkrättsliga regler är bindande för Sverige påverkar de friheten för Sverige att använda antipersonell finkalibrig ammunition. Exakt hur reglerna då påverkar Sveriges frihet att använda antipersonell finkalibrig ammunition framgår först efter att reglernas innebörd har fastställts. Metoderna för detta beskrivs i nästa avsnitt.

1.5 Metod

Att tillämpa en folkrättslig metod handlar i det här aktuella fallet om att på ett systematiskt sätt närma sig frågan om rättsreglers påverkan på en aktörs handlingsutrymme. Den metod som används här kan delas in i fem steg som måste gås igenom. Det handlar för det första om att göra en initial bedömning av vilka rättskällor som kan påverka Sveriges möjligheter att använda antipersonell finkalibrig ammunition. De rättskällor som har identifierats som relevanta här är 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, 1899 års Haagdeklaration samt de rättskällor som innehåller förbudet mot att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande samt Martensklausulen.

För det andra måste det utrönas om dessa rättskällor över huvud taget är tillämpliga, det vill säga om traktaterna har trätt i kraft, om de fortfarande är i kraft och vilket materiellt innehåll de i så fall har, samt om det finns några relevanta sedvanerättsliga regler eller allmänna rättsgrundsatser på området. Detta kan kallas för att fastställa den objektiva tillämpligheten av relevanta rättskällor.

För det tredje, om rättskällorna som diskuterats ovan visar sig vara objektivt tillämpliga, är då Sverige bundet av dessa regler? Med andra ord, har Sverige signerat, ratificerat eller anslutit sig till traktaterna i fråga, och har det skett med eller utan reservationer, respektive har Sverige accepterat uppkomsten och existensen av sedvanerättsliga regler på området? Här handlar det alltså om att fastställa den subjektiva tillämpligheten av aktuella rättsregler, det vill säga tillämpligheten för Sveriges del. Tillsammans svarar de objektiva och subjektiva tillämplighetsfrågorna på frågan huruvida Sverige är bundet av de rättsregler som har identifierats som relevanta.

För det fjärde, när svensk bundenhet av de relevanta rättsreglerna är fastställd behöver det utredas hur innebörden av de rättsregler som Sverige är bundet av ska förstås. Den process, genom vilken innebörden av rättsregler alltså fastställs, kallas tolkning. I detta steg kommer det också att uppdagas om innebörden av olika tillämpliga rättsregler är helt eller delvis oförenliga, och vilken av reglerna som i så fall ska få företräde.³⁹

Först när ovanstående fyra steg är avklarade kan de relevanta och för Sverige bindande reglerna, så som de nu förstås, för det femte, tillämpas på det aktuella fenomenet, i detta fall på användning av antipersonell finkalibrig ammunition. I detta steg jämförs ammunitionens verkningar och egenskaper med det rättsliga handlingsutrymme som har identifierats.

I realiteten är det svårt att alltid upprätthålla en strikt uppdelning mellan dessa olika steg. Det finns ändå anledning att åtminstone på ett konceptuellt plan särskilja dem åt på detta sätt. Innan de tillämpas i de följande kapitlen ska några fördjupande ord sägas om hur innebörden av folkrättens källor fastställs.

1.5.1 Tolka traktater

Traktatsregler tolkas normalt sett i enlighet med de tolkningsregler som återges i artikel 31 och 32 i Wienkonventionen.⁴⁰ Som nämnts tidigare anges i artikel 4 i Wienkonventionen att konventionens regler endast är tillämpliga på traktater som tillkommit efter det datum då konventionen trädde i kraft, men att de flesta av dessa regler är en reflektion av tidigare tillämpade sedvanerättsliga regler (se avsnitt 1.4.1). Detta gäller i synnerhet tolkningsreglerna i artikel 31 och 32.⁴¹

Enligt huvudregeln i artikel 31 ska en traktat tolkas ”ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot

³⁹ Se t.ex. *ibid.*, 7.

⁴⁰ Se, för en något utförligare beskrivning i svensk kontext, Pontus Winther och Norea Normelli (n 7), s. 22–25.

⁴¹ ICJ, *Case Concerning the Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal)*, para. 48. Se även Jean-Marc Sorel och Valérie Boré Eveno, ‘Article 31, General rule of interpretation’ i Olivier Corten och Pierre Klein (red), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I* (Oxford University Press 2011), s. 810–811, para. 13; Yves Le Bouthillier, ‘Article 32, Supplementary Means of Interpretation’ i Corten och Klein, *ibid.*, s. 845–846, para. 7–8.

bakgrunden av traktatens ändamål och syfte”. Det är alltså fråga om en sammanvägd tolkning av flera olika ingångsvärden. Den ”gängse meningen” avser här den allmänspråkliga mening som ord och uttryck normalt sett tillmäts.⁴² En traktats ”ändamål och syfte” återfinns ofta i traktatens inledning – eller i förekommande fall i dokumentation från diplomatiska överläggningar som varit upphov till traktaten – och avser de bakomliggande överväganden som traktatsparterna hade vid traktatens ingående.⁴³ FN:s folkrättskommission har beskrivit vilken roll traktatens ändamål och syfte spelar för tolkning av traktatens regler:

”When a treaty is open to two interpretations one of which does and the other does not enable the treaty to have appropriate effects, good faith and the object and purpose of the treaty demand that the former interpretation be adopted.”⁴⁴

Avslutningsvis, det ”sammanhang” som traktatens ord och uttryck förekommer i spelar också roll för tolkningen. Till sammanhanget hör enligt Wienkonventionens artikel 31 stycke 2 traktatens övriga text, liksom dess eventuella inledning och bilagor samt andra överenskommelser och dokument som förekommit vid traktatens ingående.

Relationen mellan de olika ingångsvärdena ovan (”gängse mening”, ”ändamål och syfte” samt ”sammanhang”) är tydlig. Internationella domstolen har i avgörandet *Arbitral Award of 31 July 1989* uttalat att om den gängse meningen av traktatens uttryck verkar rimlig i sammanhanget så är det så uttrycket ska förstås. Endast om en sådan tolkning blir tvetydigt eller leder till ett orimligt resultat ska de andra tolkningsingångsvärdena användas för att fastställa vad traktatsparterna faktiskt avsåg:

”If the relevant words in their natural and ordinary meaning make sense in their context, that is an end of the matter. If, on the other hand, the words in their natural and ordinary meaning are ambiguous or lead to an unreasonable result, then, and then only, must the Court, by resort to other methods of interpretation, seek to ascertain what the parties really did mean when they used these words”.⁴⁵

I denna rapport kommer båda dessa alternativa förhållningssätt att behöva diskuteras. Om den gängse meningen av traktatens uttryck är tvetydig ska, enligt artikel 32, hänsyn tas till såväl efterföljande överenskommelser om traktatens tolkning eller tillämpning som efterföljande praxis vid traktatens tillämpning. Vidare ska, enligt artikel 31 stycke 3 (c), hänsyn också tas till andra relevanta internationella rättsregler som är tillämpliga i relationen mellan traktatsparterna. Dessutom, om det framgår att det är traktatsparternas avsikt att ett ord eller uttryck ska ha en särskild mening så ska detta ord eller uttryck ges denna mening, artikel 31 stycke 3.

⁴² Sorel och Boré Eveno, *ibid.*, s. 818 para. 31.

⁴³ Se t.ex. *ibid.*, s. 825 para. 41.

⁴⁴ ILC, *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries* (n 28), s. 219, para. 6.

⁴⁵ *Guinea-Bissau v. Senegal* (n 41), para. 48.

Den ovan beskrivna metoden innebär att påståenden om en rättsregels innehåll och räckvidd som inte baseras på ordens gängse mening, regelns sammanhang samt traktatens ändamål och syfte och de andra i Wienkonventionen erkända tolkningsreglerna inte heller kan anses giltiga för att beskriva gällande rätt. Bill Boothby beskriver bakgrunden till och de praktiska implikationerna av detta förhållnings-sätt tydligt:

“The language used in the definitions sections of modern treaties, and for that matter in the equivalent language in some older Declarations, is therefore crucial with each word subject to careful, even painstaking, scrutiny before a text is approved and adopted... Given the stated practice of tight drafting of definitional provisions, it is difficult to see how application by analogy can legitimately take place.”⁴⁶

Dessa tolkningsmetoder är de som normalt sett används i praktiska tillämpningsfall av stater, internationella domstolar och tribunaler samt av övriga internationella organisationer. Det är därför lämpligt att också den här aktuella utredningen baseras på dessa metoder för att fastställa innebörden av traktatsregler. Denna metod är emellertid endast gångbar för traktatsregler, och baseras på dessa reglers särart och tillkomstsätt. Med andra folkrättsliga källor förhåller det sig på annat sätt. Härnäst ska därför några ord sägas om metoden för att fastställa innehållet i och räckvidden av sedvanerätt.

1.5.2 Fastställa innebörden av sedvanerättsregler

Metoden för att fastställa innebörden och räckvidden av traktaträttsliga regler är, som noterats ovan, relativt väl reglerad och beskriven, även om vissa otydligheter och oenigheter finns. Så är dock inte fallet när det gäller motsvarigheten för sedvanerättsliga regler. Några tydliga folkrättsliga regler om hur innebörden och räckvidden av sedvanerättsliga regler ska fastställas finns inte.

Till skillnad från fallet med traktattolkning råder det dessutom fundamental oenighet i litteraturen om huruvida sedvanerätt över huvud taget kan ”tolkas”, liksom om hur denna ”tolkning” i så fall kan eller bör ske. Panos Merkouris är en av de som företräder uppfattningen att ”tolkning” av sedvanerätt inte bara är möjlig utan också frekvent görs av såväl nationella som internationella domstolar och tribunaler:

”[N]ot only is CIL [customary international law] interpretable (as are other non-written rules), but also..., such an interpretation has and continues to occur with frequency in courts across different international legal regimes and different legal systems”.⁴⁷

⁴⁶ Boothby (n 20), s. 146–147.

⁴⁷ Panos Merkouris, ‘Interpreting Customary International Law: You’ll Never Walk Alone’ i Panos Merkouris, Jorg Kammerhofer och Noora Arajärvi (red), *The Theory, Practice and Interpretation of Customary International Law* (Cambridge University Press 2022), s. 369.

Omri Sender och Michael Wood kan sägas tillhöra det andra lägret i debatten. De menar att något utrymme för tolkning, i den mening som avses i traktaträtten, inte finns när det gäller sedvanerätt. I stället ingår fastställandet av en sedvanerättslig regels räckvidd och innehåll i processen att identifiera regeln.

”The better view is that identification of a rule of customary international law involves the determination of its scope and content, and once that determination has been made, what remains is the application of the rule to a given situation.”⁴⁸

FN:s folkrättskommission förefaller inta den senare uppfattningen. Kommittén menar att såväl existensen som innebörden av en sedvanerättslig regel sker genom att fastställa en allmän praxis hos stater som är grundad i en rättsövertygelse. I sin andra slutsats om identifiering av sedvanerätt konstaterar kommittén nämligen att:

”To determine the existence *and content* of a rule of customary international law, it is necessary to ascertain whether there is a general practice that is accepted as law.” (kurs. här).⁴⁹

Kommittén utvecklar resonemanget i kommentaren till den ovan avgivna slutsatsen. Där anger den att:

“The two-element approach [alltså, allmän praxis grundad i rättsövertygelse] applies to the identification of the existence *and content* of rules of customary international law in all fields of international law.” (kurs. här).⁵⁰

Båda de redovisade uppfattningarna ovan kan ha fog för sig. Avsikten är inte att här avgöra denna meningsskiljaktighet. Oavsett vilken uppfattning som föredras och väljs är det emellertid viktigt att valet motiveras. I denna rapport sker ett visst mått av tolkning även av sedvanerättsliga regler, eftersom det krävs för att förstå innebörden av reglerna i fråga. Det är framför allt den allmänspråkliga innebörden av ord och uttryck som diskuteras i denna rapport, i kombination med referens till hur stater har återgett och använt de aktuella förbudet i sin praxis.

1.5.3 Fastställa innebörden av allmänna rättsgrundsatser

Om metoden för att fastställa innebörden av sedvanerätt är svårfångad så förefaller motsvarande metod för allmänna rättsgrundsatser vara ännu otydligare. Det är svårt att finna några generella riktlinjer för hur innebörden av allmänna rättsgrundsatser ska förstås.⁵¹ Effekterna av denna osäkerhet kan i viss mån minskas av att många normer som skulle kunna kvalificeras som allmänna rättsgrundsatser också

⁴⁸ Michael Wood och Omri Sender, *Identification of Customary International Law* (Oxford University Press 2024), s. 77.

⁴⁹ ILC, *Draft Conclusions on Identification of Customary International Law, with Commentaries* (2018), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_13_2018.pdf (senast besökt 2025-11-26), s. 124, se Conclusion 2 med bifall av Förenta nationernas generalförsamling genom *UN General Assembly Resolution 73/203* (2018).

⁵⁰ *Ibid.*, s. 126, para. 6, Commentary to conclusion 2.

⁵¹ Zimmermann (n 31), s. 769–772, para. 258–61.

antingen har ansetts vara sedvanerättsligt bindande eller återges i traktater. När så är fallet kan metoden för de senare rättskällorna givetvis användas som ett substitut. Det ska dock noteras att det inte finns någon garanti för att en regel som i förstone framstår som likalydande i olika rättskällor också är det vid en närmare granskning.

I denna rapport är det i första hand Martensklausulen som är föremål för de ovan gjorda övervägandena. Eftersom klausulen är uttryckt i flera traktater, kanske mest framträdande i tilläggsprotokoll I, utgår emellertid diskussionerna om klausulen i denna rapport från det uttryck som den tar i artikel 1 stycke 2 i tilläggsprotokoll I.

1.5.4 Slutsatser

Som framgått i detta avsnitt är det ett grannlaga arbete att fastställa den rättsliga regleringen av ett visst fenomen – i här aktuellt fall antipersonell finkalibrig ammunition. Arbetet består av två komponenter: dels att fastställa tillämpligheten och innebörden av de relevanta folkrättsliga reglerna, dels att tillämpa dessa regler, med den tillämplighet och innebörd som de har bedömts ha, på det fenomen som är i fråga i det aktuella fallet. I de kommande kapitlen kommer denna metod att appliceras på de rättskällor som identifierats som relevanta för att förstå den humanitärrättsliga regleringen av användning av antipersonell finkalibrig ammunition. Detta sker enligt den disposition som anges nedan.

1.6 Rapportens disposition

Syftet med detta inledande kapitel har varit trefalt: för det första att beskriva bakgrunden till rapportens frågeställningar, för det andra att sätta in dessa frågeställningarna i sitt sammanhang samt för det tredje att lägga käll- och metodgrunden för hur frågeställningarna ska besvaras.

När detta nu är gjort diskuteras i de följande kapitlen de humanitärrättsliga regler som rör användningen av antipersonell finkalibrig ammunition, och som i och med detta indirekt också påverkar utvecklingen och anskaffningen av sådan ammunition.

I kapitel 2 beskrivs den internationella humanitära rättens grundläggande värden, särskilt den grundläggande balansen i den internationella humanitära rätten mellan militär nödvändighet och humanitetens krav. Därefter diskuteras i kapitel 3 de regler som förbjuder användningen av explosiv finkalibrig ammunition. I kapitel 4 beskrivs de regler som innehåller förbud mot att använda projektiler som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen. I kapitel 5 diskuteras förbudet mot användning av vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Sist i denna del behandlas i kapitel 6 innebörden och betydelsen av Martensklausulen.

I kapitel 7 diskuteras de regler vars tillämplighet och innebörd beskrivits i de tidigare kapitlen i ljuset av dagens och morgondagens väpnade konflikter. Där ges sammanfattande slutsatser avseende de folkrättsliga reglernas tillämplighet, tolkning och tillämpning på antipersonell finkalibrig ammunition. I kapitel 8 sägs slutligen några ord om betydelsen av dessa regler och deras korrekta tillämpning.

2 Balans mellan militär nödvändighet och humanitetens krav

Ett övergripande tema för denna rapport är att de regler som diskuteras i rapporten på olika sätt påverkas av balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav (se delfråga 4 i avsnitt 1.3.1 ovan). Det är därför lämplig att inleda denna del av rapporten med att beskriva hur balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav fungerar i den internationella humanitära rätten – det vill säga var den kommer ifrån och hur den ska förstås. Därför ägnas detta kapitel åt att besvara dessa frågor.

Enligt den internationella humanitära rätten är rätten för parter i väpnade konflikter att använda vålds- och tvångsanvändning begränsad till vad som är nödvändigt för att försvaga motpartens militära förmåga. Detta följer av att den internationella humanitära rätten bygger på en balans mellan å ena sidan den militära nödvändigheten att försvaga motpartens militära förmåga och å andra sidan humanitetens krav att minska mänskligt lidande orsakat av väpnade konflikter.⁵² Principen om balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav kom för första gången till traktatsrättsligt uttryck i 1868 års S:t Petersburgsdeklarationens ändamålsstadgande. Det reflekterar de grundprinciper som än idag utgör grunden för den internationella humanitära rätten. Ändamålsstadgandet är därför värt att återges i sin helhet, och lyder:

”I betraktande av,

att civilisationens framsteg böra verka en lindring i möjligaste mån av krigets elände,

att det enda lagliga mål staterna äga uppställa under kriget är försvagandet av fiendens militära krafter,

att för uppnående av detta mål det är tillräckligt att försätta största möjliga antal män ur stridbart skick,

att detta mål skulle överskridas genom bruket av vapen vilka onödigtvis skulle förvärra lidandena för de män som försatts ur stridbart skick och göra deras död oundviklig,

och att användande av dylika vapen följaktligen skulle strida mot mänsklighetens bud.”

Förutom att stadgandet således återger den internationella humanitära rättens grundprinciper så ger det också uttryck för förbudet mot att använda vapen som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande, som idag bland annat återfinns i artikel 35 stycke 2 i tilläggsprotokoll I. Här ska för säkerhets skull tilläggas att det lagliga målet med krigföring naturligtvis inte är begränsat till att försätta mot-

⁵² Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 393–394, para. 1389. Se även SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 93-94 samt Yoram Dinstein, ‘The Principle of Proportionality’ i Kjetil Mujezinović Larsen, Camilla Guldahl Cooper och Gro Nystuen (red.), *Searching for a ”Principle of Humanity” i International Humanitarian Law* (Cambridge University Press 2016), s. 73.

ståndarens kombattanter ur stridbart skick, utan också innefattar förstöring, beslagtagande eller neutralisering av egendom. Detta framgår bland annat av den så kallade distinktionsprincipen som återges i artikel 52 stycke 2 i tilläggsprotokoll I. De regler som rör denna aspekt av krigföringen kan emellertid lämnas åt sidan i denna rapport.

Den avvägning mellan militär nödvändighet och humanitetens krav som är inbyggd i den internationella humanitära rättens regler innebär att en part i en väpnad konflikt inte kan åberopa militär nödvändighet för att göra avsteg från en regel, såvida det inte uttryckligen anges i regeln. Av samma anledning kan en part inte åberopa humanitetens krav till stöd för att hävda att ett handlande som är förenligt med den internationella humanitära rätten är förbjudet. Denna avvägning – vilken är helt fundamental för att förstå och för att kunna tillämpa den internationella humanitära rätten på rätt sätt – har i Internationella rödakorskommitténs kommentar till artikel 35 beskrivits på följande sätt:

“The law of armed conflict is a compromise based on a balance between military necessity, on the one hand, and the requirements of humanity, on the other. It is customarily expressed in the form of prohibitions which take military necessity into account. Military necessity means the necessity for measures which are essential to attain the goals of war, and which are lawful in accordance with the laws and customs of war. Consequently a rule of the law of armed conflict cannot be derogated from by invoking military necessity unless this possibility is explicitly provided for by the rule in question. Conversely, when the law of armed conflict does not provide for any prohibition, the Parties to the conflict are in principle free within the constraints of customary law and general principles.”⁵³

Hur “militär nödvändighet” och “humanitetens krav” samspelar i den internationella humanitära rättens regler är inte helt enkel att förstå i detalj. I Internationella rödakorskommitténs kommentar till artikel 35 återges en något mer detaljerad definition av uttrycket militär nödvändighet:

“Military necessity constitutes the right to apply that amount and kind of force which is necessary to compel the submission of the enemy with the least possible expenditure of time, life and money.”⁵⁴

Det rör sig alltså om ett sätt att inte bara uttrycka rätten att använda våld för att tvinga motståndaren till underkastelse, utan även att uttrycka rätten att göra så till minsta möjliga kostnad avseende tid, människoliv och pengar. Även den svenska folkrättskommittén har tagit fasta på detta uttalande, och beskriver militär nödvändighet som ”militära behov av handlingsfrihet i syfte att försätta fiendesoldater ur

⁵³ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 392–393, para. 1389. Ett exempel på en av de fåtal regler som innehåller ett sådant undantag är TP I art. 54 st. 5 angående undantag från skydd av egendom som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad vid tvingande militär nödvändighet. Se även Nobuo Hayashi, ‘Military Necessity’ (Doctoral Thesis, Universiteit Leiden 2017) <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/48562> (senast besökt 2025-11-26), s. 160.

⁵⁴ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 396, para 1396. Se även O’Connell, ‘Historical Development and Legal Basis’ i Fleck (n 18), s. 42–43, para. 2.32.

stridbart skick och vinna över en fiende (så fort som möjligt och med minsta möjliga förlust av personer och resurser)".⁵⁵ Det finns således en effektivitetsaspekt inbyggd i uttrycket militär nödvändighet, som ger parterna i väpnad konflikt rätt att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick och därmed besegra motståndaren.

Både i Internationella rödakorskommitténs kommentar och i folkrättskommitténs betänkande betonas emellertid vikten av att denna militära nödvändighet inte får ses isolerat, utan alltid måste balanseras mot humanitetens krav.⁵⁶ Uttrycket "humanitetens krav" är om möjligt ännu svårare att få grepp om än "militär nödvändighet".⁵⁷ Det kan närmast beskrivas som en strävan efter att minimera verkningarna av väpnad konflikt i form av mänskligt lidande som omnämndes redan i S:t Petersburgsdeklarationens ändamålsstadgande (se även beskrivningen av "humanitetens principer" i samband med diskussionen av Martensklausulen i avsnitt 6.2 nedan).

Det ovan sagda innebär sammantaget att rätten för parterna i väpnade konflikter att välja stridsmedel inte är obegränsad, utan att denna rätt begränsas av de tillämpliga reglerna i den internationella humanitära rätten. Denna grundläggande princip framgår i traktaträtten i såväl artikel 22 i lantkrigsreglementet som i artikel 35 stycke 1 i tilläggsprotokoll I.⁵⁸ Den anses dessutom vara bindande på sedvane-rättslig grund.⁵⁹ Detta innebär att parterna i väpnade konflikter är begränsade av de folkrättsliga regler som är bindande för parterna i fråga när det gäller vilka stridsmedel som får användas, och att dessa regler redan innehåller den relevanta balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav. Men det innebär också omvänt, vilket påpekades på ett generellt plan (se avsnitt 1.4.5 ovan), att parterna i väpnade konflikter är fria att välja stridsmedel och stridsmetoder så länge dessa inte strider mot tillämpliga regler i internationell humanitär rätt eller annan folkrätt. Internationella rödakorskommittén har uttryckt det på följande sätt:

"[W]hen the Parties to the conflict do not clash with a formal prohibition of law of armed conflict, they can act freely within the bounds of the principles of international law, i.e., they have the benefit of a freedom which is not arbitrary but within the framework of law."⁶⁰

⁵⁵ SOU 2010: 72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 93.

⁵⁶ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 396. Se även SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 93–94.

⁵⁷ Se t.ex. Kjetil Mujezinović Larsen m.fl., 'Introduction by the editors: is there a 'principle of humanity' in international humanitarian law?' i Kjetil Mujezinović Larsen, Camilla Guldahl Cooper och Gro Nystuen, (n 52), s. 2–8. Se även Nobuo Hayashi, 'General Principles' i Fleck (n 18), s. 89–92, para. 4.04.

⁵⁸ LKR, Bilaga till 1907 års IV Haagkonvention, art. 22. Tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter, Genève den 8 juni 1977 (TP I), i kraft sedan den 7 december 1978 och ratificerades av Sverige den 31 augusti 1979, SÖ 1979:22, art. 35 st. 1.

⁵⁹ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 226, para. 78.

⁶⁰ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 393, para. 1389.

För att avgöra om ett visst stridsmedel får användas eller inte är det, som beskrivits i avsnitt 1.4.5 ovan, således inte fråga om huruvida det finns en regel som tillåter sådan användning, utan huruvida det finns ett förbud mot eller restriktioner i användningen av stridsmedlet i fråga.

Nedan tillämpas dessa utgångspunkter på de humanitärrettsliga regler som är tillämpliga på antipersonell finkalibrig ammunition som angivits i frågeställningarna i avsnitt 1.3.1 ovan. Här redogörs först för förbuden mot användning av explosiv finkalibrig ammunition. Därefter följer en beskrivning av förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen. Efter detta utreds förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande, för att avslutningsvis behandla Martensklausulen. När dessa regler diskuteras sker det med beaktande av den grundläggande balansen i den internationella humanitära rättens regler mellan militär nödvändighet och humanitetens krav som redogjorts för ovan samt med beaktande av de grundläggande principer som följer av denna balans.

3 Förbud mot användning av explosiv finkalibrig ammunition

Efter en introducerande beskrivning av balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav i den internationella humanitära rätten är det dags att besvara rapportens första frågeställning. Den rör innebörden av reglerna som uttrycks i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration angående förbud mot användande av projektiler med mindre vikt än 400 gram som är explosiva eller laddade med sprängämne eller brännbara ämnen.

I den internationella humanitära rätten finns det två förbud mot antipersonell användning av explosiv finkalibrig ammunition. Det första förbudet är ett traktatsrättsligt förbud i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, enligt vilket traktatsparterna förpliktigt sig att:

”...i händelse av krig mellan dem, ömsesidigt avstå från att låta deras styrkor till lands eller sjöss använda varje projektil med mindre vikt än 400 gram som är explosiv eller laddad med sprängämne eller brännbara ämnen.”⁶¹

S:t Petersburgsdeklarationen innehåller således ett förbud mot användning av projektiler under 400 gram som har en viss verkning, det vill säga är explosiva, eller innehåller sprängämne eller brännbara ämnen. För enkelhetens skull används i detta kapitel uttrycket ”explosiva projektiler” när deklarationen diskuteras och inte annat krävs.

Initiativet till S:t Petersburgsdeklarationen föranleddes av den tekniska utvecklingen av projektiler som exploderade vid träff av mjuk vävnad som orsakade mycket svåra skador på kombattanter.⁶² Eftersom en projektil utan explosiv verkning ansågs vara lika effektiv för att försätta en person ur stridbart skick ansågs användning av explosiva projektiler därför onödigt förvärra lidandet för kombattanter.⁶³ Explosiva projektiler är således ett exempel på ett stridsmedel som omfattas av både ett särskilt förbud mot dess användning, och av det generella förbudet mot att använda projektiler som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.⁶⁴ Viktgränsen på 400 gram uppställdes för att skilja mellan dåtidens gevärsammunition och artillerigranater i syfte att förbjuda antipersonell användning av explosiva projektiler.⁶⁵

⁶¹ S:t Petersburgsdeklarationen, (n 3), para 9.

⁶² Emily Crawford, ‘The Enduring Legacy of the St Petersburg Declaration: Distinction, Military Necessity, and the Prohibition of Causing Unnecessary Suffering and Superfluous Injury in IHL’ (2018) 20 *Journal of the History of International Law* 544, s. 548.

⁶³ S:t Petersburgsdeklarationen, inledande paragrafer.

⁶⁴ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 404–405, para. 1419.

⁶⁵ Hans Blix, ‘Means and Methods of Combat’ i UNESCO och Henri Dunant Institute (red.), *International Dimensions of Humanitarian Law* (Martinus Nijhoff 1988), s. 139.

Utöver det traktatsrättsliga förbudet i S:t Petersburgsdeklarationen anser många stater att det också finns ett sedvanerättsligt förbud mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen. Internationella rödakorskommittén har i sin sedvanerättsstudie formulerat förbudet på följande sätt:

”The anti-personnel use of bullets which explode within the human body is prohibited.”⁶⁶

I detta kapitel undersöks först om dessa förbud är folkrättsligt bindande för Sverige, det vill säga, frågan om respektive förbuds tillämplighet. I nästa steg, när Sveriges bundenhet av reglerna klarlagts, undersöks hur innebörden av dessa regler ska förstås.

3.1 Förbudet i S:t Petersburgsdeklarationen

3.1.1 Tillämpligheten av S:t Petersburgsdeklarationen

S:t Petersburgsdeklarationen trädde i kraft den 29 november 1868.⁶⁷ Antalet traktatsparter uppgår idag till knappt 20 stater, däribland Sverige.⁶⁸ Sverige är bundet av S:t Petersburgsdeklarationen och har, såvitt framgått, inte gjort någon reservation avseende dess innehåll.⁶⁹ Med tiden har deklarationens tillämplighet på dess parter dock kommit att ifrågasättas. Detta beror till stor del på den tekniska utvecklingen av ammunition som inneburit att traktatsparterna idag använder explosiva projektiler med en betydligt mindre vikt än 400 gram. Mot bakgrund av detta, och tillsammans med framväxten av det sedvanerättsliga förbudet mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen, har vissa traktatsparter på olika sätt gett uttryck för uppfattningen att deklarationen i dess ursprungliga form inte är folkrättsligt bindande idag (se avsnitt 3.1.3 och 3.1.4 nedan).

S:t Petersburgsdeklarationen är endast bindande för dess parter ”i händelse av krig mellan två eller flera bland dem”.⁷⁰ Uttrycket krig får här anses vara synonymt med internationell väpnad konflikt. Deklarationen innehåller även en reciprocitetsklausul som innebär att traktatsparternas bundenhet av förbudet upphör om en stat som inte är part till deklarationen skulle bli part till ett krig dem emellan.⁷¹ Denna klausul får dock anses sakna praktisk betydelse eftersom förbudet, som nedan görs gällande, även är sedvanerättsligt bindande i situationer av internationell såväl som i icke-internationell väpnad konflikt.

⁶⁶ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 272, regel 78.

⁶⁷ SOU 2010:22 *Krigets Lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser*, s. 21.

⁶⁸ ICRC, *S:t Petersburgsdeklarationen om explosiva projektiler, 1868: statspartier*, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/st-petersburg-decl-1868/state-parties> (senast besökt 2025-11-26).

⁶⁹ *Ibid.*, (senast besökt 2025-11-26).

⁷⁰ S:t Petersburgsdeklarationen (n 3), para. 9.

⁷¹ S:t Petersburgsdeklarationen (n 3), para. 10.

Den utveckling bland traktatsparterna som beskrivs ovan väcker frågan om S:t Petersburgsdeklarationen på något sätt ändrats eller upphört att gälla sedan dess tillkomst. Det faktum att flertalet traktatsparter allttjämt hänvisar till S:t Petersburgsdeklarationen, bland annat i militära manualer, nationell lagstiftning och offentliga uttalanden, talar emellertid mot att deklarationen skulle ha upphört att gälla.⁷² För svensk del nämns deklarationen exempelvis i samband med den straffrättsliga regleringen av stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att de kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande.⁷³

Det skulle också kunna vara möjligt att deklarationen delvis upphört att gälla, närmare bestämt att uttrycket ”med mindre vikt än 400 gram” inte längre är en del av traktattexten. Detta skulle emellertid medföra att innebörden av deklarationen blir svår att förstå. I motsats till hur utvecklingen av staters användning av explosiva projektiler sett ut skulle deklarationen enligt en sådan ordalydelse förbjuda all användning av explosiva projektiler oavsett vikt. Inte heller denna förklaringsmodell förefaller därför rimlig.

Ett tredje alternativ skulle kunna vara att innebörden av deklarationen ska förstås på ett annat sätt idag än då den tillkom. Vad avser denna möjlighet, alltså att tolka deklarationen på ett annat sätt än vid deklarationens tillkomst, kan det konstateras att traktatsparternas användning av explosiva projektiler idag skiljer sig avsevärt från hur förbudet mot att använda explosiva projektiler kommit till uttryck i deklarationen. Tolkningsreglerna är helt enkelt inte tillräckliga för att överbrygga skillnaden mellan ordalydelsen i deklarationen och det sätt på vilket explosiva projektiler används idag utan att gå utöver vad reglerna för traktatstolkning medger.⁷⁴ Det framstår med andra ord som svårt att tolka innebörden av S:t Petersburgsdeklarationen, ”i överensstämmelse med den gängse meningen av dess uttryck” (se avsnitt 1.5.1) på något annat sätt än att den förbjuder explosiva projektiler med mindre vikt än 400 gram.

Eftersom inget av de ovan redovisade alternativen för att förklara hur dagens användning av explosiva projektiler kan förhålla sig till S:t Petersburgsdeklarationens ursprungliga lydelse förefaller vara tillfredsställande är det nödvändigt att undersöka om innehållet i deklarationen kan ha ändrats sedan dess tillkomst. I denna rapport görs gällande att så är fallet. Närmare bestämt föreslås här att förbudet mot användning av explosiva projektiler i S:t Petersburgsdeklarationen har ändrats på så sätt att det idag motsvarar det sedvanerättsliga förbudet. Detta skulle innebära att även det traktatsrättsliga förbudet i deklarationen numera är utformat så att det

⁷² Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck (eds), *Customary International Humanitarian Law, Vol. II: Practice – Part I* (Cambridge University Press 2005), 1787–1794.

⁷³ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s.194.

⁷⁴ Irina Buga, *Modification of Treaties by Subsequent Practice* (1 uppl., Oxford University Press 2018), s. 134, 166–168.

förbjuder antipersonell användning av projektiler som exploderar i människokroppen.⁷⁵

För att förstå de förutsättningar under vilka en sådan ändring av deklarationens innehåll kan komma till stånd är det nödvändigt att i nästa steg diskutera de regler som rör under vilka förutsättningar och hur innehållet i en traktat får ändras.

3.1.2 Förutsättningar att ändra förbudets innebörd

Ett naturligt sätt för parterna till en traktat att komma överens om förutsättningarna för att ändra traktaten är att ange dessa i traktaten i fråga. S:t Petersburgsdeklarationen innehåller emellertid inte några sådana regler. Frågan blir därför om det finns regler om ändring av traktater i Wienkonventionen som är tillämpliga på S:t Petersburgsdeklarationen.

Regler om ändring av traktater återfinns i Wienkonventionens artiklar 39 till 41. Av dessa är artikel 39 relevant här. I första meningen i artikel 39 stadgas att en traktat kan ändras genom överenskommelse mellan parterna till traktaten. Som nämnts är Wienkonventionen emellertid endast tillämplig på traktater som tillkommit efter dess ikraftträdande (se avsnitt 1.4.1 ovan). Således är artikel 39 inte tillämplig på S:t Petersburgsdeklarationen, som tillkom redan 1868. Men eftersom artikeln i denna del reflekterar sedvanerätt så kan reglerna som återges däri tillämpas på S:t Petersburgsdeklarationen på sedvanerättslig grund.⁷⁶

Enligt den regel som reflekteras i artikel 39 i Wienkonventionen kan en traktat ändras genom överenskommelse mellan parterna. Följaktligen kan inte en part ensidigt ändra bestämmelserna i en traktat enligt denna artikel. Det är upp till parterna att bestämma över formen för hur ändringar sker. De kan ske skriftligen eller muntligen och underförstådda överenskommelser är även möjliga.⁷⁷ Två exempel på underförstådda överenskommelser är traktatsparternas efterföljande praxis vid tillämpning av traktaten respektive efterföljande uppkomst av sedvanerättslig regel. Gränsdragningen dem emellan är emellertid inte alltid helt tydlig.⁷⁸ Den statspraxis och motsvarande rättsövertygelse som ligger till grund för tillkomsten av en sedvanerättslig regel respektive ändring genom efterföljande praxis av en traktat kan överlappa och är inte alltid möjlig att särskilja från varandra.⁷⁹ Dessa processer kan således ske parallellt, eller till och med bestå av åtminstone delvis samma handlingar. Till exempel kan uppkomsten av en sedvanerättslig regel till del bero på traktatsparternas efterföljande tillämpning av en traktat.⁸⁰

⁷⁵ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 273.

⁷⁶ Philippe Sands, 'Article 39, Amendment and modification of treaties' i Corten och Klein (n 41), s. 968.

⁷⁷ ILC, *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries* (n 28), s. 233, para. 4.

⁷⁸ Sands (n 76), s. 973, para. 38.

⁷⁹ Buga (n 74), s. 230.

⁸⁰ *Ibid.*, s. 368.

För att parterna ska anses ha ingått en underförstådd överenskommelse om en ändring av en traktat måste parternas avsikt att ändra traktaten fastställas. Detta gäller oavsett om det skett genom traktatsparternas efterföljande praxis vid dess tillämpning eller genom uppkomsten av en efterföljande sedvanerättslig regel.⁸¹ Vad avser den senare (det vill säga uppkomsten av en efterföljande sedvanerättslig regel) är det inte tillräckligt att det går att fastställa staternas avsikt avseende den sedvanerättsliga regelns innehåll, utan även parternas avsikt att ändra traktaten måste fastställas, så kallat ”dubbelt samtycke”.⁸² Detta beror på att det är parternas underförstådda överenskommelse, och inte den sedvanerättsliga regeln i sig, som ligger till grund för ändring av en traktat.

I syfte att avgöra huruvida parterna till S:t Petersburgsdeklarationen ingått en underförstådd överenskommelse om att ändra dess innebörd undersöks härnäst parternas användning av explosiv finkalibrig ammunition sedan deklarationens tillkomst, för att därefter fastställa om en ändring skett genom tillämpning av den sedvanerättsliga regel som motsvarar den första meningen i artikel 39 Wienkonventionen.

3.1.3 Traktatsparternas praxis efter förbudets tillkomst

Efter 1868 års S:t Petersburgsdeklarations ikraftträdande användes exploderande luftvärnsammunition och granater med mindre vikt än 400 gram redan under första världskriget.⁸³ Därutöver användes projektiler med en kombinerad brand- och explosiv verkning för att beskjuta markmål från luften.⁸⁴ Denna användning återspeglas i artikel 18 i 1923 års Haagreglemente för luftkrigföring:

”The use of tracer projectiles, whether incendiary or explosive, by or against an aircraft is not forbidden. This rule applies as well to the States which are parties to the Declaration of St. Petersburg of 1866, as to those which are not.”⁸⁵

Enligt regeln i Haagreglementet är användning av spårljus inte begränsad till antimateriella mål, utan får även användas för antipersonell bekämpning. Detta motiverades av att det ansågs opraktiskt för en flygplansbesättning att byta ammunition beroende på vilken typ av mål som skulle bekämpas.⁸⁶ Även om reglementet aldrig formellt antogs av stater så bekräftades undantaget av att användningen av explo-

⁸¹ Sands (n 76), s. 973.

⁸² Buga (n 74), s. 231.

⁸³ SIPRI, *Anti-Personnel Weapons* (Taylor & Francis Ltd 1978), s. 220; Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 272–273.

⁸⁴ SIPRI, *ibid.*, s. 220.

⁸⁵ Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare. Drafted by a Commission of Jurists at the Hague, December 1922–February 1923 (1923 års Haagreglemente för luftkrigföring), <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/275-IHL-35-EN.pdf> (senast besökt 2025-11-26), art. 18.

⁸⁶ Commission of Jurists to Consider and Report upon the Review of the Rules of Warfare, General Report, omtryckt i 32 *American Journal of International Law*, Supplement 1 (1938), s. 20–21.

siva projektiler med en vikt under 400 gram, inklusive för antipersonell bekämpning, var vanligt förekommande under andra världskriget.⁸⁷ Explosiva projektiler med en vikt under 400 gram användes av samtliga krigförande parter,⁸⁸ vilka även innefattade traktatsparter till S:t Petersburgsdeklarationen.

Efter andra världskriget introducerade stater explosiva projektiler för antimateriell bekämpning inom alla krigföringsdomäner.⁸⁹ Dessa projektiler, så kallad *multi-purpose*-ammunition, väger idag betydligt mindre än 400 gram och har en brand- eller explosiv verknings, alternativt en kombination av dessa verknings.⁹⁰ Staters användning av sådan explosiv ammunition har inte mötts med några invändningar från andra stater.⁹¹ Denna statspraxis, som omfattar både stater som är parter till S:t Petersburgsdeklarationen och stater som inte är det, ligger dessutom till grund för hur Internationella rödakorskommittén identifierat det sedvanerättsliga förbudet mot explosiva projektiler, det vill säga att det är förbjudet med antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen.⁹²

Mot bakgrund av hur användningen av explosiva projektiler förändrats över tid har vissa traktatsparter uttalat sig om S:t Petersburgsdeklarationens samtida tillämplighet och innebörd. För svensk del har förbudet berörts i samband med den straffrättsliga regleringen av stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att de kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande. Här nämns att det av praxis följer att förbudet endast gäller användning mot människor.⁹³ Därtill har sex andra traktatsparter uttalat att viktgränsen 400 gram i deklarationen är obsolet,⁹⁴ irrelevant,⁹⁵ eller att den har tappat mycket av sin betydelse.⁹⁶ Vidare hänvisar sju traktatsparter

⁸⁷ SIPRI (n 83), s. 220.

⁸⁸ J. M. Spaight, *Air Power and War Rights*, (3 uppl., Longmans, Green and Co 1947), s. 213.

⁸⁹ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 272–273.

⁹⁰ UK Ministry of Defence, Joint Service Publication (JSP) 383: The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict (2004), s. 109–110, para. 6.10.2 (Storbritanniens militära manual).

⁹¹ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 273.

⁹² *Ibid.*, regel 78.

⁹³ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s. 194. Se även SOU 1984:56 *Folkkrätten i krig*, s. 198.

⁹⁴ Dessa stater är Storbritannien, Schweiz, Belgien och Norge. Se Storbritanniens militära manual (n 90), s. 109–110, para. 6.10.2 och för övriga se William Hays Parks, 'Means and Methods of Warfare' (2006) 38 *George Washington International Law Review* 511, s. 530.

⁹⁵ Defence Command Denmark, *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* (1 utg., september 2016), s. 351 (Danmarks militära manual).

⁹⁶ Federal Ministry of Defence, *Law of Armed Conflict – Manual – Joint Service Regulation (ZDv) 15/2* (2013), s. 62 (Tysklands militära manual).

till den sedvanerättsliga regeln avseende explosiva projektiler i sina respektive militära manualer.⁹⁷ Till detta ska läggas att minst fem traktatsparter, däribland Sverige,⁹⁸ har uttalat att de ger utrymme att använda explosiv ammunition även mot kombattanter i händelse av väpnad konflikt.⁹⁹ Staters antipersonella användning av sådan ammunition, närmare bestämt den så kallade Raufossprojektilen, har lett till kritik från Internationella rödakorskommittén.¹⁰⁰ Eftersom projektilen inte bedöms explodera i människokroppen anser dock dessa traktatsparter att deras antipersonella användning av Raufossprojektilen inte är förbjuden.¹⁰¹

När denna statspraxis avseende staters antipersonella användning av explosiv ammunition redogjorts för, är nästa steg att tillämpa artikel 39 Wienkonventionen om en traktats ändring på dessa omständigheter.

3.1.4 Nuvarande innebörd av förbudet

I tillämpningen av artikel 39 Wienkonventionen är frågan om parterna till 1868 års S:t Petersburgsdeklaration genom en överenskommelse ändrat innebörden av traktaten. Till att börja med kan det konstateras att parterna inte ingått någon uttrycklig överenskommelse, skriftlig eller muntlig, om dess ändring. Nästa steg är därför att utreda om parterna träffat en outtalad överenskommelse därom. Som beskrivits (se avsnitt 3.1.2) kan detta antingen ske genom efterföljande praxis vid tillämpning av en traktat eller genom uppkomst av en efterföljande sedvanerättslig regel.

Den statspraxis som beskrivits skulle kunna ses både som traktatsparternas efterföljande praxis vid tillämpning av traktaten, och därmed ligga till grund för en underförstådd ändring av traktaten, och som praxis till grund för uppkomsten av en sedvanerättslig regel. Som nämnts är förbudet i deklarationen endast tillämpligt i internationella väpnade konflikter mellan traktatsparterna, och upphör att vara tillämpligt om en stat som inte är part till deklarationen blir part till konflikten.¹⁰² Det förefaller dock inte som att det finns någon väpnad konflikt där parterna till den väpnade konflikten uteslutande består av traktatsparter till S:t Petersburgsdeklarationen. Till exempel var flera stater som inte är part till deklarationen parter

⁹⁷ Dessa är Brasilien, Danmark, Frankrike, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien. För Brasilien, Nederländerna och Schweiz se <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule78> (senast besökt 2025-11-26). För övriga se Danmarks militära manual (n 95), s. 351; Ministère des armées, *Manuel de droit des opérations militaires* (2022), s. 150 (Frankrikes militära manual); Forsvaret, *Manual i krigens folkerett* (2:a utg., Forsvarets högskole 2025), s. 224 (Norges militära manual); Storbritanniens militära manual (n 90), s. 109, para. 6.10.1.

⁹⁸ SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 405–406. Se även Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt, Beslut 2006-09-11, Dnr 16/06.

⁹⁹ Dessa stater är Schweiz, Norge, Belgien och Storbritannien. Se William Hays Parks, 'Conventional Weapons and Weapons Review' (2005) 8 Yearbook of International Humanitarian Law 55, s. 93–95 och Storbritanniens militära manual (n 90), s. 110, para. 6.10.2.

¹⁰⁰ ICRC, 'Ensuring Respect for the 1868 St. Petersburg Declaration Prohibiting the Use of Certain Explosive Projectiles' (2001) CCW/CONF.II/PC.3/WP.6.

¹⁰¹ Hays Parks (n 94), s. 530. Se även SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6) s. 406.

¹⁰² S:t Petersburgsdeklarationen (n 3), para. 9–10.

till både första och andra världskriget, vilket innebär att S:t Petersburgsdeklarationen inte var tillämplig under första och andra världskriget. Detta ger stöd för att deklarationen inte tillämpades under de båda världskrigen, och att ändring av traktaten därför måste skett genom uppkomsten av en sedvanerättslig regel.

För att fastställa huruvida det skett en ändring av förbudet i deklarationen genom uppkomsten av en sedvanerättslig regel måste två frågor besvaras. För det första, har det uppkommit ett efterföljande sedvanerättsligt förbud mot användning av explosiva projektiler? För det andra, avsåg staterna genom uppkomsten av det sedvanerättsliga förbudet att ändra förbudet i deklarationen på motsvarande sätt?

Den första frågan kan besvaras genom att konstatera att det idag finns ett sedvanerättsligt förbud mot antipersonell användning av explosiva projektiler och att det ser annorlunda ut än det som framgår av S:t Petersburgsdeklarationens ordalydelse. Staters användning av explosiva projektiler med en vikt under 400 gram är idag vedertagen, inklusive av de stater som är traktatsparter till S:t Petersburgsdeklarationen. Även om många stater i sina militära manualer fortfarande hänvisar till deklarationen på ett generellt plan,¹⁰³ finns det inte någon stat som har uttryckt att den anser sig folkrättsligt bunden att avstå användning av explosiva projektiler som väger mindre än 400 gram. Ingen stat, inklusive traktatsparterna till S:t Petersburgsdeklarationen, har heller, såvitt känt, invänt mot att andra stater använder sådana projektiler.¹⁰⁴ Istället är förbudet mot antipersonell användning av explosiva projektiler avhängigt frågan huruvida projektilen exploderar i människokroppen eller inte. Denna slutsats är i linje med den sedvanerättsliga regel vars existens Internationella rödakorskommittén noterat och som är begränsad till antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen (se avsnitt 3.2 nedan).

Vad avser den andra frågan, kan det noteras att den statspraxis som redovisats inte är heltäckande för hur samtliga traktatsparter förhåller sig till det traktats- respektive sedvanerättsliga förbudet. Av den efterföljande praxis som är någorlunda lätt tillgänglig framgår att cirka hälften av traktatsparterna hänvisar till förbudet mot användning av explosiva projektiler så som det kommit till uttryck i sedvanerätten (se avsnitt 3.1.3 ovan).¹⁰⁵ Som nämnts tidigare har vissa av dessa traktatsparter dessutom uttryckt att S:t Petersburgsdeklarationen inte längre är folkrättsligt bindande i den form som deklarationens ordalydelse indikerar,¹⁰⁶ utan att någon traktatspart förefaller ha invänt mot denna uppfattning. Detta indikerar en samstämmighet bland traktatsparterna att förbudet mot användning av explosiva projektiler har ändrats.

¹⁰³ Henckaerts och Doswald-Beck (n 72), s. 1787–1793.

¹⁰⁴ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 273.

¹⁰⁵ Dessa stater är Nederländerna, Belgien, Brasilien, Danmark, Frankrike, Norge, Schweiz, Storbritannien, Sverige.

¹⁰⁶ Dessa stater är Belgien, Danmark, Norge, Schweiz, Storbritannien och Tyskland.

Vidare ger den efterföljande praxis som redovisats ovan stöd för att parterna till deklarationen inte haft någon avsikt att vara folkrättsligt bundna av två olika förbud mot användningen av explosiva projektiler, vars respektive innehåll dessutom är motstridiga. Följaktligen är det rimligt att förstå agerandet av parterna till S:t Petersburgsdeklarationen som att de underförstått har samtyckt till att, i enlighet med den regel som reflekteras i artikel 39 Wienkonventionen, ändra deklarationens innehåll så att det är i enlighet med den uppkomna sedvanerättsliga regeln.

3.1.5 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan frågan om Sveriges bundenhet av 1868 års S:t Petersburgsdeklarationen besvaras enligt följande. S:t Petersburgsdeklarationen är i kraft och bindande för Sverige i sin helhet. Förbudet mot användning av vissa explosiva projektiler i deklarationen har dock ändrats genom en underförstådd överenskommelse mellan traktatsparterna. Ändringen innebär att förbudet i deklarationen idag motsvarar innehållet i det sedvanerättsliga förbudet mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen. Hur innebörden av detta sedvanerättsliga förbud ska förstås beskrivs i nästa avsnitt.

3.2 Det sedvanerättsliga förbudet

I inledningen till kapitel 3 ovan konstaterades att det finns ett sedvanerättsligt förbud mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen. Den engelska lydelsen av förbudet, så som det förstås i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie, är: ”[t]he anti-personnel use of bullets which explode within the human body is prohibited.”¹⁰⁷

Enligt Internationella rödakorskommittén ger statspraxis stöd för att förbudet är tillämpligt både i internationella och i icke-internationella väpnade konflikter.¹⁰⁸ Såvitt framgått finns det, med undantag för USA,¹⁰⁹ ingen stat som motsatt sig bundenhet av det sedvanerättsliga förbudet mot antipersonell användning av explosiva projektiler. Sverige är således bundet av denna sedvanerättsliga regel.

Som utvecklades tidigare i detta kapitel (se avsnitt 3.1.3 ovan) fanns det ett undantag från 1868 års S:t Petersburgsdeklaration vid luftkrigföring i 1923 års Haagreglemente. Det är oklart hur detta undantag för luftkrigföring förhåller sig till det sedvanerättsliga förbudet. Denna fråga berörs emellertid inte närmare här.

I detta avsnitt beskrivs innebörden av det sedvanerättsliga förbudet, det vill säga vilka projektiler som omfattas av förbudet.

¹⁰⁷ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 272.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 273–274.

¹⁰⁹ John B Bellinger III och William J Haynes II, ‘A US Government Response to the International Committee of the Red Cross Study *Customary International Humanitarian Law*’ (2007) 89 *International Review of the Red Cross* 443.

3.2.1 Innebörden av förbudet

Innebörden av en sedvanerättsregel avgörs precis som dess existens genom att fastställa en allmän praxis hos stater som är grundad i en rättsövertygelse (se avsnitt 1.5.2 ovan). Trots att förbudet mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen är etablerat i sedvanerätten så är det förhållandevis få stater som uttalat sig närmare om dess innebörd. Att uttrycket antipersonell användning avser användning mot personer förefaller i och för sig inte kräva någon ytterligare utredning. Däremot ska något sägas dels om innebörden av ordet ”kulor”, dels om vad ordet ”exploderar” innebär i detta sammanhang, och dels om vad uttrycket ”i människokroppen” kan anses innebära.

I Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie används ”kulor” (eng. *bullets*) för att definiera föremålet för förbudet i den sedvanerättsliga regeln. Detta ska jämföras med det mer generella ordet ”projektil” som används i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration. Det framgår inte uttryckligen vad som ligger till grund för detta ordval, och språkbruket i statspraxis varierar mellan dessa två ord. Vissa stater använder ordet ”kulor”,¹¹⁰ medan andra använder ordet ”projektiler”¹¹¹ och åter andra använder båda orden.¹¹² Det finns inget som indikerar att det finns någon större skillnad mellan orden. Det förefaller rimligt att anta att de stater som använder ordet ”bullet” vill indikera att förbudet avser användning av projektiler för mer finkalibriga eldhandvapen (se avsnitt 4.2 nedan). Eftersom Sverige både är part till S:t Petersburgsdeklarationen och bundet av det sedvanerättsliga förbudet används ”projektiler” som ett övergripande begrepp när deklarationen diskuteras och ”kulor” när det sedvanerättsliga förbudet avses.

Ordet ”explodera” i uttrycket ”kulor som exploderar i människokroppen” förefaller självförklarande, eftersom ordet varken i detta sammanhang eller i den internationella humanitära rätten i övrigt åtföljs av en närmare definition. Förutom att användas i den här aktuella sedvanerättsliga regeln återfinns ordet, utan att definieras närmare, i reviderat protokoll II till 1980 års vapenkonvention som reglerar

¹¹⁰ Storbritanniens militära manual (n 90), s. 109, para. 6.10; United States Department of Defense, *Law of War Manual* (juni 2015, uppdaterad juli 2023), s. 355, para. 6.5.4.3. (USA:s militära manual); New Zealand Defence Force, *Manual of Armed Forces Law, Volume 4: Law of Armed Conflict* (2 uppl., vol 4, 2017), para. 7.6.1 (Nya Zeelands militära manual).

¹¹¹ Jämför till exempel Danmarks militära manual (n 95), s. 351; Tysklands militära manual (n 96), s. 62.

¹¹² Department of Defence, *Australian Defence Doctrine Publication 06.4: Law of Armed Conflict* (2006), para. 4.10 (Australiens militära manual); Frankrikes militära manual (n 97), s.150, para. 5.2.5.

minor, försåt och vissa andra anordningar.¹¹³ Därutöver återfinns ordet i Ottawa-konventionen som reglerar antipersonella minor¹¹⁴ samt i konventionen om klusterammunition¹¹⁵. Det kan antas att denna okommenterade användning av ordet beror på att det i dessa rättskällor har en mening som motsvarar dess användning i normalt språkbruk, nämligen att ”(med stor kraft) springa sönder så att bitarna slungas utåt vanligen i kombination med en knall”.¹¹⁶

Det sedvanerättsliga förbudet omfattar kulor som exploderar i människokroppen. Detta överensstämmer med hur vissa stater idag uttrycker förbudet.¹¹⁷ Det finns förvisso ett fåtal stater som hänvisar till projektiler som exploderar vid träff av människokroppen,¹¹⁸ alternativt anger båda verkningar.¹¹⁹ Det framgår i dessa fall inte om, och i så fall på vilket sätt, de två verkningarna skiljer sig åt. I diskussionen om Raufosspjektilens lagenlighet använde de fyra stater som deltog respektive formulering synonymt.¹²⁰ Detta är såklart inte tillräckligt för att dra en slutsats om regelns innebörd, men indikerar ändå att vissa stater inte gör någon meningsfull distinktion dem emellan.

Det har inte heller kunnat identifieras någon övrig statspraxis som tyder på att det finns en betydelskillnad mellan uttrycket i människokroppen och uttrycket vid träff av människokroppen som påverkar vilka kulor som omfattas av det sedvanerättsliga förbudet. Vidare, som nämnts, föranleddes förbudet i S:t Petersburgsdeklarationen av att projektiler som exploderar vid träff av människokroppen utvecklades,¹²¹ eftersom användning av dessa projektiler ansågs orsaka onödigt lidande (se kapitel 3 ovan). På samma grund vilar det sedvanerättsliga förbudet mot anti-personell användning av kulor som exploderar i människokroppen.¹²² Det får där-

¹¹³ Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar 1980 (1980 års vapenkonvention), i kraft sedan den 2 december 1983 och ratificerades av Sverige den 7 juli 1982, SÖ 1982:27; Protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar 1980 (Protokoll II), i kraft sedan den 2 december 1983 och ratificerades av Sverige den 7 juli 1982, SÖ 1982:27; Protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar reviderat den 3 maj 1996 (Reviderat protokoll II), art. 2(1) och (3), i kraft sedan den 3 december 1998 och ratificerades av Sverige den 16 juli 1997, SÖ 1997:33.

¹¹⁴ Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring 1997 (Ottawakonventionen), i kraft sedan den 1 mars 1999 och ratificerades av Sverige den 30 november 1998, SÖ 1998:61, art. 2 och 2 (1).

¹¹⁵ Konvention om klusterammunition 2008, i kraft sedan den 1 oktober 2010 och ratificerades av Sverige den 23 april 2012, SÖ 2012:35, art. 2 (5).

¹¹⁶ Svenska Akademien, SAOL (2015) uppslagsord “explodera” <https://svenska.se/so/?sok=explodera&pz=4> (senast besökt 2025-11-26).

¹¹⁷ Dessa länder är Danmark, Belgien, Brasilien, Nederländerna, Nya Zeeland, Schweiz och USA. Se <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule78> (senast besökt 2025-11-26); Danmarks militära manual (n 95), s. 351; Nya Zeelands militära manual (n 110), para. 7.6.1.

¹¹⁸ Storbritanniens militära manual (n 90), s. 109, para. 6.10.1.

¹¹⁹ Norges militära manual (n 97), s. 223; Frankrikes militära manual (n 97), s. 150, para. 5.2.5.

¹²⁰ Dessa var Belgien, Norge, Schweiz och USA. Se Hays Parks (n 94), s. 530.

¹²¹ Crawford (n 62), s. 548.

¹²² Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 405, para. 1419.

för antas att det sedvanerättsliga uttrycket kulor som exploderar i människokroppen även omfattar kulor som exploderar vid träff av människokroppen, i den mån det alls kan göras någon skillnad mellan de två uttrycken.

Det framgår inte uttryckligen i den sedvanerättsliga regeln men förbudet omfattar inte alla kulor som exploderar i människokroppen, utan bara sådana som är konstruerade för att explodera i människokroppen.¹²³ Huruvida en kula är konstruerad för att explodera i människokroppen har uppfattats på olika sätt av olika stater. I diskussionen om Raufossprojektilen som nämndes ovan framgick att de fyra deltagande staterna ansåg att förbudet omfattar användning av projektiler vars förutsebara verkning är att explodera i människokroppen.¹²⁴ I Norges militära manual framgår att det är förbjudet att använda kulor som till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar i människokroppen.¹²⁵ För svensk del har det i ett betänkande av 2007 års folkrättskommitté uppfattats som att förbudet innefattar kulor som ”till följd av sin konstruktion typiskt sett exploderar i människokroppen”.¹²⁶ USA och Danmark gör en mer restriktiv tolkning av förbudet, enligt vilken endast användning av kulor vars främsta syfte är att explodera i människokroppen är förbjudna.¹²⁷

Av ovan diskussion kan konstateras att antalet stater som uttalat sig om vilka kulor som omfattas av det sedvanerättsliga förbudet är förhållandevis få. De flesta av de stater som har uttryckt någon position i frågan anser att kulor vars förutsebara eller normala verkning är att explodera i människokroppen också omfattas av uttrycket ”konstruerade för att explodera i människokroppen”, oavsett i vilket syfte en kula konstruerats. En sådan tolkning är också i linje med att förbudet mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen, som nämnts, omfattas av förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande. Innebörden av detta förbud kommer att behandlas ingående i kapitel 5. Det är dock relevant att nämna att förbudet bland annat omfattar användning av projektiler ”av sådan beskaffenhet” att de förorsakar överflödigt skada och onödigt lidande.¹²⁸ Således krävs inte att en projektil konstruerats i syfte att förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande för att den ska omfattas av förbudet. En restriktiv tolkning, enligt vilken endast kulor som konstruerats i syfte att explodera i människokroppen, skulle således inte vara förenlig med Sveriges folkrättsliga förpliktelse att avstå användning av projektiler som strider mot förbudet att förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande.

¹²³ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 273 med hänvisning till Tyskland, Storbritannien och Italiens militära manualer och diplomatiska uttalanden av Brasilien och USA. Se även Danmarks militära manual (n 95), s. 351 och Norges militära manual (n 97), s. 224.

¹²⁴ ICRC (n 105), ‘Ensuring Respect for the 1868 St. Petersburg Declaration Prohibiting the Use of Certain Explosive Projectiles’, s. 2.

¹²⁵ Norges militära manual (n 97), s. 224.

¹²⁶ SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 405.

¹²⁷ Danmarks militära manual (n 95), s. 351 och USA:s militära manual (n 110), s. 356.

¹²⁸ TPI art. 35 st. 2.

3.2.2 Slutsatser

Sverige är bundet av förbudet mot explosiv finkalibrig ammunition så som det tar sig uttryck i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie, det vill säga som ett förbud mot antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen.

Det är rimligt att anta att när ordet ”kulor” används i statspraxis så är det för att indikera att förbudet rör finkalibrig ammunition, även om den exakta gränsen för finkalibrig ammunition inte går att avgöra i detta sammanhang. Uttrycket i människokroppen förefaller vara mest förekommande i statspraxis, även om vissa stater i stället eller i kombination använder uttrycket vid träff av människokroppen. Förbudet omfattar såväl kulor som är konstruerad i syfte att explodera i människokroppen, som kulor som till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar i människokroppen, oavsett om de är konstruerade för detta ändamål eller ej.

3.3 Slutsatser

Sverige är bundet av förbudet mot användning av explosiv finkalibrig ammunition så som det tar sig uttryck i Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie. Det traktatsrättsliga förbudet i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, vilket Sverige är bundet av, har genom en underförstådd överenskommelse bestående av traktatsparternas praxis sedan deklarationens ikraftträdande ändrats så att detta förbud idag är likalydande med det sedvanerättsliga förbudet.

Innebörden av dessa likalydande förbud är att det är förbjudet med antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen. Med en kula som exploderar i människokroppen avses dels varje kula som är konstruerad i syfte att den ska explodera i människokroppen, och dels varje kula som till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar i människokroppen.

Efter denna utredning av hur reglerna som uttrycks i S:t Petersburgsdeklarationen bör tolkas och tillämpas idag så är nästa steg i rapporten att göra samma sak med reglerna i 1899 års Haagdeklaration om kulor som lätt utvidgas eller tillplattar sig i människokroppen. Detta sker i nästa kapitel.

4 Förbud mot användning av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas

Detta kapitel rör rapportens andra frågeställning: innebörden av reglerna som uttrycks i 1899 års Haagdeklaration, angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen.

Den internationella humanitära rätten innehåller två regler som förbjuder användningen av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen. Dels finns ett traktatsrättsligt förbud i 1899 års Haagdeklaration. Detta förbud lyder:

”De fördragsslutande makterna förplikta sig att icke använda kulor, som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen, sådana som kulor med hård mantel, om denna icke helt och hållet täcker kärnan eller är försedd med inskränningar.”

Dels anser många stater att det också finns ett sedvanerättsligt förbud mot användningen av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen. Internationella rödakorskommittén har i sin sedvanerättsstudie formulerat detta förbud på följande sätt:

”The use of bullets which expand or flatten easily in the human body is prohibited.”¹²⁹

I detta kapitel diskuteras tillämpligheten och innebörden av dessa två förbud. Det kan redan inledningsvis slås fast att det inte finns någonting som tyder på att det sedvanerättsliga förbudet skulle vara mer långtgående än det traktatsrättsliga förbudet. Eftersom de båda förbuden i allt väsentligt är likalydande (förutom att det traktatsrättsliga förbudet innehåller ett par exemplifieringar) så baseras diskussionen i detta kapitel huvudsakligen på det traktatsrättsliga förbudet med kompletteringar om det sedvanerättsliga förbudet där så är nödvändigt.

4.1 Tillämpligheten av Haagdeklarationen och sedvanerättsregeln

Haagdeklarationen signerades den 29 juli 1899 och trädde i kraft den 4 september 1900.¹³⁰ Fram till idag har 33 stater ratificerat eller anslutit sig till deklarationen, däribland många europeiska stater.¹³¹ Den senaste staten att bli bunden av deklarationen är Ukraina, som anslöt sig till deklarationen 2015.¹³² Bland de stater som inte har ratificerat eller anslutit sig till deklarationen märks bland annat USA.¹³³

¹²⁹ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 268–271, regel 77.

¹³⁰ 1899 års Haagdeklaration, ratificerad av Sverige och i kraft den 4 september 1900, SFS 1900:76.

¹³¹ <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899/state-parties?activeTab=default> (senast besökt 2025-11-26).

¹³² Ibid.

¹³³ Ibid.

Det finns därför anledning att vara försiktig med att använda praxis och forskning från USA, liksom för övrigt praxis och forskning från andra stater som inte är part till deklarationen, som hjälpmedel vid fastställande av Haagdeklarationens innebörd. Detta nämns särskilt eftersom amerikanska myndigheter och forskare har varit tongivande i diskussionen om kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen.

Alltsedan Haagdeklarationens ikraftträdande år 1900 har många stater hänvisat till detta traktatsrättsliga förbud, bland annat i militärmanualer, i nationell lagstiftning och i annan praxis.¹³⁴ I Sveriges fall nämns förbudet bland annat i samband med den straffrättsliga regleringen av stridsmedel som är av sådan beskaffenhet att de kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande.¹³⁵ Det finns, mot bakgrund av dessa av stater relativt kontinuerliga och spridda hänvisningar till deklarationen, inget som tyder på att Haagdeklarationen inte längre är i kraft. Inte heller finns det något som tyder på att förbudets innebörd, så som är fallet med förbudet mot användning av explosiva projektiler i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration (se avsnitt 3.1 ovan), har förändrats på grund av någon efterföljande uttrycklig eller underförstådd överenskommelse mellan traktatsparterna. Det traktatsrättsliga förbudet mot användning av projektiler som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen förefaller därför, av allt att döma, alltjämt vara i kraft så som det är formulerat i Haagdeklarationen.

Enligt Haagdeklarationens tredje stycke är deklarationen endast bindande för dess parter ”i händelse av krig mellan två eller flera av dem” – något som i mer moderna folkrättsliga termer får anses innebära att traktaten är tillämplig i situationer av internationell väpnad konflikt mellan två eller flera traktatsparter. En reciprocitetsklausul i deklarationens fjärde stycke innebär emellertid att denna bundenhet upphör om en stat som inte är part till deklarationen skulle bli part till den väpnade konflikten. Denna klausul får dock anses sakna praktisk betydelse eftersom förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen också anses vara sedvanerättsligt bindande.¹³⁶

Sverige är bundet av Haagdeklarationen sedan den 4 september 1900. Ingen part, följaktligen inte heller Sverige, har anmält någon reservation avseende dess innehåll.¹³⁷ Sverige är därför bundet av Haagdeklarationens förbud mot att i internationella väpnade konflikter använda kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen.

Deklarationens förbud kompletteras, som nämndes ovan, av ett identiskt formulerat sedvanerättsligt förbud. De flesta stater anser nämligen att förbudet mot an-

¹³⁴ Se t.ex. <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule77> (senast besökt 2025-11-26).

¹³⁵ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s. 194.

¹³⁶ Se t.ex. Adam Roberts, Richard Guelff, *Documents on the Laws of War* (3 uppl., Oxford University Press 2000), s. 63.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 66.

vändning av kulor som utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen är folkrättsligt bindande även på sedvanerättslig grund. I Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie finns förbudet upptaget i regel 77.¹³⁸ Det är formulerat på följande sätt: ”The use of bullets which expand or flatten easily in the human body is prohibited.” En motsvarande gärning är uppräknad i förteckningen över krigsförbrytelser i Internationella brottmålsdomstolens stadga (Romstadgan),¹³⁹ något som implicit indikerar att de stater som är bundna av Romstadgan (däribland Sverige) anser att förbudet är sedvanerättsligt bindande.¹⁴⁰ Även i litteraturen refereras frekvent till ett sedvanerättsligt förbud med denna innebörd.¹⁴¹ Det har bara gått att identifiera en stat som inte anser att förbudet är sedvanerättsligt bindande, nämligen USA.¹⁴² I Sverige har regeringen även explicit gett uttryck för att det finns ett sedvanerättsligt förbud som motsvarar förbudet i Haagdeklarationen.¹⁴³ I all väsentlighet anser alltså Sverige att det sedvanerättsliga förbudet och det traktaträttsliga förbudet är identiska till sitt innehåll. Den enda skillnaden är att det sedvanerättsliga förbudet anses tillämpligt i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter och att det dessutom är tillämpligt oavsett om stater som inte är traktatsparter är part i konflikten liksom om icke-statliga aktörer är part i konflikten.¹⁴⁴

När nu svensk bundenhet av förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen har konstaterats och definierats, är det relevant att i nästa steg fastställa den närmare innebörden av detta förbud.

4.2 Innebörden av förbudet

Innebörden av traktater fastställs som nämnts (se avsnitt 1.5.1 ovan) genom tolkning. Som också nämnts ovan är emellertid Wienkonventionens tolkningsregler inte tillämplig på traktater som stater ingått innan konventionen blev bindande för traktatsparterna.¹⁴⁵ Det är de motsvarande sedvanerättsliga tolkningsreglerna som, i formell mening, är de som tillämpas för att fastställa innebörden av 1899 års Haagdeklarations regel om förbud mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen (se avsnitt 1.5.1 ovan). I detta fall finns det anledning att säga några ord om Haagdeklarationens ändamål och syfte innan tolkningsreglerna ovan tillämpas på förbudet mot dessa typer av kulor.

¹³⁸ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 268.

¹³⁹ Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, Rom den 17 juli 1998 (Romstadgan), ikraft sedan 1 juli 2002 och ratificerad av Sverige 28 juni 2001, SÖ 2002:59, art. 8 st. 2 (b)(xix) och art. 8 st. 2 (e)(xv).

¹⁴⁰ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s. 47.

¹⁴¹ Se t.ex. Marco Longobardo, ‘Means of Combat’ i Fleck (n 18), s. 133, para. 6.05 och Boothby (n 20), s. 139–140.

¹⁴² USA:s militära manual (n 110), s. 1171–1172.

¹⁴³ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s. 189.

¹⁴⁴ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15).

¹⁴⁵ WK art. 4.

Ändamålet och syftet med Haagdeklarationen förklaras i deklarationens första stycke. Där framgår att parterna vägleds av ”de grundsatser, som fått sitt uttryck i deklarationen i S:t Petersburg”. Som nämndes (se kapitel 2 ovan) innehåller 1868 års S:t Petersburgsdeklarations inledande stycken de absoluta grunderna för den folkrätt som reglerar väpnad konflikt, nämligen (i stora drag) att det enda lagliga målet i väpnad konflikt är att försvaga motståndarens militära styrkor, att det för att uppnå detta mål är tillräckligt att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick, samt att detta mål skulle överskridas genom att använda vapen som onödigtvis skulle förvärra lidandet för de kombattanter som försatts ur stridbart skick. Haagdeklarationens ändamål och syfte är därför, i likhet med S:t Petersburgsdeklarationens motsvarighet, att förbjuda vapen användning som orsakar onödigt lidande.¹⁴⁶ Kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen är således, precis som explosiv finkalibrig ammunition (se kapitel 3 ovan), ett exempel på ett stridsmedel som omfattas av både ett särskilt förbud mot dess användning, och av det generella förbudet mot att använda projektiler som förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande.¹⁴⁷ Det är viktigt att notera att ändamålet och syftet inte är att förbjuda vapen som orsakar lidande, utan endast lidande som inte är nödvändigt för att på ett effektivt sätt försätta kombattanter ur stridbart skick.

Någon svensk praxis eller position angående hur förbudet i Haagdeklarationen ska tolkas i mer detalj har inte kunnat identifieras, utan de tillfällen då förbudet nämns är det bara i form av ett återgivande. Exempelvis ges i propositionen som ligger till grund för de svenska straffbestämmelserna om krigsförbrytelser enbart en beskrivning av regeln samt ett kort förtydligande av vad som redan framgår av ordalydelsen. Där sägs att straffansvaret omfattar:

”användande av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen (1899 års Haagdeklaration). I första hand avses kulor med hård mantel som inte helt och hållet täcker kärnan eller är försedd med inskärningar, s.k. dumdumkulor. Även andra typer av ammunition kan omfattas under förutsättning att den har sådana egenskaper”.¹⁴⁸

Propositionen återger således i stort sett endast det traktatsrättsliga förbudet med lite andra ord. Det finns därför anledning att försöka fastställa förbudets närmare innebörd och gränser på ett generellt plan.

Det centrala uttrycket i Haagdeklarationens förbud är ”kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen”. ”Kulor” (eng. *bullets*) är alltså det ord som används för att beskriva stridsmedlet som omfattas av förbudet. Detta ska jämföras

¹⁴⁶ Se, för samma tolkning se t.ex. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899?activeTab=default> (senast besökt 2025-11-26) och Longobardo (n 141), s. 133, para. 6.05.

¹⁴⁷ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 404–405, para. 1419.

¹⁴⁸ Prop. 2013/14:146 *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*, s. 299.

med ordet ”projektil” (eng. *projectile*) som används i S:t Petersburgsdeklarationens text. Det faktum att ordet ”kulor”¹⁴⁹ valdes i Haagdeklarationen trots att det mer generella ordet ”projektil”¹⁵⁰ redan använts i S:t Petersburgsdeklarationen är troligen ett medvetet val av traktatsparterna och indikerar att Haag-förbudet enbart är avsett att omfatta projektiler för mer finkalibriga vapen, framför allt eldhandvapen.

Att förbudet endast avser antipersonell användning och inte antimateriell användning framgår också tydligt av traktattextens begränsning av verkningen till ”i människokroppen”. Denna formulering innebär också, motsatsvis, att kulans verkningar utanför människokroppen inte omfattas av förbudet.

Orden ”utvidga” (eng. *expand*) och ”tillplattas” (eng. *flatten*) används för att beskriva den verkning av kulor i människokroppen som är förbjuden. I Svensk ordbok beskrivs ordet ”utvidga” som ”göra större”,¹⁵¹ och ordet ”tillplatta” i dess adjektiv form ”tillplattad” som ”(tryckts ihop och) blivit platt”.¹⁵² Gemensamt för båda orden är att ett föremål på något sätt ändrar form. Skillnaden är att ”utvidga” innebär att något blir större, medan tillplattning inte nödvändigtvis leder till att det blir större.

Användningen av bindeordet ”eller” mellan ”utvidga” och ”tillplattas” indikerar att dessa verkningar är alternativa, det vill säga avsedda att komplettera varandra betydelsemässigt. Trots detta används de ofta tillsammans och utan att vare sig närmare beskrivning av orden eller någon åtskillnad i betydelse mellan dem verkar göras. Praxis från flera av traktatsparterna ger vid handen att de inte gör någon uttrycklig distinktion värd att nämna mellan de två orden.¹⁵³ Detta är förstås inte någon praxis som tyder på en fullkomlig enighet bland traktatsparterna om hur orden ”utvidga” respektive ”tillplattas” ska tolkas, men det indikerar ändå att flera av parterna, även om de använder båda orden, inte verkar anse att det finns någon betydelseskilnad mellan dem.

Även sammanhanget talar för att det inte finns någon större betydelseskilnad mellan orden. Det är exempelvis talande att den engelska rubriken på deklarationen (*Declaration (IV, 3) Concerning Expanding Bullets*) endast innehåller ordet ”utvidga” (eng. *expand*), och således inte ens berör den tillplattande verkning som ingår i regeln. Denna förenkling reflekteras även i efterföljande praxis av åt-

¹⁴⁹ Enligt Svensk ordbok används ordet ”kula” speciellt om en ”(numera inte sfärisk) projektil till eldvapen”, <https://svenska.se/tre/?sok=kula&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁵⁰ Enligt Svensk ordbok används ordet ”projektil” om en ”anordning som skjuts i väg med eldvapen vanligen om kula el. granat”, <https://svenska.se/tre/?sok=projektil&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁵¹ Svenska Akademien, *SAOL* (2015) uppslagsord ”utvidga” <https://svenska.se/tre/?sok=utvidga&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁵² Svenska Akademien, *SAOL* (2015) uppslagsord ”tillplatta” <https://svenska.se/tre/?sok=till%2%B7plattad&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁵³ Dessa stater är Belgien, Italien, Ryssland, Tyskland, Schweiz, Spanien och Ukraina, <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule77> (senast besökt 2025-11-26).

minstone fyra av traktatsparterna, i vilkas militärmanualer ordet ”utvidga” används, men inte ”tillplatta”.¹⁵⁴ Hur som helst, vad som avses är att kulan på grund av motståndet i människokroppen, genom att utvidgas eller tillplattas, blir större, och därmed orsakar större väpnadsskada jämfört med om den inte haft sådana verkningar.

Det ovan nämnda leder sammantaget till slutsatsen att innebörden av orden ”utvidga” och ”tillplatta” i förbudets första led ofta verkar användas så utbytbar så att någon meningsfull distinktion mellan dem knappast går att uttyda. Om något, förefaller användningen av enbart ordet ”utvidga”, dels i den engelska rubriken, dels i relativt ofta förekommande praxis, antyda att detta ord även anses omfatta betydelsen av ”tillplatta”.

Efter det allmänna förbudet i traktatsregelns första led, som alltså tar sikte på kulans förbjudna verkning i människokroppen, ges i regelns andra led exempel på två typer av kulor som typiskt sett omfattas av förbudet: dels ”kulor med hård mantel om denna inte helt och hållet täcker kärnan”, dels ”kulor med hård mantel om denna... är försedd med inskränningar”.

Ändamålet och syftet med Haagdeklarationen är, som nämnts ovan, endast att begränsa onödigt lidande för motståndarens kombattanter. Detta betyder två saker. För det första: ändamålet och syftet kan inte mätas med ett fast mått, utan måste alltid relateras till det lagliga målet med den väpnade konflikten, att försätta största möjliga antal kombattanter ur stridbart skick.¹⁵⁵ För det andra: ett lidande som är nödvändigt för att uppnå det lagliga målet med den väpnade konflikten är per definition inte onödigt, såvida inte annat uttryckligen framgår i traktatsrättslig eller sedvanerättslig form.

Mot bakgrund av denna förståelse av deklarationens ändamål och syfte är det rimligt att göra tolkningen att deklarationens förbud endast avser sådana kulor som faktiskt utvidgas eller tillplattas till en sådan grad att de orsakar sådant lidande som kan anses som onödigt i förhållande till syftet med deras användning (se vidare avsnitt 5.2.3 nedan). Detta innebär att en viss grad av deformation av en kula, vilket troligen är oundvikligt vid träff av en människokropp, inte nödvändigtvis omfattas av deklarationens förbud.

Oavsett hur det förhåller sig med den eventuellt överlappande innebörden av orden utvidga och tillplatta så är det i alla fall klart att inte alla kulor som utvidgas eller tillplattas i människokroppen omfattas av förbudet. Det gör bara sådana som ”lätt” (eng. *easily*) utvidgas eller tillplattas.¹⁵⁶ Denna kvalificering antyder att det framför allt är kulor som är av ett sådant material eller som har en sådan utformning så att de typiskt sett lätt utvidgas eller tillplattas som omfattas av förbudet. Detta kan

¹⁵⁴ Dessa stater är Frankrike, Nederländerna, Storbritannien och Sydafrika, <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule77> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁵⁵ S:t Petersburgdeklarationen (n 3), andra och tredje inledande paragrafen.

¹⁵⁶ Se även Hays Parks (n 99), s. 66.

bero både på att en avsikt vid utvecklingen av kultypen varit att den ska utvidgas eller tillplattas, alternativt att den av andra skäl är av ett sådant material eller sådan utformning så att denna verkning uppstår i människokroppen, även om detta inte varit avsikten vid dess utveckling. Detta innebär i sin tur att kulor som inte utvecklats i syfte att utvidgas eller tillplattas i människokroppen eller som typiskt sett gör det, men som ändå undantagsvis har den verkningen, inte omfattas av detta traktatsrättsliga förbud.

I detta sammanhang ska påpekas att ordet ”lätt” faktiskt kan vara lite vilseledande, eftersom det egentligen inte torde vara frågan hur lätt en kula deformeras som är avgörande för om den orsakar onödigt lidande, utan frågan hur lätt den deformeras och därmed orsakar större vävnadsskador än om den inte deformerats. Som påpekades straxt ovan torde det inte vara avsikten att förbudet ska omfatta användning av kulor som endast deformeras marginellt när de träffa människokroppen, även om denna verkning uppstår ”lätt”.

Det faktum att ändamålet och syftet med Haagdeklarationen är att begränsa onödigt lidande har fått vissa stater och författare att i samband med diskussionen om Haagdeklarationens förbud mot kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen också diskutera huruvida även andra finkalibriga projektiler, till exempel hagelkulor (eng. *shots*),¹⁵⁷ kulor som välter (eng. *tumble*)¹⁵⁸ eller splittras (eng. *fragment*)¹⁵⁹ i människokroppen samt höghastighetsprojektiler (eng. *high velocity projectiles*) också är förbjudna om de förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Enligt W Hays Parks har exempelvis Sverige ansett att flechetter på korta avstånd kan deformeras och förorsaka verkningar som liknar de som orsakas av dumtum-kulor.¹⁶⁰ Detta kan förstås i och för sig vara sant. Men att dessa verkningar skulle kunna tolkas in i Haagdeklarationens förbud genom att hänvisa till deklarationens ändamål och syfte strider mot en av grundreglerna i traktattolkning, att traktatens innebörd inte kan gå utöver vad som kan anses förenligt med den gängse meningen av traktatens uttryck (se avsnitt 1.5.1 ovan).¹⁶¹ Att påstå att verkningen av hagelkulor eller en vältande eller splittrande verkning, eller för den delen den verkning som höghastighetsprojektiler har i människokroppen betydelsemässigt skulle kunna inrymmas i orden utvidgande eller tillplattande bär helt enkelt för långt för att kunna läggas till grund för en ärlig tolkning av regeln. Detta är i grunden andra verkningar i människokroppen, som förvisso av humanitära skäl

¹⁵⁷ Hays Parks (n 97), s. 64–65.

¹⁵⁸ Tysklands militära manual (n 96), s. 62, para. 440; Longobardo (n 141), s. 133, para. 6.05; Joshua F. Berry, ‘Hollow Point Bullets: How History Has Hijacked Their Use in Combat and Why It is Time to Reexamine the 1899 Hague Declaration concerning Expanding Bullets’ (2010) 206 *Military Law Review* 88, s. 138.

¹⁵⁹ Nederländernas militärmanual, 2005, <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule77> (senast besökt 2025-11-26); Marco Longobardo (n 141), *ibid*.

¹⁶⁰ Hays Parks (n 99), s. 81. Se även Boothby (n 20), s. 146.

¹⁶¹ Se, för samma uppfattning, Boothby (n 20), s. 146–147; Robin Coupland och Dominique Loye, ‘The 1899 Hague Declaration concerning Expanding Bullets’ (2003) 85 *International Review of the Red Cross* 138, s. 140, samt Longobardo, (n 141), s. 134, para. 6.05.

kan vara relevanta att begränsa. Men de rymmer inte inom Haagdeklarationens regel, så som den nu är utformad. En sådan tolkning förefaller också ha varit den svenska positionen under de diplomatiska förhandlingarna inför de två tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna. Där uttalade den svenske representanten Hans Blix att ett förslag om traktatsreglering av höghastighetsprojektiler, framför allt sådan med kaliber 5,56 millimeter, byggde på syftena bakom Haagdeklarationen, snarare än dess ordalydelse:

”... they had sought to build on *the rationale rather than the words* of The Hague Declaration of 1899 concerning the Prohibition of the Use of Bullets which Expand or Flatten Easily in the Human Body” (kurs. här).¹⁶²

Den eventuella oförenligheten av hagelkulor eller vältande och splittrande projektiler med den internationella humanitära rätten måste därför diskuteras i relation till andra regler, framför allt förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande (kapitel 5 nedan). När så görs ska dessa verkningar ställas mot den militära nödvändigheten av projektilens verkningar i människokroppen. Det är också värt att notera att när hagelkulor, liksom vältande eller splittrande projektiler diskuteras i dessa sammanhang utelämnas ofta ordet ”lätt”. Även detta faktum tyder på att ett eventuellt förbud mot dessa projektiler inte är en diskussion som har med Haagdeklarationens förbud att göra. Förbudet i Haagdeklarationen omfattar således enbart användning av sådana kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen, inte andra typer av projektiler. Sådana kulor som inte lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, till exempel sådana som välter, bryts eller splittras i människokroppen, omfattas således inte av förbudet. Detta förefaller också ha varit Sveriges inställning i förhandlingarna inför de båda tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna under mitten av 1970-talet. Där diskuterade den svenske representanten Hans Blix oregelbundet formade kulor och liknande (*”irregular shaped bullets ... and the like”*). Blix konstaterade:

”The characteristic feature of such bullets is that they are apt to tumble on impact and thereby present a broad face against the human tissue and create a much graver injury than an ordinary bullet. Such bullets would seem to be covered by the rationale of the Hague Declaration, although not by its wording.”¹⁶³

De kan däremot omfattas av mer generella förbud, framför allt förbudet mot att förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande.

Det är värt att notera att om traktatsparterna hade velat att förbudet i Haagdeklarationen skulle omfatta ytterligare verkningar (till exempel alla fall av utvidgning eller tillplattning, eller helt andra verkningar, såsom vältning eller fragmentering)

¹⁶² Official Records, Vol. XVI, CDDH_IV_SR.11, 21 February 1975, s. 51.

¹⁶³ Official Records, Vol. XVI, CDDH_IV_201, 7 February 1975, s. 12.

hade parterna kunnat komma överens om det vid Haag-konferensen 1899 och införa dessa i traktaten. Detta gjordes emellertid inte, och därför bör dessa eller andra ytterligare verkningar inte heller läsas in i regeln.

Den innebörd av förbudet som nu har beskrivits är den innebörd som går att fastställa generellt. Utifrån denna utgångspunkt får funktionen och användningen av särskilda typer av antipersonell finkalibrig ammunition göras i varje enskilt fall.

4.3 Slutsatser

Sammanfattningsvis, förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen är bindande för Sverige på såväl traktatsrättslig som sedvanerättslig grund.

Valet av ordet ”kulor” indikerar att det främst är finkalibriga projektiler som omfattas av förbudet. Innebörden av uttrycken ”utvidgar sig” och ”tillplattas” förefaller vara nära nog identisk, och avser att kulan på grund av motståndet i människokroppen ändrar form och därmed orsakar större vävnadsskador än vad som annars hade varit fallet. Regeln innehåller två exempel på kulor som typiskt sett omfattas av förbudet: dels ”kulor med hård mantel om denna inte helt och hållet täcker kärnan”, dels ”kulor med hård mantel om denna... är försedd med inskärningar”. Valet av uttrycken ”utvidgar sig” och ”tillplattas” innebär att kulor som har andra verkningar i människokroppen, till exempel hagel eller kulor som välter eller fragmenteras i människokroppen (såvida de inte också lätt utvidgar sig eller tillplattas) inte omfattas av förbudet.

Det är endast kulor som ”lätt” utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen som omfattas av förbudet. Detta innebär att kulor som har en sådan utformning att de typiskt sett lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen omfattas av förbudet. Att kulor undantagsvis gör det, eller endast gör det under vissa icke förutsebara omständigheter, är således inte något som gör att användningen av kulan omfattas av förbudet.

Syftet med förbudet är att undvika att förorsaka sådant lidande för motståndarens kombattanter som inte är nödvändigt för att försätta dessa ur stridbart skick (med andra ord ”onödigt lidande”). Detta innebär att kulor som förvisso deformeras i någon mån, men inte till en sådan grad att de förorsakar ett lidande som kan anses vara onödigt för att uppnå målet att försätta en person ur stridbart skick inte omfattas av förbudet.

5 Förbud mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande

När både förbudet mot användning av explosiv finkalibrig ammunition och förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen har beskrivits ska i detta kapitel rapportens tredje frågeställning besvaras. Den rör frågan om hur de ovan nämnda förbuden påverkas av förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande och andra relevanta folkrättsliga regler tillämpliga i väpnad konflikt. I detta kapitel beskrivs förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande. Nästa kapitel rör Martensklausulens betydelse i detta sammanhang.

Många stater (däribland Sverige) anser att användning av antipersonell finkalibrig ammunition som exploderar i människokroppen eller som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen typiskt sett förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande (se kapitel 3 och 4 ovan). Därför har dessa stater ingått särskilda överenskommelser i form av 1868 års S:t Petersburgsdeklaration och 1899 års Haagdeklaration på dessa områden. Att det är just omsorgen om att minska risken för onödigt lidande som ligger bakom regleringen framgår, som tidigare nämnts, av de inledande styckena i deklARATIONERNA. Det räcker emellertid inte med att bedöma folkrättsligheten av användningen av en projektil i förhållande till dessa traktater. Användningen måste dessutom bedömas utifrån det generella förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande. Detta beror på att användningen av en projektil kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande av andra skäl än de som är reglerade i dessa deklARATIONER.

Förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande har en fundamental ställning i den internationella humanitära rätten. Förbudet har kommit till uttryck i flera olika traktater, däribland i lantkrigsreglementet bifogat till 1907 års IV Haagkonvention och i tilläggsprotokoll I till 1949 års Genèvekonventioner.¹⁶⁴ I artikel 35 stycke 2 i tilläggsprotokoll I uttrycks förbudet på följande sätt:

”Det är förbjudet att använda vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.”

Som noterats ovan kan förbudet härledas till de grundsatsar som återgavs redan i S:t Petersburgsdeklarationen. Förbudet utgör idag en grundläggande folkrättslig princip, och anses som sådan vara sedvanerättsligt bindande.¹⁶⁵ I Internationella

¹⁶⁴ LKR, bilaga till 1907 års IV Haagkonvention, art. 23(e) och TP I art. 35 st 2. Se även 1899 års Haagkonvention och tillhörande LKR, art. 23 (e).

¹⁶⁵ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 35, para. 78–79.

rödakorskommitténs sedvanerättsstudie har det sedvanerättsliga förbudet formulerats på följande sätt:

”The use of means and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering is prohibited.”¹⁶⁶

Det traktatsrättsliga och det sedvanerättsliga förbudet är, trots vissa detaljskillnader, i all väsentlighet likalydande. I detta kapitel beskrivs inledningsvis tillämpligheten av dessa förbud. Därefter klargörs innebörden av förbuden.

5.1 Tillämpligheten av förbudet

IV Haagkonventionen och bifogat lantkrigsreglemente antogs den 18 oktober 1907 och trädde i kraft den 26 januari 1910. Fram till idag har 53 stater, däribland Sverige, signerat och ratificerat eller på annat sätt anslutit sig till konventionen.¹⁶⁷

Tilläggsprotokoll I till 1949 års Genèvekonventioner antogs den 8 juni 1977 och trädde i kraft 7 december 1978. Fram till idag har 175 stater, inklusive Sverige, antingen ratificerat eller anslutit sig till protokollet.¹⁶⁸

Sverige är således bundet av både 1907 års IV Haagkonvention med bifogat lantkrigsreglemente och av tilläggsprotokoll I.¹⁶⁹ Bundenhet av Haagkonventionen föreligger utan någon reservation, men Sverige har gjort en reservation i förhållande till tilläggsprotokoll I. Reservationen rör dock inte det här aktuella förbudet.¹⁷⁰

Det sedvanerättsligt bindande förbudet är tillämpligt i både internationella och icke-internationella väpnade konflikter.¹⁷¹ Ingen stat, således inte heller Sverige, har motsatt sig att det finns ett sedvanerättsligt förbud med denna innebörd.

Formuleringen av det traktatsrättsliga respektive det sedvanerättsliga förbudet skiljer sig något åt. Medan föremålet för det traktatsrättsliga förbudet omfattar ”vapen, projektiler och material samt stridsmetoder” riktar det sedvanerättsliga förbudet in sig på ”stridsmedel och stridsmetoder”. Det finns emellertid inget som tyder på att det ena är mer långtgående än det andra. Det bredare uttrycket ”stridsmedel” i den sedvanerättsliga regeln får anses omfatta uttrycket ”vapen, projektiler och

¹⁶⁶ Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 237, regel 70.

¹⁶⁷ <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907/state-parties?activeTab=default> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁶⁸ <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁶⁹ LKR, bilaga till 1907 års IV Haagkonvention, ratificerades av Sverige den 27 november 1909 och i kraft sedan den 26 januari 1910, SFS 1910:153; TP I till Genèvekonventionerna I-IV, ratificerades av Sverige den 21 juni 1979, SÖ 1979:22.

¹⁷⁰ <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/se?activeTab=> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁷¹ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 257, para. 79, s. 259, para. 84. Se även Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 237–240.

material” i tilläggsprotokoll I.¹⁷² Sverige är en av de stater som har uttryckt att artikel 35 stycke 2 tilläggsprotokoll I motsvarar det sedvanerättsliga förbudet.¹⁷³

Nedan beskrivs förbudets närmare innebörd. Eftersom det traktatsrättsliga och det sedvanerättsliga förbudet i huvudsak överensstämmer så baseras diskussionen här, såvida inte annat anges, på det traktaträttsliga förbudet.

5.2 Innebörden av förbudet

Innebörden av traktater fastställs genom tolkning, och de regler som återspeglas i Wienkonventionen reflekterar grunden för hur denna tolkning går till. Som tidigare nämnts är Wienkonventionen dock inte tillämplig på traktater som stater ingått innan konventionens ikraftträdande.¹⁷⁴ Även om Wienkonventionens regler således inte är formellt tillämpliga på tilläggsprotokoll I så kan de ändå användas som utgångspunkt för tolkning, eftersom de anses motsvara de sedvanerättsliga tolkningsreglerna som är tillämpliga på tilläggsprotokoll I (se avsnitt 1.5.1 ovan).

Innan tolkningsreglerna tillämpas på förbudet mot att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande finns det anledning att beröra ändamålet och syftet med tilläggsprotokoll I. Dessa framgår av fjärde stycket i protokollets inledning; ”att bekräfta och utveckla de bestämmelser som skyddar offren i väpnade konflikter och att vidtaga ytterligare åtgärder i syfte att förstärka tillämpningen härav”. Det är således mot bakgrund av detta ändamål och syfte som orden och uttrycken i artikel 35 stycke 2 tilläggsprotokoll I ska förstås. Detta innebär att när ett ord eller uttryck kan tolkas på flera sätt så förespråkas i den här rapporten den tolkning som innebär det bästa skyddet för offren i väpnade konflikter.

När innebörden av förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande ska förstås så är det viktigt att komma ihåg att förbudet endast är till för att skydda kombattanter som det inte av andra skäl är förbjudet att rikta anfall mot.¹⁷⁵ Civila skyddas av andra regler, framför allt av förbudet mot anfall av civilbefolkningen och civila personer som återges i artikel 51 stycke 2 i tilläggsprotokoll I.

Som beskrivits tidigare (se avsnitt 4.2 ovan) kan förbudet härledas till grundsatserna i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration; att det enda lagliga målet i väpnad konflikt är att försvaga motståndarens militära styrkor, att det för att uppnå detta mål är tillräckligt att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick, samt att detta mål skulle överskridas genom att använda vapen som onödigtvis skulle förvärra lidandet för de som försatts ur stridbart skick. Det budskap som dessa grundsatser förmedlar är att det är förbjudet att använda mer våld än vad som är

¹⁷² Winther och Normelli (n 7), avsnitt 2.2.

¹⁷³ Försvarsdepartementet, *International Humanitarian Law in Armed Conflict with Reference to the Swedish Total Defence System* (januari 1991), s. 18, avsnitt 2.2.3.

¹⁷⁴ WK, artikel 4.

¹⁷⁵ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 400, para. 1411.

nödvändigt för att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick. Redan i dessa grundsatser framgår således kärnan i förbudet, det vill säga en balans mellan militär nödvändighet och humanitetens krav. Det är med beaktande av detta underliggande syfte med regeln som det här aktuella förbudet ska förstås.

Den ammunition som behandlas i rapporten faller naturligt nog under förbudets ord ”projektiler”.¹⁷⁶ I kommande avsnitt beskrivs innebörden av resterande ord och uttryck. Inledningsvis behandlas uttrycket ”av sådan beskaffenhet att de förorsakar” i avsnitt 5.2.1. Därefter analyseras orden ”skada” och ”lidande” i avsnitt 5.2.2, och orden ”överflödig” och ”onödigt” i avsnitt 5.2.3. I avsnitt 5.3 sammanfattas slutsatserna om hur förbudet mot att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande ska förstås, och vad det innebär för Sveriges del vid användning av finkalibrig ammunition.

5.2.1 Uttrycket ”av sådan beskaffenhet att de förorsakar”

Uttrycket ”av sådan beskaffenhet att de förorsakar” anger ett nödvändigt orsaks samband mellan å ena sidan användningen av projektiler och å andra sidan de verkningar som är förbjudna, det vill säga överflödig skada eller onödigt lidande. Orden i uttrycket är relativt självförklarande. I Svensk ordbok beskrivs ordet ”beskaffenhet” som ”en uppsättning grundläggande egenskaper hos till exempel föremål”.¹⁷⁷ Uttrycket ”av sådan beskaffenhet” beskriver således i det här fallet en objektiv standard för huruvida en projektil har egenskaper som förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande.¹⁷⁸ Ordet ”förorsaka” definieras som att ”ge upphov till”.¹⁷⁹ Det är med andra ord förbjudet att använda projektiler vars grundläggande egenskaper ger upphov till överflödig skada eller onödigt lidande.

Det är, precis som fallet är med 1868 års S:t Petersburgs- och 1899 års HaagdeklARATIONER ovan, endast användning av de uppräknade anordningarna och metoderna som omfattas av förbudet. Traktattexten ger emellertid ingen vägledning om vilken typ av användning som omfattas. Det förefaller rimligt att den typ av användning eller funktionssätt som ska beaktas är den avsedda, eller annorlunda uttryckt, dess normala användning eller funktionssätt. Denna tolkning av uttrycket ”använda ...projektiler... av sådan beskaffenhet att de förorsakar” innebär att det inte är tillräckligt att användningen av en projektil under vissa omständigheter kan förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande för att den ska omfattas av förbudet. Vad som i stället är förbjudet är om dess normala användning eller funktionssätt leder till dessa verkningar. Detta förefaller rimligt inte minst eftersom användning

¹⁷⁶ Enligt Svensk ordbok används ordet ”projektil” om en ”anordning som skjuts i väg med eldvapen vanligen om kula el. granat”, <https://svenska.se/tre/?sok=projektil&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁷⁷ Svenska Akademien, SAOL (2015) uppslagsord ”beskaffenhet” <https://svenska.se/tre/?sok=beskaffenhet&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁷⁸ Stuart Casey-Maslen och Steven Haines, *Hague Law Interpreted: The Conduct of Hostilities under the Law of Armed Conflict* (Hart Publishing 2018), s. 211.

¹⁷⁹ Svenska Akademien, SAOL (2015) uppslagsord ”orsaka” <https://svenska.se/tre/?sok=f%C3%B6rorsaka&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

av projektiler i undantagsfall kan få oavsiktliga konsekvenser så att de därmed förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.¹⁸⁰

Vissa traktatsparter har gett uttryck för att endast stridsmedel vars användning oundvikligen förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande borde omfattas av förbudet.¹⁸¹ Detta skulle innebära att stridsmedel vars användning bara i vissa fall förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande skulle falla utanför detta förbud.¹⁸² En sådan tolkning av orsakssambandet mellan användningen och skadan eller lidandet förefaller dock vara svårare att förena med ändamålet och syftet med tilläggsprotokoll I (det vill säga att bekräfta och utveckla de bestämmelser som skyddar offren i väpnade konflikter) än den tolkning som beskrevs i stycket ovan. Tolkningen i stycket ovan medför således ett bättre skydd för kombattanter och är därför att föredra i detta fall.

Att ett stridsmedels beskaffenhet ska bedömas med utgångspunkt i dess normala användning eller funktionssätt sammanfaller dessutom med traktatsparternas skyldighet att avgöra ett stridsmedels folkrättsenlighet enligt artikel 36 tilläggsprotokoll I. Detta beror på att ett stridsmedels folkrättsenlighet ska bedömas med hänsyn till dess normala, det vill säga avsedda, och förväntade användning.¹⁸³

Sammantaget bör innebörden av uttrycket ”av sådan beskaffenhet att det förorsakar” förstås som att förbudet omfattar användning av projektiler som vid dess normala användning eller funktionssätt förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.¹⁸⁴

5.2.2 Orden ”skada” och ”lidande”

De verkningar som omfattas av förbudet är ”skada” och ”lidande”. Dessa två verkningar anges alternativt i traktattexten. Detta innebär att det räcker att antingen skada eller lidande (av tillräckligt allvarlig art, se avsnitt 5.2.3 nedan) förorsakas på grund av användningen av en projektil för att användningen ska vara förbjuden.

Orden ”skada” och ”lidande” är relativt självförklarande. Enligt Svensk ordbok används ordet ”skada” särskilt ”om kroppslig defekt, ibland orsakad av yttre

¹⁸⁰ Se, för samma tolkning, t.ex. ICRC, ‘Conference of Government Experts on the Use of Certain Conventional Weapons (Lucerne, 24.9-18.10.1974) Report’, s. 10, para. 28 (ICRC Lucerne Report (1974)); Danmarks militära manual (n 95), s. 339; USA:s militära manual (n 110), s. 371–372.

¹⁸¹ ICRC Lucerne Report (1974) (n 180), s. 9–10, para. 28.

¹⁸² Rain Liivoja, ‘Protecting Warfighters from Superfluous Injury and Unnecessary Suffering’ i Matt Killingsworth (red), *Who Do the Laws of War Protect? Civility, Barbarity and the Evolution of International Humanitarian Law*, (Cambridge University Press, 2021), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3738501 (senast besökt 2025-11-26), s. 16.

¹⁸³ Winther och Normelli (n 7), avsnitt 4.2.2.

¹⁸⁴ Se även Hays Parks (n 94), s. 517.

våld”.¹⁸⁵ I litteraturen har skada beskrivits som ”identifierbara sår eller annan fysisk skada på lemmar, organ, sinnen eller andra delar av kroppen, inklusive genom brännskador”.¹⁸⁶

Ordet ”lidande” används för att beskriva ”det att utstå smärta, fysisk eller psykisk”.¹⁸⁷ Lidande, som är föremål för psykologiska kriterier som varierar i högre grad än skada på individnivå, har dock ansetts medicinskt svårt, om inte omöjligt, att kvantifiera.¹⁸⁸ Det står dock klart att traktatsparterna avsåg att förbudet skulle omfatta såväl fysisk skada som fysiskt och psykiskt lidande som förorsakas av användning av projektiler.¹⁸⁹

Även om det, som nämnts ovan, är tillräckligt att antingen skada eller lidande föranleds av användning av projektiler så får det antas att sådan användning normalt sett föranleder både skada och lidande. Båda dessa typer av verkningar måste således tas med i bedömningen om den aktuella användningen är förbjuden eller inte.

5.2.3 Orden ”överflödig” och ”onödigt”

Det är endast förorsakande av sådan skada som är överflödig och sådant lidande som är onödigt som är förbjudet. Orden ”överflödig” och ”onödigt” är synonyma i det svenska språket och betyder ”inte nödvändig”.¹⁹⁰ Orden indikerar en relation mellan två företeelser: något ska bedömas som nödvändigt eller inte nödvändigt i ljuset av något annat. Internationella domstolen har i sitt rådgivande yttrande i *Nuclear Weapons* definierat onödigt lidande som ”a harm greater than that unavoidable to achieve legitimate military objectives”.¹⁹¹

Det framgår inte uttryckligen i regeln, men nödvändigheten av skadan eller lidandet som användningen av en projektil förorsakar ska bedömas i ljuset av ”det enda lagliga målet med kriget” som det uttrycks i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, nämligen att försvaga fiendens militära krafter genom att försätta ”största möjliga antal män” ur stridbart skick. Är den skada som användningen av en projektil innebär överflödig eller det lidande som den förorsakar onödigt i förhållande till detta mål, det vill säga att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick, så är användningen förbjuden enligt denna regel. Annars är användningen tillåten enligt den här regeln.

¹⁸⁵ Svenska Akademien, *SAOL* (2015) uppslagsord ”skada” <https://svenska.se/tre/?sok=skada&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁸⁶ Casey-Maslen och Haines (n 178), s. 211.

¹⁸⁷ Svenska Akademien, *SAOL* (2015) uppslagsord ”lidande” <https://svenska.se/tre/?sok=lidande&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁸⁸ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 408, para. 1429; Blix (n 65), s. 138.

¹⁸⁹ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), ibid.

¹⁹⁰ För ”överflödig” se <https://svenska.se/tre/?sok=%C3%B6verfl%C3%B6dig&pz=1> och ”onödigt” se <https://svenska.se/tre/?sok=on%C3%B6digt&pz=1> (senast besökt 2025-11-26).

¹⁹¹ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 257, para. 78.

Den närmare innebörden av uttrycket ”försätta ur stridbart skick” kan förstås genom att läsa artikel 41 stycke 2 (c) i tilläggsprotokoll I. Där framgår att en person är försatt ur stridbart skick om personen ”förlorat medvetandet eller på annat sätt, genom sårskada eller sjukdom blivit oförmögen att försvara sig själv”. Att använda projektiler för att orsaka medvetlöshet eller på annat sätt genom sårskada föranleda att motståndarens kombattanter blir oförmögna att försvara sig själv är alltså ett av de ”lagliga målen” med den väpnade konflikten (vid sidan av att frihetsberöva motståndaren eller att tvinga motståndaren att ge upp, artikel 41 stycke 2 (a) och (b)).

Behovet av att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick utgör således den militära nödvändigheten av att använda våld för att besegra motståndaren i en väpnad konflikt. Det anses ligga inom den militära nödvändigheten att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick ”så fort som möjligt och med minsta möjliga förlust av personer och resurser” (se kapitel 2 ovan).¹⁹² Denna militära nödvändighet ska emellertid balanseras mot humanitetens krav att begränsa förorsakandet av skada och lidande i väpnad konflikt. Det är genom en avvägning mellan dessa två värden som avgörandet sker om användningen av en projektil förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande och därmed är förbjuden. Följaktligen innebär detta att den förorsakade skadan eller lidandet inte får gå utöver vad som är militärt nödvändigt, eller med andra ord, stå i disproportion till den militära nödvändigheten. Uppfattningarna varierar angående exakt vilken typ av disproportion som krävs mellan å ena sidan skadan eller lidandet och å andra sidan den militära nödvändigheten för att användningen av en projektil ska omfattas av förbudet. Vissa menar att det räcker med att det finns en disproportion, medan andra anser att disproportionen måste vara tydlig. Till de som anser att det räcker med att det föreligger en disproportion kan räknas Internationella rödakorskommittén samt vissa stater, däribland Tyskland, Storbritannien, Australien och Nya Zeeland.¹⁹³

Till de som menar att disproportionen måste vara tydlig hör framför allt USA och Danmark. Dessa båda stater har uttryckt att det endast är förorsakande av skada eller lidande som är tydligt disproportionerligt (eng. *clearly disproportionate*) i förhållande till den militära nödvändigheten att använda ett visst stridsmedel som är förbjudet.¹⁹⁴ Ett argument som framhållits till stöd för att förbudet ska tolkas

¹⁹² SOU 2010:72 *Svensk manual i humanitär rätt* (n 6), s. 93. För liknande formuleringar se Australiens militära manual (n 112), avsnitt 2.6; Nya Zeelands militära manual (n 110), avsnitt 4.2.1; Storbritanniens militära manual (n 90), s. 21–22, para. 2.2; Tysklands militära manual (n 96), s. 125, para. 142; USA:s militära manual (n 110), s. 51, avsnitt 2.1.2.3.

¹⁹³ Australiens militära manual (n 112), avsnitt 2.7; Nya Zeelands militära manual (n 110), para. 7.2.9; Tysklands militära manual (n 96), s.402; Storbritanniens militära manual (n 90), s.103, para. 6.2.1. Se även Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 240.

¹⁹⁴ Danmarks militära manual (n 95), s. 339, och USA:s militära manual (n 110), s. 371, para. 6.6.3.3. Se även Michael Bothe, Karl Josef Partsch och Waldemar A Solf, *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949* (2 uppl., Martinus Nijhoff Publishers 2013), s. 227.

som att omfatta skada eller lidande som står i tydlig disproportion till den militära nödvändigheten är att dessa värden är svåra att kvantifiera. Bothe, Partsch och Solf uttrycker denna svårighet och effekterna av dem på följande sätt:

”The comparison of, and balancing between, suffering and military effectiveness is difficult in practice because neither side of the equation is easy to quantify. [...] Because of the impossibility of quantifying either side of the equation it is important that the military advantage be qualified by such words as ‘definite’, and also that the disproportionate suffering be ‘manifest’ or ‘clear’.”¹⁹⁵

Endast sådan militär nytta och sådant disproportionerligt lidande som framgår tydligt kan således, enligt författarna, ligga till grund för denna bedömningen. Det är dessutom ofta så förbudet återges i annan litteratur.¹⁹⁶

Att kvalificera skada eller lidande på detta sätt har dock kritiserats. Casey-Maslen och Haines menar att denna tolkning mer påminner om de brottskriterier som används för att definiera krigsförbrytelser än att tjäna som beskrivning av förbudets räckvidd enligt den internationella humanitära rätten.¹⁹⁷

Sverige har för sin del tidigare uttryckt uppfattningen att det som bör vara förbjudet är sådana skadliga verkningar som går ”långt utöver” vad som krävs för att försätta en person ur stridbart skick. Detta skedde under förhandlingarna om de båda tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna i mitten av 1970-talet. I ett arbetspapper om konventionella vapen lade Sverige, tillsammans med Egypten, Mexiko, Norge, Sudan, Schweiz och Jugoslavien, fram ett förslag om förbud av viss typ av finkalibrig ammunition. Förslaget omfattade förbud mot användning av projektiler som antingen bryts eller deformeras i människokroppen, alternativt välter avsevärt i människokroppen, skapar chockvågor som orsakar omfattande vävnadsskador utanför sårkanalen eller skapar sekundärprojektiler i människokroppen. Förslaget löd i här relevant avseende:

“It is prohibited to use small calibre projectiles which are so designed or have such velocity that they: a) break or deform on or following entry into a human body, or b) tumble significantly within the human body or, c) create shock waves which cause extensive tissue damage outside the trajectory, or d) produce secondary projectiles within a human body.”¹⁹⁸

Detta förslag åtföljdes av preciseringar som är värda att både återge och kommentera här. Jämfört med ett tidigare förslag under konferensen¹⁹⁹ förtydligades det att

¹⁹⁵ Bothe, Partsch och Solf (n 194), s. 227.

¹⁹⁶ Se t.e.x. Jan Wouters, Philip De Man och Nele Verlinden (red), *Armed Conflicts and the Law* (Intersentia 2016), s. 306; Hayashi (n 19), s. 85–86.

¹⁹⁷ Casey-Maslen och Haines (n 178), 214. Jämför TP I art. 51 st. 5 (b) om förbud mot urskillningslösa anfall och motsvarande straffrättsliga bestämmelse i Romstadgan art. 8 st. 2 (b)(iv).

¹⁹⁸ Working Paper Submitted by Austria, Egypt, Mexico, Norway, Sweden, Switzerland and Yugoslavia, Official Records, Vol. XVI, CDDH_IV_201, 7 februari 1975, s. 3.

¹⁹⁹ Working Paper Submitted by Egypt, Mexico, Norway, Sweden, Switzerland and Yugoslavia, CDDH/DT/2, 21 februari 1974.

syftet med de föreslagna förbuden var att reglera användning av sådana finkalibriga projektiler som förorsakar skadliga verkningar som är ”långt utöver” vad som är nödvändigt för att försätta en motståndare ur stridbart skick:

“It would seem urgent to attain an international prohibition of use of all small calibre projectiles which achieve injurious effects which are *much beyond* what is needed to disable an adversary, whether such excessive injurious effects are due to the bullets’ flattening, expansion, velocity or tumbling or some other feature.” (kurs. här)²⁰⁰

Angående vältande kulor preciserade staterna att det endast är de kulor som välter på ett sådant sätt så att de förorsakar en mycket större skada än vad som hade varit fallet om kulan inte vält som borde omfattas av det föreslagna förbudet. Andra kulor (till exempel sådana som endast välter i begränsad omfattning) skulle således inte omfattas av förbudet.

“Since bullets which tumble only slightly on or following entry into a human body do not necessarily create a very large wound channel, it has seemed desirable to limit the formulation to those bullets which tumble significantly on impact, that is to say, to such a degree that *a much larger injury* is caused than would have been the case but for this tumbling effect.” (kurs. här)²⁰¹

När det gäller chockvågor i vävnad konstaterades avslutningsvis att det endast var sådana projektiler som förorsakade omfattande vävnadsskador utanför sårkanalen som borde omfattas av förbudet.

“Lastly, since many small calibre projectiles are apt to cause some tissue damage immediately outside the wound channel without much consequent aggravation, only those projectiles have been proposed for a ban on use which have such strong effects that they cause *extensive tissue damage* outside the trajectory.” (kurs. här)²⁰²

Det förefaller sammantaget som om inställningen hos Sverige och de övriga förslagsställarna under de diplomatiska förhandlingarna – även om den först kan uppfattas förespråka en långtgående reglering baserad på humanitetens krav – i själva verket balanserar dessa krav med hänsyn till den militära nödvändigheten av att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick. Det var först när de skador och det lidande som en projektils användning orsakar bedömdes vara ”långt utöver” (eng. *much beyond*) vad den militära nödvändighet kräver som dessa stater ansåg att användningen av projektilen skulle vara förbjuden. Sveriges inställning under konferensen om förbudet mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande påminner således om den amerikanska och danska uppfattningen som redovisats ovan.

²⁰⁰ Working Paper Submitted by Austria, Egypt, Mexico, Norway, Sweden, Switzerland and Yugoslavia, Official Records (n 193), s. 12.

²⁰¹ Ibid., s.13.

²⁰² Ibid.

Diskussionen ovan visar att det finns olika uppfattningar bland stater och författare om hur förhållandet mellan militär nödvändighet och humanitetens krav ska förstås. De ingångsvärden för tolkning som här redovisats är inte tillräcklig för att dra några säkra slutsatser om detta. Båda de redovisade uppfattningarna kan vara rimliga och ha stöd för sig, och avsikten är inte att här slutligen avgöra denna diskussion. Det kan dock konstateras att det framstår som mer förenligt med ändamålet och syftet med tilläggsprotokoll I – att bekräfta och utveckla de bestämmelser som skyddar offren i väpnade konflikter – att förbudet förstås på så sätt att det omfattar skada eller lidande som står i disproportion till den militära nödvändigheten, istället för att endast omfatta skada eller lidande som står i tydlig disproportion till den militära nödvändigheten.

Att göra denna avvägning har dessutom, som tidigare nämnts, visat sig vara extra svårt vid tillämpning av regeln på specifika stridsmedel.²⁰³ Detta kan delvis förklaras med svårigheten att jämföra olika faktorer, vilket kompliceras av att det är svårt att kvantifiera respektive sida i bedömningen.²⁰⁴ Trots försök att, med stöd av medicinsk expertis, fastställa gemensamma kriterier för att bedöma ett stridsmedels laglighet saknas det konsensus på området.²⁰⁵ Exempel på projektiler, vars användning anses förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande på grund av de sårskador de ger upphov till är, såsom behandlats (se kapitel 3 och 4 ovan), explosiva projektiler samt lätt utvidgande eller tillplattande projektiler. Som nämnts förbjöds användningen av dessa projektiler på grund av att projektiler utan sådana verkningar ansågs vara lika effektiva för att försätta en kombattant ur stridbart skick. Användningen förbjöds eftersom det fanns ett annat tillgängligt stridsmedel som gav samma militära fördel men orsakade mindre skada och lidande.²⁰⁶ Vissa stater använder denna typ av jämförelse för att avgöra om användningen av ett stridsmedel förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande, det vill säga genom att jämföra effektiviteten och verkningar hos befintliga vapen som används för samma syfte.²⁰⁷

I denna avvägning är det inte enbart en projektils verkningar i en kropp som bestämmer den militära nödvändigheten av projektilen. Även andra faktorer – såväl tekniska, stridstekniska, taktiska som strategiska – kan vägas in. Vid den internationella konferensen i Lucerne 1974 där Sverige deltog diskuterades vapen som ansågs kunna förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande. I diskussionen om utvecklingen av finkalibrig antipersonell ammunition var de deltagande staterna allmänt överens om att även andra faktorer, antingen direkt eller indirekt kopplade

²⁰³ Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 408, para. 1428.

²⁰⁴ Se t.ex. ICRC Lucerne Report (1974) (n 180), s. 9 para. 24; Boothby (n 20), s. 55–56.

²⁰⁵ För en diskussion jämför Peter Coupland och Peter Herby, 'Review of Legality of Weapons: A New Approach, The SIrUS Project' (1999) 81 International Review of the Red Cross 583 och Donna Maria Verchio, 'Just Say No - The SIrUS Project: Well-Intentioned, but Unnecessary and Superfluous' (2001) 51 Air Force Law Review 183.

²⁰⁶ Blix (n 65), s. 139

²⁰⁷ ICRC Lucerne Report (1974) (n 180), s. 9, para. 25; Danmarks militära manual (n 95), s. 339; Storbritanniens militära manual (n 90), s. 102, para. 6.1.2.

till förmågan att försätta fiendens kombattanter ur stridbart skick, också kan beaktas i avvägningen. Dessa faktorer inkluderade bland andra projektilens vikt, precision och räckvidd, möjligheten att avge automateld, samt förbättrade logistiska förutsättningar.²⁰⁸ Den militära nödvändigheten innefattar således flera olika faktorer som dessutom kan förändras över tiden och i takt med att nya utmaningar ställs i striden.²⁰⁹ Precision och så kallad inkapaciteringsförmåga – det vill säga en projektils sammantagna effektivitet – identifierades som avgörande för att bedöma den militära nödvändigheten av användningen av en projektil.²¹⁰

Humanitetens krav, mot vilka den militära nödvändigheten ska vägas, baseras bland annat på projektilens dödlighet samt den grad av smärta och den allvarlighetsgrad på skador som användningen av projektilen förorsakar. Dessutom kan risken för permanenta skador och vanställdhet samt möjligheten att behandla uppkomna skadorna i fält beaktas.²¹¹ I Internationella rödakorskommitténs sedvane-rättsstudie framhålls dessutom att stater anser att oundviklig död eller allvarlig permanent invaliditet är relevanta faktorer för att avgöra huruvida användningen av en projektil är förenlig med förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande.²¹² Även om dessa faktorer är viktiga att ta i beaktande i avvägningen om folkrättsenligheten av en projektils användning så är de inte avgörande. Användningen av en projektil (eller ett vapen eller ett stridsmedel i allmänhet) är således inte i strid med förbudet mot överflödig skada eller onödigt lidande enbart på grund av att den orsakar stor skada eller stort lidande.²¹³

Sammantaget innebär orden ”överflödig” och ”onödigt” att en avvägning ska göras mellan den militära nödvändigheten att använda en viss projektil i förhållande till den humanitära skada som användningen föranleder i form av skada och lidande för den person som utsätts för projektilen. Det är först när de skador och det lidande som användningen av en projektil förorsakar står i ett visst förhållande till den militära nödvändigheten som det innebär att använda projektilen som användningen är förbjuden. Under diplomatkonferenserna i mitten på 1970-talet föreslog bland annat Sverige ett förbud mot viss finkalibrig ammunition som förorsakar skador ”långt utöver” vad som krävs för att försätta en kombattant ur stridbart skick. Detta tyder på att Sveriges då tolkade förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande som att endast skada eller lidande som står i tydlig disproportion till den militära nödvändigheten skulle omfattas av förbudet. I detta avsnitt har dock konstaterats att tolkningen att förbudet om fattar skada eller lidande som står i disproportion till den militära nödvändigheten bäst uppfyller ändamålet och syftet med tilläggsprotokoll I.

²⁰⁸ ICRC Lucerne Report (1974) (n 180), s. 38, para. 121.

²⁰⁹ Ibid. Se även Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 401, para. 1412.

²¹⁰ ICRC Lucerne Report (1974) (n 180), s. 38–39, para. 124.

²¹¹ Bothe, Partsch och Solf, (n 194), s. 226, para. 2.3.3.

²¹² Henckaerts och Doswald-Beck (n 15), s. 241.

²¹³ ICJ, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) ICJ Reports 1996*, Dissenting Opinion of Judge Higgins, s. 586–587, para. 17.

5.3 Slutsatser

Förbudet mot användning av vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande är bindande för Sverige på såväl traktatsrättslig som sedvanerättslig grund.

Förbudet är av generell karaktär. Det tar med andra ord, till skillnad från reglerna i 1868 års S:t Petersburgs- och 1899 års Haagdeklarationer, inte sikte på någon särskild typ av vapen, projektil, material eller stridsmetod. Bedömningen av folkrättsenligheten av användningen av en projektil måste därför göras både i förhållande till dessa deklarationer och i förhållande till förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande (liksom i förhållande till andra humanitär-rättsliga regler som inte tas upp i denna rapport).

Bedömningen av en projektils förenlighet med det aktuella förbudet, det vill säga bedömningen av huruvida den har sådana egenskaper att den vid användning förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande, ska göras med utgångspunkt i projektilens normala användning eller funktionssätt. Orden ”skada” och ”lidande” omfattar i detta sammanhang både fysisk skada på person och fysiskt och psykiskt lidande för person.

Orden ”överflödig” respektive ”onödigt” är relativa uttryck som ska förstås i förhållande till vilken våldsanvändning som är nödvändig för att försätta en person ur stridbart skick, det vill säga att personen i fråga på grund av medvetlöshet eller på annat sätt genom sårskada blivit oförmögen att försvara sig själv.

Bedömningen av en projektils folkrättsenlighet i förhållande till detta förbud kan inte avgöras enbart på grundval av vilken skada eller vilket lidande projektilen förorsakar. I stället består denna av en avvägning mellan å ena sidan den militära nödvändigheten av att använda en projektil med ett visst funktionssätt, och å andra sidan den skada eller det lidande som tillfogas en person som utsätts för projektilen i fråga.

En projektils förmåga att effektivt försätta en person ur stridbart skick har stor betydelse i bedömning av den militära nödvändigheten av dess användning. Om den militära nödvändigheten av ett visst funktionssätt hos en projektil kan motiveras, kan det därför finnas ett större utrymme att ta hänsyn till denna nödvändighet i avvägningen gentemot den skada eller det lidande som användningen av projektilen förorsakar. Samtidigt, även om den militära nödvändigheten att använda en projektil bedöms vara stor, måste en avvägning alltid göras i förhållande till humanitetens krav, det vill säga risken med de skador eller det lidande som den förorsakar. Att en projektil till exempel förorsakar allvarliga skador eller stort lidande betyder emellertid inte nödvändigtvis att dessa är att anse som överflödiga eller onödiga i förhållande till den militära nödvändigheten av att använda projektilen.

Innan dessa slutsatser sätts i kontexten av rapportens övergripande syfte och frågeställningar så ska den andra av de generella principer som kan påverka folkrättsenligheten av användningen av antipersonella finkalibriga projektiler beröras, den så kallade Martensklausulen. Detta sker i nästa kapitel.

6 Martensklausulen

Sist i denna rapport ska Martensklausulens roll för den folkrättsliga regleringen av antipersonell finkalibrig ammunition utredas.

Martensklausulen är både svårdefinierad och omstridd inom den internationella humanitära rätten. Trots det åberopas den då och då av såväl stater som internationella domstolar och tribunaler samt av författare som ett kompletterande rättsligt skydd där internationella överenskommelser på området av någon anledning anses ofullständiga. I klausulen deklarerar, i korthet och något förenklat, att även om det inte finns någon särskild internationell överenskommelse som reglerar en viss situation i en väpnad konflikt så åtnjuter både civila och kombattanter ändå ett skydd av den internationella rätten ”härledd från internationell sedvana, humanitetens principer och det allmänna samvetets bud”. Det säger sig självt att en vagt utformad ”generalklausul” av detta slag kan medföra en viss osäkerhet om hur det rättsliga handlingsutrymmet i väpnad konflikt är utformat. Det står ju i kontrast till den rättspositivistiska utgångspunkten i folkrätten som beskrivits (se avsnitt 1.4.5 ovan) och som innebär att ett beteende är tillåtet såvida och i den utsträckning det inte är reglerat i någon av den internationella humanitära rättens rättskällor som är bindande för aktören i fråga.

6.1 Tillämpligheten av Martensklausulen

För att avgöra om, och i så fall i vilken utsträckning, som Martensklausulen påverkar möjligheten att använda antipersonell finkalibrig ammunition krävs en kortare bakgrundsbeskrivning. Martensklausulen har fått sitt namn från den ryske diplomaten Fjodor Martens, som under förhandlingarna av 1899 års II Haagkonvention var rysk chefsförhandlare och den som ursprungligen föreslog klausulens formulering och införande i konventionens inledning.²¹⁴ Sedan dess har klausulen, om än i något skiftande formuleringar, återkommit i många humanitärrättsliga traktater: i 1907 års IV Haagkonvention,²¹⁵ i 1949 års Genèvekonventioner²¹⁶ inklusive i deras första²¹⁷ och andra²¹⁸ tilläggsprotokoll samt i 1980 års vapenkonvention²¹⁹. Även om klausulen endast förekommer i de inledande deklARATIONERNA i många av dessa traktater, råder det inget tvivel om att klausulen har fått ett stort genomslag

²¹⁴ 1899 års II Haagkonvention (n 5), para. 9. Se vidare om den historiska bakgrunden t.ex. Antonio Cassese, ‘The Martens Clause: half a loaf or simply pie in the sky?’ (2000) 11 *European Journal of International Law* 187, s. 187–189.

²¹⁵ 1907 års IV Haagkonvention (n 17), inledning, para. 8.

²¹⁶ GK I art. 63 st. 4; GK II art. 62 st. 4; GK III art. 142 st. 4 och GK IV art. 158 st. 5 om uppsägning av konventionerna.

²¹⁷ TP I art. 1 st. 2.

²¹⁸ Tilläggsprotokoll II till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter, Genève den 8 juni 1977 (GK TP II), i kraft den 7 december 1978 och ratificerades av Sverige den 31 augusti 1979, SÖ 1979:23, inledning, para. 4.

²¹⁹ 1980 års vapenkonvention (n 113), inledning, para 5.

sedan dess tillkomst. Detta markeras inte minst av att Internationella domstolen i sitt rådgivande yttrande i *Nuclear Weapons* konstaterat att klausulen, så som den återges i artikel 1 stycke 2 i Genèvekonventionernas första tilläggsprotokoll, har sedvanerättslig status.²²⁰ Detta förefaller gälla för parter i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter.²²¹ Eftersom Sverige, som tidigare nämnts (se till exempel avsnitt 5.1 ovan), är bundet av de traktater i vilka Martensklausulen förekommer utan någon relevant reservation, och Sverige dessutom är bundet av den sedvanerättsliga motsvarigheten, så är det nödvändigt att här fastställa innebörden av klausulen och dess eventuella tillämpning på antipersonell finkalibrig ammunition.

6.2 Innebörden av Martensklausulen

Även om Martensklausulens existens i den internationella humanitära rätten och Sveriges bundenhet av den således får anses ställd utom tvivel så är syftet med klausulen och dess innehåll desto mer oklart. Oaktat Fjodor Martens syfte med klausulen under Haagförhandlingarna 1899 – som var att lösa en fråga som handlade om den folkrättsliga ställningen för befolkningen på ockuperat territorium²²² – så har Martensklausulen idag ofta kommit att ses som en typ av generalklausul inom den internationella humanitära rätten när traktatsrättslig reglering anses otillräcklig.²²³ I den svenska översättningen av artikel 1 stycke 2 tilläggsprotokoll I har Martensklausulen följande lydelse:

”I sådana fall som icke omfattas av detta protokoll eller av andra internationella överenskommelser kvarstår civila och kombattanter under beskydd och överhöghet av den internationella rätten, härledd från etablerad sedvana, humanitetens principer och det allmänna samvetets bud.”

Vilken betydelse kan då Martensklausulen ha för användning (och, indirekt, utveckling) av antipersonell finkalibrig ammunition? Två delfrågor behöver besvaras för att kunna ge vägledning i detta avseende. För det första, utgör Martensklausulen en folkrättslig grund för ytterligare förpliktelser utöver tillämplig traktat- och sedvanerättslig internationell humanitär rätt? För det andra, är dessa förpliktelser i så fall tillämpliga på användningen av vapen och stridsmedel?

Ett studium av klausulens ordalydelse, så som den återges i artikel 1 stycke 2 i tilläggsprotokoll I ger ingen tydlig vägledning om dess innebörd. Den förefaller nämligen, i motsats till den grundläggande rättspositivistiska folkrättsliga principen uttryckt i det rättsliga avgörandet *Lotus* som diskuterats (se avsnitt 1.4.5 ovan),

²²⁰ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 259, para. 84.

²²¹ Dieter Fleck, ‘Non-International Armed Conflict’ i Fleck (n 18), s. 649, para. 19.06

²²² Theodor, Meron, ‘The Martens Clause, Principles of Humanity, and Dictates of Public Conscience’ (2000) 94 *American Journal of International Law* 78, s. 79.

²²³ Se t.ex. Mary-Ellen, O’Connell ‘Historical Development and Legal Basis’ i Fleck (n 18), s. 42, para. 2.31 och Meron (n 222), s. 87.

indikera att även om det i relevanta rättskällor inte uttrycks något förbud eller någon annan rättslig reglering så kan det ändå finnas begränsningar i handlingsfriheten för parter i väpnade konflikter baserade på ”etablerad sedvana, humanitetens principer och det allmänna samvetets bud”. Kan det vara så?

I litteraturen går åsikterna isär angående huruvida det sista ledet i Martensklausulen utgör ytterligare grund för folkrättsliga förpliktelser utöver de källor som redovisats (se avsnitt 1.4 ovan). Det verkar emellertid råda relativt stor enighet om att ett av syftena bakom klausulen ursprungligen var, och alltså är, att betona att internationella överenskommelser (särskilt i traktatsform) inte utgör den enda källan för förpliktelser för parter i väpnade konflikter, och att särskilt sedvanerätt kompletterar internationella överenskommelser därvidlag. Exempelvis har Theodor Meron uttryckt relationen mellan humanitarrättslig sedvanerätt och traktaträtt på följande sätt:

”Since all codifications omit some matters, especially those that prove to be contested, the Martens clause ... avoids undermining the customary law status of matters that were not included.”

I denna del förefaller det därför rimligt att tolka Martensklausulen som att den syftar till att påminna om det faktum att de folkrättsliga förpliktelserna för parter i en väpnad konflikt inte enbart härrör från traktater, och att det folkrättsliga handlingsutrymmet för dessa parter inte kan förstås enbart genom att läsa tillämpliga traktatsförpliktelser motsatsvis. Det är även denna relation mellan traktaträtt och andra rättskällor (framför allt sedvanerätt) som klausulens införande i reglerna i 1949 års Genèvekonventioner om förutsättningarna för och effekterna av konventionernas upphörande förefaller ta sikte på: om en stat säger upp någon av konventionerna så påverkar inte detta den aktuella statens förpliktelser enligt andra tillämpliga rättskällor.²²⁴

Det ovan sagda kan förklara klausulens hänvisning till ”etablerad sedvana”. Men hur är det med hänvisningen till ”humanitetens principer och det allmänna samvetets bud”? Kan dessa två grunder rentav anses utgöra egna rättskällor utöver de allmänt vedertagna? Frågan är relevant bland annat eftersom den amerikanska krigsförbrytartribunalen i Nürnberg i det rättsliga avgörandet *U.S. v. Krupp* konstaterade att Martensklausulen utgör:

”a general clause, making the usages established among civilised nations, the laws of humanity and the dictates of public conscience into the *legal yardstick* to be applied if and when the

²²⁴ ICRC, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (Cambridge University Press 2016), s. 1187, para. 3296.

specific provisions of the [1907 IV Hague] Convention and the Regulations annexed to it do not cover specific cases occurring in warfare, or concomitant to warfare” (kurs. här).²²⁵

Detta har lett vissa författare till att mena att humanitetens principer och det allmänna samvetets bud i detta avseende skulle utgöra allmänna rättsprinciper (se avsnitt 1.4.3 ovan), men att de är alltför generellt utformade för att kunna ge upphov till konkreta folkrättsliga förpliktelser.²²⁶

Det är emellertid svårt att finna stöd för idén att humanitetens principer och det allmänna samvetets bud skulle utgöra ytterligare rättskällor, utöver de som redan anges i Internationella domstolens stadgar (se avsnitt 1.4 ovan). Även om flera internationella domstolar och tribunaler på olika sätt har hänvisat till klausulen och använd den i sin argumentation så har ingen av dem hävdad eller ens antytt att humanitetens principer och det allmänna samvetets bud skulle utgöra rättskällor utöver de traditionella.²²⁷ Antonio Cassese menar, efter en genomgång av olika domstolsavgöranden i vilka Martensklausulen diskuteras, att

”It is apparent... that mention of the clause has been made primarily to pay lip service to humanitarian demands, rather than for the purpose of supporting the notion that two new sources of international law had come into existence around 1899... no international or national court has ever found that a principle or rule had emerged in the international community as a result of ‘the laws of humanity’ or the ‘dictates of the public conscience’”.²²⁸

Cassese menar att snarare än att utgöra en rättskälla så har Martensklausulen utvecklat till att uppfattas som en sorts anvisning om hur den internationella humanitära rätten ska tolkas:

”the clause has implicitly or explicitly been used as a sort of general instruction concerning the interpretation of certain international rules or as a means of better understanding the thrust of modern humanitarian law.”²²⁹

Andra författare är av samma uppfattning. Theodor Meron, till exempel, sammanfattar betydelsen av klausulen på följande sätt:

”It argues for interpreting international humanitarian law, in case of doubt, consistently with the principles of humanity and the dictates of public conscience [- -] In armed conflicts ... belligerents have strong interests and may be sorely tempted to resort to a restrictive reading

²²⁵ UNWCC, *Trial of Alfred Felix Alwyn Krupp von Bohlen und Halbach and Eleven Others*, United States Military Tribunal, Nuremberg, 17th November, 1947 – 30th June 1948, in *The United Nations War Crimes Commission, Law Reports of Trials of War Criminals*, vol. X, 1949, s. 69–181, s. 133.

²²⁶ Se t.ex. Meron (222), s. 78–89, 82. Se även Emily Crawford, ‘The Modern Relevance of the Martens Clause,’ (2006) 6 *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law* 1, 17.

²²⁷ Se t.ex. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 35 och 40 para.78–79 och 95. Se även Crawford (n 226), s. 50.

²²⁸ Cassese (n 214), s. 208.

²²⁹ *Ibid.*

of the law of war. The Martens clause may state the obvious, but it does serve a humanitarian purpose and is therefore not redundant.”²³⁰

Casseses och Merons argument förefaller ha fog för sig. Det är svårt att utan ytterligare stöd se hur två så vaga värden som ”humanitetens principer” och ”det allmänna samvetets bud” skulle kunna utgöra folkrättsligt bindande rättskällor. Det förefaller därför rimligt att dra slutsatsen att de i detta avseende snarare tjänar till att i den humanitära rätten betona det som redan framgår av artikel 31 stycke 1 i Wienkonventionen: skyldigheten att tolka innebörden av traktatsregler mot bakgrund av den aktuella traktatens ändamål och syfte. Vad beträffar Genèvekonventionernas första tilläggsprotokoll är detta ändamål och syfte ”att bekräfta och utveckla de bestämmelser som skyddar offren i väpnade konflikter”.²³¹ I Internationella rödakorskommitténs kommentar till tilläggsprotokoll I konstateras därför följande:

”[T]he Martens clause, which is included in Article 1 (General principles and scope of application), ' paragraph 2, of the Protocol, automatically applies from the moment that a specific rule is questioned as a result of a discretionary clause. Even though the Parties to the conflict may only be bound within the limits of "what is practicable" in a particular case, they will never be exempted from fundamental humanitarian requirements.”²³²

Konstaterandet ger således uttryck för den värdering som ligger bakom hela den internationella humanitära rätten, att humanitetens krav oavsett omständigheter aldrig helt får åsidosättas i väpnad konflikt.

6.3 Slutsatser

Med det ovan sagda så kan den första delfrågan besvaras, huruvida Martensklausulen utgör en folkrättslig grund för ytterligare förpliktelser utöver tillämplig traktat- och sedvanerättslig internationell humanitär rätt. Det finns, kort sagt, inget som tyder på att så är fallet. Snarare är klausulens övergripande bidrag till den internationella humanitära rätten två: dels att inskräpa tillämpligheten av sedvanerättsligt bindande regler vid sidan av traktatsrättsligt bindande regler, dels att inskräpa betydelsen av att humanitärättsliga traktatsregler tolkas i ljuset av traktaternas ändamål och syfte.

Mot denna bakgrund kan även delfråga två ovan diskuteras, det vill säga frågan om vilken relevans Martensklausulen generellt kan sägas ha för användning av nya vapen och stridsmedel – och i här aktuellt fall mer precis antipersonell finkalibrig ammunition. Till skillnad från Martens ursprungliga syfte med klausulen – att lösa en förhandlingsfråga inför 1899 års II Haagkonvention om den folkrättsliga statu-

²³⁰ Meron (n 222), s. 88.

²³¹ TP I, inledning, para. 4.

²³² Sandoz, Swinarski och Zimmerman (n 1), s. 395, para. 1393.

sen för en ockuperad stats civilbefolkning och kombattanter – anses klausulen numera tillämplig i alla situationer som utgör väpnade konflikter.²³³ Internationella domstolen har till exempel i sitt rådgivande yttrande om kärnvapen konstaterat att Martensklausulen underbygger den internationella humanitära rättens två kardinalprinciper, nämligen den så kallade distinktionsprincipen (att civila och civil egendom inte får göras till föremål för direkta anfall), och – vilket är av särskild relevans här – förbudet mot förorsakande av överflödigt skada och onödigt lidande som diskuterades i detalj i kapitel 5 ovan.²³⁴ Domstolen konstaterade dessutom i detta sammanhang särskilt att Martensklausulen har visat sig vara ett effektivt medel för att möta den snabba militärteknologiska utvecklingen: "[The Martens clause] has proved to be an effective means of addressing the rapid evolution of military technology".²³⁵ Även om den närmare grunden för, och relevansen av, domstolens yttrande har diskuterats med viss kritik²³⁶ så får det anses klart att klausulen idag har betydelse för hur den internationella humanitära rättens regler generellt ska tolkas, inklusive de regler som rör användning av vapen och stridsmedel. I det senare avseendet konstaterade exempelvis FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna särskilde rapportör Walter Kälin i sin rapport om mänskliga rättigheter i Kuwait under den irakiska ockupationen 1990–1991 att en av de sedvanerättsligt bindande principerna som är införlivade i Martensklausulen är den som innebär att i väpnad konflikt är rätten för parterna i konflikten att välja stridsmetoder eller stridsmedel inte obegränsad.²³⁷

Den betydelse som klausulen har för valet av stridsmetoder eller stridsmedel beror i sin tur på den innebörd som ska tillmätas uttrycken "humanitetens principer" och "det allmänna samvetets bud".

Det finns ingen definition av vad uttrycket "humanitetens principer" innebär. Internationella domstolen hänvisade emellertid till uttrycket i sitt rättsliga avgörande *Corfu Channel*. Då refererade domstolen till humanitetens principer som "certain general and well-recognized principles ... even more exacting in peace than in war".²³⁸ I *Nicaragua* uttalade domstolen att reglerna i Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 enligt domstolens mening återspeglar "humanitetens principer". Domstolen ansåg, närmare bestämt, att vissa regler i gemensamma artikel 3:

"constitute a minimum yardstick, in addition to the more elaborate rules which are also to apply to international conflicts; and they are rules which, in the Court's opinion, reflect what the Court in 1949 called 'elementary considerations of humanity'".²³⁹

²³³ Meron (n 222), s. 87.

²³⁴ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (n 36), s. 257, para. 78.

²³⁵ *Ibid.*, s. 259, para. 84.

²³⁶ Meron (n 222), s. 85–87; Cassese (n 214), s. 205–207.

²³⁷ FN:s ekonomiska och sociala råd, *Report on the situation of human rights in Kuwait under Iraqi occupation*, UN Doc. E/CN.4/1992/26, s. 11, para. 36.

²³⁸ ICJ, *Corfu Channel case (UK v Albania)* (Merits) [1949] ICJ Rep 4, s. 22.

²³⁹ *Nicaragua (Nicaragua v United States of America)* (n 37), s. 14, 114, para. 218.

Vidare har Jugoslavientribunalen vid ett antal tillfällen refererat till uttrycket. I exempelvis det rättsliga avgörandet *Martić* konstaterade tribunalen att såväl förbudet mot anfall av civila som begränsningen i valet av stridsmedel och stridsmetoder härstammar från ”humanitetens principer”:

”the prohibition against attacking the civilian population as such, as well as individual civilians, and the general principle limiting the means and methods of warfare... emanate from the elementary considerations of humanity”.²⁴⁰

En trend framträder genom exemplen ovan: inte i något av avgörandena framställs uttrycket ”humanitetens principer” som något annat än redan existerade grundläggande principer som framgår antingen i den humanitarrättsliga traktaträtten eller i sedvanerätten. Det får därför anses att uttrycket ”humanitetens principer” inte tillför några materiella styrningar utöver de som redan framgår genom sedvanlig tolkning och tillämpning av traktatsrättsligt och sedvanerättsligt bindande internationell humanitär rätt. Uttrycket ska snarare förstås som en påminnelse om att tolka humanitarrättsliga regler och principer mot bakgrund av den internationella humanitära rättens grundläggande värden.

Uttrycket ”det allmänna samvetets bud” saknar, precis som ”humanitetens principer”, en tydlig definition. Om något så är innebörden av det förra ännu vagare än det senare. Uttrycket måste mot bakgrund av dess engelska lydelse (*public conscience*) förstås som ett uttryck av allmänhetens grundläggande värderingar – en företeelse som knappast av egen kraft kan konstituera folkrättsligt bindande rättsregler. Emily Crawford talar om att uttrycket kan sägas representera en sorts reflektion av en ”världsopinion”.²⁴¹ Theodor Meron föreslår därför två möjliga funktioner av fenomenet. För det första, att det utgör en grund för staters utveckling av folkrätten och, för det andra, att det utgör en reflektion av en allmän rättsövertygelse som kan medverka till att klargöra innebörden av folkrättsliga regler.²⁴² Inte i något av dessa fallen rör det sig således om ytterligare materiella regler som, utöver de redan tillämpliga traktatsrättsliga och sedvanerättsliga, ska tillämpas direkt på en enskild situation. Som mest rör det sig om att använda det allmänna samvetets bud som ett stöd för att förstå innebörden av en allmän rättsövertygelse bland stater.

Efter denna översiktliga analys av innebörden av Martensklausulen förefaller det således vara en rimlig tolkning att klausulen, förutom att påminna om att sedvanerättsligt bindande internationell humanitär rätt är tillämplig vid sidan av traktaträtt, idag snarast ska uppfattas som en uppmaning om att tillämplig internationell humanitär rätt ska tolkas mot bakgrund av koncepten ”humanitetens principer” och

²⁴⁰ ICTY, *Prosecutor v. Martić* (Review of the Indictment Pursuant to Rule 61) IT-95-11-R61, s. 5, para. 13.

²⁴¹ Crawford (n 226), s. 11.

²⁴² Meron (n 222), s. 83–84. Se, för ett utvecklat resonemang, även Cassese (n 214), s. 214.

”det allmänna samvetets bud”. Theodor Meron sammanfattar situationen med orden: ”... its references to principles of humanity and dictates of public conscience cannot, alone, delegitimize weapons and methods of war, especially in contested cases”.²⁴³ Dessa koncept ska således inte tolkas som några självständiga rättskällor vid sidan av de traditionellt erkända: internationella överenskommelser, sedvanelag och allmänna rättsgrundsatser.

²⁴³ Meron (n 222), s. 88. Se även för liknande slutsats Crawford (n 226), s. 17.

7 **Bedömning av förbudens innebörd vid användning av antipersonell finkalibrig ammunition**

Kampen mellan verkan och skydd upphör aldrig. Den moderna krigföringen och utvecklingen av olika typer av personlig skyddsutrustning har väckt behovet av att på ett effektivare sätt än tidigare kunna försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick med finkalibrig ammunition.

Denna utveckling föranleder ett behov av att återbesöka de folkrättsliga regler som styr användningen av antipersonell finkalibrig ammunition. Detta sker i syfte att klargöra Sveriges folkrättsliga handlingsutrymme att använda antipersonell finkalibrig ammunition.

De folkrättsliga regler som styr användningen av antipersonell finkalibrig ammunition kan förefalla gamla. Och, mycket riktigt, vissa av dem härrör från andra halvan av 1800-talet. Men de har konstant bekräftats och utvecklats av stater sedan dess och är därför alltjämt i kraft och bindande för stater, om än i vissa fall i något förändrad form. I de fall reglerna har förändrats så har detta skett på ett sätt som är helt förenligt med folkrättens funktion och karaktär som en rättsordning mellan suveräna stater.

I inledningskapitlet till denna rapport ställdes fyra frågor. De första två frågorna rörde innebörden av två relativt konkreta regler av relevans för användningen av antipersonell finkalibrig ammunition i samtida krigföring: dels förbudet i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration, angående förbud mot användande av projektiler med mindre vikt än 400 gram som är explosiva eller laddade med sprängämne eller brännbara ämnen, dels förbudet i 1899 års Haagdeklaration, angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen.

Den tredje frågan rörde hur regeln om förbud mot förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande och andra relevanta folkrättsliga regler tillämpliga i väpnad konflikt påverkar användningen av antipersonell finkalibrig ammunition. Med uttrycket ”andra relevanta folkrättsliga regler tillämpliga i väpnad konflikt” har i denna rapport förstått den så kallade Martensklausulen.

Den fjärde och sista frågan rörde hur de ovan nämnda frågorna påverkas av kravet på balans mellan militär nödvändighet och humanitetens krav som utgångspunkt för den internationella humanitära rättens regler.

Folkrättsenligheten av antipersonell finkalibrig ammunition måste alltid bedömas såväl i förhållande till förbuden mot antipersonell användning av explosiv finkalibrig ammunition, förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller

tillplattas som i förhållande till förbudet mot att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande.

Nedan sammanfattas de slutsatser om dessa frågor som utvecklats i kapitel 2 till 6 ovan. Detta sker mot den ovan beskrivna bakgrunden, att kampen mellan verkan, här i form av användning av finkalibrig ammunition, och olika typer av skyddsåtgärder ständigt pågår. Det sker också med insikt av vikten att korrekt förstå innebörden i de regler som styr rätten att använda antipersonell finkalibrig ammunition så att de varken överträds eller av misstag feltolkas, vilket i det senare fallet riskerar utformningen och användningen av sådan ammunition suboptimeras.

7.1 **Förbudet mot användning av explosiv finkalibrig ammunition**

Det förbud mot att använda ”varje projektil med mindre vikt än 400 gram som är explosiv eller laddad med sprängämne eller brännbara ämnen” som formulerades i 1868 års S:t Petersburgsdeklaration är inte tillämpligt idag. Deklarationen har inte upphört att gälla, men förbudets lydelse har genom traktatsparternas efterföljande praxis förändrats till att idag omfatta ”antipersonell användning av kulor som exploderar i människokroppen”. Förbudet i deklARATIONEN motsvarar således idag innehållet i det sedvanerättsligt bindande förbudet mot användning av kulor som exploderar i människokroppen. Sverige är bundet av både det traktatsrättsliga förbudet, i dess ändrade lydelse, och det likalydande sedvanerättsliga förbudet.

Förbudet har främst betydelse för frågan om vilka verkningar av antipersonell finkalibrig ammunition som är tillåtna för att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick genom att orsaka sårskada. Syftet med förbudet är att undvika att kombattanter förorsakas sådan skada som är överflödig eller sådant lidande som är onödigt i relation till den militära nödvändigheten av att uppnå detta mål. Regelen förbjuder således inte förorsakande av skada eller lidande som sådant, utan endast skada som är överflödig eller lidande som är onödigt i förhållande till att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick.

Med uttrycket ”kulor som exploderar i människokroppen” avses, i såväl det traktatsrättsliga förbudet som det sedvanerättsliga förbudet, dels kulor som är konstruerad i syfte att den ska explodera i människokroppen, och dels kulor som till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar i människokroppen.

Stater använder både uttrycket ”i människokroppen” och ”vid träff av människokroppen”. Någon skillnad i betydelse mellan dessa två uttryck har inte kunnat identifierats. Det senare uttrycket får därför anses innefattas i det tidigare.

Det ovan sagda innebär att det inte är i strid med dessa förbud att använda antipersonell finkalibrig ammunition så länge dess kula inte är konstruerad med syftet att

den ska explodera i människokroppen, och så länge den inte till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar i människokroppen.

Det innebär vidare att användningen av antipersonell finkalibrig ammunition som är konstruerad i syfte att kulan ska explodera, eller till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar, vid träff av exempelvis ett kroppsskydd inte omfattas av förbuden. Detta beror på att en explosion vid träff av sådan skyddsutrustning inte kan anses vara en explosion i människokroppen. En förutsättning för detta är emellertid att kulan inte också är konstruerad i syfte att explodera, eller till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar, i människokroppen bakom detta skydd.

Detta innebär också att antipersonell finkalibrig ammunition som är konstruerad i syfte att kulan ska explodera, eller till följd av sin konstruktion normalt sett exploderar, vid träff av ett kroppsskydd normalt sett inte får explodera i människokroppen om kulan träffar en kroppsdel utan ett sådant skydd.

7.2 Förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen

Förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen är bindande för Sverige på såväl traktatsrättslig som sedvanerättslig grund.

Förbudet avser, precis som förbudet mot användning av explosiv finkalibrig ammunition, vilka verkningar av antipersonell finkalibrig ammunition som är tillåtna för att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick genom att orsaka sårskada. Även detta förbud syftar till att undvika förorsakande av överflödigt skada eller onödigt lidande. Regeln förbjuder således skada som är överflödigt eller lidande som är onödigt i förhållande till att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick.

Traktatsparternas val av uttrycket ”lätt utvidgar sig eller tillplattas” i 1899 års Haagdeklaration innebär att kulor som har verkningar i människokroppen som inte rimligtvis kan tolkas in i uttrycken ”utvidga” eller ”tillplatta” inte heller omfattas av förbudet. Detta innebär att kulor som har andra verkningar i människokroppen, till exempel hagel eller kulor som välter eller fragmenteras i människokroppen, inte omfattas av Haagdeklarationens förbud såvida de inte också lätt utvidgar sig eller tillplattas.

Det ovan sagda innebär också att kulor som förvisso deformerar i någon mån, men inte till en sådan grad att de förorsakar ett lidande som kan anses onödigt i förhållande till den militära nödvändigheten av att försätta en person ur stridbart skick, inte omfattas av förbudets uttryck ”lätt utvidgar sig eller tillplattas”.

7.3 Förbudet mot förorsakande av överflöd- dig skada eller onödigt lidande

Som framgår ovan är förbuden mot användning av explosiv finkalibrig ammunition och kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas relativt avgränsade. Det kan därför inte uteslutas att en typ av antipersonell finkalibrig ammunition som inte omfattas av något av dessa förbud ändå kan omfattas av det mer generella förbudet mot att använda vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.

Sverige är bundet av detta förbud på både traktatsrättslig och sedvanerättslig grund.

Orden ”överflödigt” respektive ”onödigt” är relativa uttryck som ska förstås i förhållande till den våldsanvändning som är nödvändig för att på ett effektivt sätt försätta en person ur stridbart skick. Med ”försätta ur stridbart skick” avses här att orsaka att personen på grund av medvetlöshet eller på annat sätt genom sårskada blir oförmögen att försvara sig själv. Sådan våldsanvändning (eller, i här aktuellt fall, användning av ammunition) som går utöver vad som är nödvändig för att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick förorsakar en skada som är överflödigt eller ett lidande som är onödigt, och är därför förbjuden. Följaktligen innebär detta att den förorsakade skadan eller lidandet inte får gå utöver vad som är militärt nödvändigt, eller med andra ord, stå i disproportion till den militära nödvändigheten att använda ammunitionen.

Antipersonell användning av ammunition som till exempel hagel eller kulor som välter eller fragmenteras i människokroppen, som alltså normalt sett inte omfattas av förbudet mot användning av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, måste även bedömas i förhållande till förbudet mot att använda vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Vid denna bedömning är det således behovet av att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick som ska vägas mot den skada eller det lidande som användningen av sådana projektiler förorsakar.

Om möjligheten att på ett effektivt sätt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick minskar på grund av utvecklingen av motståndarens personliga skyddsutrustning så förändras förutsättningarna att använda finkalibrig ammunition. Detta innebär att användning av projektiler som tidigare omfattats av förbudet

mot att förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande under de nya förutsättningarna kan falla utanför detta förbud. Anledningen är att utvecklingen av skyddsutrustningen har gjort det militärt nödvändigt att orsaka andra, fler eller större verkningar än förut för att försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick.

Användningen av sådan ammunition får emellertid inte förorsaka överflödig skada eller onödigt lidande för personer som saknar sådana kroppsskydd på hela eller delar av kroppen. Bedömningen innefattar såväl tekniska, stridstekniska, taktiska som strategiska faktorer och påverkas både av hur den aktuella ammunitionstypen är utformad och vilka verkningar den har när den används mot personer som inte är utrustade med sådana skydd.

7.4 Martensklausulen inverkan på bedömningen

Den så kallade Martensklausulen är en princip i den internationella humanitära rätten som innebär att även om det inte finns någon särskild internationell överenskommelse som reglerar en viss situation i en väpnad konflikt så åtnjuter både civila och kombattanter ändå ett skydd av den internationella rätten ”härledd från internationell sedvana, humanitetens principer och det allmänna samvetets bud”.

Principen utgör inte någon ytterligare rättsskälla, utöver de som normalt anges, det vill säga internationella överenskommelser, sedvanerätt och allmänna rättsgrundsatser. Principens främsta funktion förefaller istället vara att inskräpa vikten av att tolka humanitärrättsliga regler och principer mot bakgrund av den internationella humanitära rättens grundläggande värden och den betydelse som dessa värden har för världens stater.

Därvidlag kan Martensklausulen ha en viss inverkan på hur innebörden av de förbud som behandlats i denna rapport ska förstås. Framför allt spelar klausulen en roll i att inskräpa betydelsen av den internationella humanitära rättens grundläggande värden vid tolkning och tillämpning av dessa förbud. Även om förbuden, särskilt förbudet mot förorsakande av överflödig skada eller onödigt lidande, ger ett inte obetydligt utrymme för stater att ta hänsyn till argument baserade på militär nödvändighet vid tolkning och tillämpning av den internationella humanitära rätten, så får denna tolkning och tillämpning inte innebära att den humanitära rättens återhållande effekt på användning av stridsmedel och stridsmetoder går helt förlo-rad. Martensklausulen utgör således en yttersta spärr vid tolkning och tillämpning av den internationella humanitära rättens regler som hindrar att argument om den militära nödvändigheten av våldsanvändning i väpnad konflikt helt överskuggar de krav som stater har ställt på sig själva att även i väpnad konflikt visa en sådan återhållsamhet i våldsanvändningen som kan anses vara rimlig baserad på humanitetens krav.

7.5 Balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav

Balansen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav kom för första gången till traktatsrättsligt uttryck i 1868 års S:t Petersburgsdeklarations ändamålsstadgande. Det reflekterar de grundprinciper som än idag utgör grunden för den internationella humanitära rätten.

Med uttrycket ”militär nödvändighet” avses, kort sagt, ett erkännande att stater som är parter i en väpnad konflikt har rätt att använda våld för att tvinga motståndaren till underkastelse till minsta möjliga kostnad avseende tid, människoliv och pengar. Mot detta erkännande står således humanitetens krav, det vill säga staters strävan att begränsa det mänskliga lidandet till följd av väpnade konflikter.

Världens stater har vid utveckling av internationellt bindande traktater på den humanitära rättens område och genom utveckling av sedvanerättsliga regler lagt ned mycket möda på att säkerställa att varje regel i den internationella humanitära rätten är utformad med denna balans i åtanke.

Den avvägning mellan militär nödvändighet och humanitetens krav som på så sätt är inbyggd i den internationella humanitära rättens regler innebär att en part i en väpnad konflikt inte kan åberopa militär nödvändighet för att göra avsteg från en regel, såvida detta inte uttryckligen medges i regeln. Av samma anledning kan en part inte heller åberopa humanitetens krav till stöd för att hävda att ett handlande som inte omfattas av den internationella humanitära rätten ändå skulle vara folkrättsstridigt.

Avvägningen mellan militär nödvändighet och humanitetens krav är således redan avgjord i de regler som berörs i denna rapport. Det finns inget utrymme att utvidga det tillåtna utrymmet att använda antipersonell finkalibrig ammunition utöver vad som framgår vid en ärlig tolkning och tillämpning av dessa regler. Inte heller finns det någon grund för att påstå att det folkrättsliga utrymmet är mindre än vad som framgår vid en sådan tolkning och tillämpning av reglerna.

8 Slutord

Syftet med denna rapport har varit att skapa bättre kunskap om det folkrättsliga utrymmet för Sverige att använda antipersonell finkalibrig ammunition i dagens och framtidens väpnade konflikter.

Finkalibrig ammunition måste vara väl anpassad till sitt avsedda syfte. Detta är av stor betydelse för att svenska soldater ska kunna ges förutsättningar för ett så gott individuellt skydd som möjligt i väpnad konflikt. Detta skydd uppnås bland annat genom att den ammunition som används är anpassad för att snabbt och effektivt försätta motståndarens kombattanter ur stridbart skick. När stridens förutsättningar, såsom personlig skyddsutrustning och stridsteknik, utvecklas ställs därför nya och högre krav på funktionen hos den ammunition som används av svenska soldater.

Samtidigt som stridens förutsättningar förändras ställer rättsstatens principer och Sveriges respekt för folkrätten krav på att den ammunition som används av Försvarens personal i väpnad konflikt är i överensstämmelse med Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Den folkrätt som reglerar användningen av antipersonell finkalibrig ammunition är emellertid både fragmenterad, i vissa fall gammal, och ofta svårtolkad. Dessutom finns många olika, mer eller mindre väl underbyggda, uppfattningar om dess innehåll och innebörd.

De ovan nämnda förhållandena gör att vikten av en detaljerad och välgrundad förståelse för den folkrätt som reglerar finkalibrig ammunition är stor. Folkrättens regler får inte överträdas, samtidigt som reglerna inte heller får tolkas för snävt, så att den ammunition som används av Försvarens personal inte på grund av missförstånd blir mindre effektiv än vad som nödvändigtvis är betingat av Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Analyserna och slutsatserna i denna rapport ska kunna användas som underlag för att förstå och diskutera folkrättens inverkan på antipersonell finkalibrig ammunition vid utveckling, anskaffning och beslut om användning av sådan ammunition.

I denna rapport har därför en detaljerad beskrivning gjorts av de för Sverige bindande rättsreglerna i den internationella humanitära rätten som har betydelse för användningen av antipersonell finkalibrig ammunition. Denna beskrivning har gjorts i ljuset av dagens och framtidens väpnade konflikter. I arbetet har utgångspunkten varit att förhålla sig till tolkningen och tillämpningen av de aktuella reglerna på ett sådant sätt att Försvarens personal kan få möjlighet att använda så effektiv finkalibrig ammunition som möjligt inom ramen för Sveriges folkrättsliga förpliktelser.

Käll- och litteraturförteckning

Traktater

Deklaration i Haag den 29 juli 1899 angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen, i kraft den 4 september 1900 och ratificerades av Sverige samma dag, SFS 1900:76

Deklaration i S:t Petersburg den 29 november/11 december 1868 angående beskaffenheten av de projektiler, som i krig må användas, ikraft sedan 29 november 1868, ratificerades av Sverige samma dag, SFS 1900:76

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (första Genèvekonventionen), 75 UNTS 31, i kraft sedan den 21 oktober 1950, ratificerades av Sverige den 28 december 1953, SÖ 1953:14

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (andra Genèvekonventionen), 75 UNTS 85, i kraft sedan den 21 oktober 1950, ratificerades av Sverige den 28 december 1953, SÖ 1953:15

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående krigsfångars behandling (tredje Genèvekonventionen), 75 UNTS 135, i kraft sedan den 21 oktober 1950, ratificerades av Sverige den 28 december 1953, SÖ 1953:16

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid (fjärde Genèvekonventionen), 75 UNTS 287, i kraft sedan den 21 oktober 1950, ratificerades av Sverige den 28 december 1953, SÖ 1953:17

Internationella domstolens stadga 1945, Bilaga till Förenta nationernas stadga, 24 oktober 1945, 1 UNTS XVI, i kraft sedan den 24 oktober 1945, ratificerades av Sverige den 19 november 1946, SÖ 1946:1

Konvention om klusterammunition 2008, 2688 UNTS 39, i kraft sedan den 1 oktober 2010, ratificerades av Sverige den 23 april 2012, SÖ 2012:35

Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring 1997 (Ottawakonventionen), 2056 UNTS 211, ratificerades av Sverige den 30 november 1998 och i kraft sedan den 1 mars 1999, SÖ 1998:61

Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar 1980 (1980 års vapenkonvention), 1342 UNTS 137, ratificerades av Sverige den 7 juli 1982 och i kraft sedan den 2 december 1983, SÖ 1982:27

Konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt deras förstöring 1992 (C-vapenkonventionen), 1974 UNTS 45, 1975 UNTS 3, ratificerades av Sverige den 17 juni 1993 och i kraft sedan den 29 april 1997, SÖ 1993:28

Protokoll om icke-detekterbara fragment 1980 (Protokoll I), 1342 UNTS 137, ratificerades av Sverige den 7 juli 1982 och i kraft sedan den 2 december 1983, SÖ 1982:27

Protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar 1980 (Protokoll II), 1342 UNTS 342 137, ratificerades av Sverige den 7 juli 1982 och i kraft sedan den 2 december 1983, SÖ 1982:27

Protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar reviderat den 3 maj 1996 (Reviderat protokoll II), 2048 UNTS 93, ratificerades av Sverige den 16 juli 1997 och i kraft sedan den 3 december 1998, SÖ 1997:33

Reglemente angående lagar och bruk i lantkrig, bilaga till Konventionen i Haag den 29 juli 1899 angående lagar och bruk i lantkrig, ikraft sedan 4 september 1900 och ratificerades av Sverige 5 juli 1907.

Reglemente angående lagar och bruk i lantkrig (Lantkrigsreglementet), bilaga till Konventionen i Haag den 18 oktober 1907 angående lagar och bruk i lantkrig (IV:e Haagkonventionen), ratificerades av Sverige den 27 november 1909 och i kraft sedan den 26 januari 1910, SFS 1910:153

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, Rom den 17 juli 1998 (Romstadgan), 2187 UNTS 3, ratificerad av Sverige 28 juni 2001 och i kraft sedan 1 juli 2002, SÖ 2002:59

Wienkonventionen om traktaträtten 1969, 1155 UNTS 331, ratificerades av Sverige den 4 februari 1975 och i kraft sedan den 27 januari 1980, SÖ 1975:1

Rättsliga avgöranden

ICJ, *Case Concerning the Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal)*

ICJ, *Corfu Channel case (UK v Albania) (Merits) [1949] ICJ Rep 4*

ICJ, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) ICJ Rep 96*

ICJ, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America) (Merits) ICJ Rep 86*

ICTY, *Prosecutor v. Martić (Review of the Indictment Pursuant to Rule 61) IT-95-11-R61*

ICTY, *Prosecutor v. Tadić* (Appeals Chamber Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction), IT-94-1 (2 oktober 1995)

PCIJ, *S.S. Lotus (France v Turkey)* (1927) PCIJ Series A No 10

UNWCC, *Trial of Alfried Felix Alwyn Krupp von Bohlen und Halbach and Eleven Others*, United States Military Tribunal, Nuremberg, 17th November, 1947 – 30th June 1948, in *The United Nations War Crimes Commission, Law Reports of Trials of War Criminals*, vol. X, 1949

Dokument från stater och internationella organisationer

Sverige

Förordning 2024:1230, med instruktion för Totalförsvarets forskningsinstitut

Försvarsdepartementet, *International Humanitarian Law in Armed Conflict with Reference to the Swedish Total Defence System*, januari 1991.

Prop. 2013/14:146, *Straffansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser*

SOU 2010:72, *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning*.

SOU 2010:22, *Krigets Lagar*

SOU 1984:56, *Folkrätten i krig*

Övriga stater

Danska försvarsministeriet/Defence Command Denmark, *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations*, 1 utg., bruksutg., september 2016

Department of Defence, *Australian Defence Doctrine Publication 06.4: Law of Armed Conflict*, 2006.

Federal Ministry of Defence, *Law of Armed Conflict – Manual – Joint Service Regulation (ZDv) 15/2*, 2013.

Forsvaret, *Manual i krigens folkerett*, 2:a utg., Forsvarets høgskole 2025.

Ministère des armées, *Manuel de droit des opérations militaires*, 2022.

New Zealand Defence Force, *Manual of Armed Forces Law, Volume 4: Law of Armed Conflict*, 2 uppl, vol 4, 2017.

UK Ministry of Defence, Joint Service Publication (JSP) 383: The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict, 2004.

United States Department of Defense, *Law of War Manual*, juni 2015, uppdaterad juli 2023.

Working Paper Submitted by Austria, Egypt, Mexico, Norway, Sweden, Switzerland and Yugo-Slavia, Official Records, Vol. XVI, CDDH_IV_201, 7 februari 1975.

Internationella Organisationer

Förenta nationernas ekonomiska och sociala råd, *Report on the situation of human rights in Kuwait under Iraqi occupation*, UN Doc. E/CN.4/1992/26

Förenta nationernas folkrättskommission, *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries*, Yearbook of the International Law Commission, vol. II, 1966.

Förenta nationernas folkrättskommission, *Draft Conclusions on Identification of Customary International Law, with Commentaries*, 2018.

Förenta nationernas folkrättskommission, Fragmentation of International Law: Difficulties Arising From the Diversification and Expansion of International Law, Report of the Study Group of the International Law Commission, A/CN.4/L.702. 2006.

ICRC, Ensuring Respect for the 1868 St. Petersburg Declaration Prohibiting the Use of Certain Explosive Projectiles, CCW/CONF.II/PC.3/WP.6. 2001.

United Nations Treaty Collection, kapitel XXIII-1, *Status of Treaties*.

Litteratur

Monografier, antologier och rapporter

Blix H, 'Means and Methods of Combat' i UNESCO och Henri Dunant Institute (red.), *International Dimensions of Humanitarian Law* (Martinus Nijhoff 1988)

Bothe M, Partsch K.J och Solf A.W, *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949* (uppl. 2, Martinus Nijhoff Publishers 2013)

Boothby W.H, *Weapons and the Law of Armed Conflict* (uppl. 2, Oxford University Press 2016)

Bouthilier Y, 'Article 32, Supplementary means of interpretation' i Corten O och Klein P (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I* (Oxford University Press 2011).

Buga I, *Modification of Treaties by Subsequent Practice* (uppl. 1., Oxford University Press 2018)

Casey-Maslen S och Haines S, *Hague Law Interpreted: The Conduct of Hostilities under the Law of Armed Conflict* (Hart Publishing 2018)

Chapaux V, 'Article 54, Termination of or withdrawal from a treaty under its provisions or by consent of the parties' i Corten O och Klein P (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume II* (Oxford University Press 2011)

Dinstein Y, 'The Principle of Proportionality' i Mujezinović Larsen K, Guldahl Cooper C och Nystuen G (red.), *Searching for a "Principle of Humanity" in International Humanitarian Law* (Cambridge University Press 2016).

Fleck D, 'Non-International Armed Conflict' i Fleck D (red.), *The handbook of international humanitarian law* (4 uppl., Oxford University Press 2021)

Hayashi N, *Military Necessity*, Doctoral Thesis (Universiteit Leiden 2017)

Hayashi N, 'General Principles of International Humanitarian Law' i Fleck D (red.), *The Handbook of International Humanitarian Law* (Oxford University Press 2021)

Henckaerts J och Doswald-Beck L (red), *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules* (Cambridge University Press 2005)

Henckaerts J och Doswald-Beck L (red), *Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice – Part I* (Cambridge University Press 2005)

ICRC, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (Cambridge University Press 2016)

Ingesson M, 'Folkrättslig granskning av vapenprojekt i Sverige' (FOI 2025) FOI-R--572--SE

Liivoja R, "Protecting Warfighters from Superfluous Injury and Unnecessary Suffering" i Killingsworth M (red.), *Who Do the Laws of War Protect? Civility, Barbarity and the Evolution of International Humanitarian Law* (Cambridge University Press 2021)

Longobardo M, 'Means of Combat' i Fleck D (red.), *The handbook of international humanitarian law* (Oxford University Press 2021)

Longworth S, 'Att välja vapen - En analys av försiktighetsåtgärder vid anfall i en urban miljö' (FOI 2025) FOI-R--5684--SE

Longworth S, 'An Overview of the Legal Regulation in Light of Recent Developments' (FOI 2025) FOI Memo 8437

Merkouris P, 'Interpreting Customary International Law: You'll Never Walk Alone' i Merkouris P, Kammerhofer J och Arajärvi N (red), *The Theory, Practice and Interpretation of Customary International Law* (Cambridge University Press 2022)

Mujezinović Larsen, K m.fl., 'Introduction by the editors: is there a "principle of humanity" in international humanitarian law?' i Mujezinović Larsen K, Guldahl Cooper C och Nystuen G, (red.), *Searching for a "Principle of Humanity" in International Humanitarian Law* (Cambridge University Press 2016)

O'Connell M, 'Historical Development and Legal Basis' i Fleck D (red.), *The handbook of international humanitarian law* (4 uppl., Oxford University Press, 2021)

Risling M m.fl., 'Mice and wo(men) with Head Trauma' i Tengroth C och Lindvall K (red.), *IHL and gender - Swedish experiences* (Swedish Red Cross and Swedish Ministry for Foreign Affairs 2015)

Roberts A och Guelff R, *Documents on the Laws of War* (uppl. 3, Oxford University Press 2000)

Sandoz Y, Swinarski C och Zimmerman B (red.), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (Martinus Nijhoff Publishers, 1987)

Sands P, 'Article 39, Amendment and modification of treaties' i Corten O och Klein P (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I* (Oxford University Press 2011)

Sassòli M, *International Humanitarian Law: Rules, Controversies and Solutions to Problems Arising in Warfare* (uppl. 2, Edward Elgar Publishing 2024)

Stockholm International Peace Research Institute, *Anti-Personnel Weapons* (Taylor & Francis Ltd 1978)

Sorel J och Boré E.V, 'Article 31, General rule of Interpretation', i Olivier Corten och Pierre Klein (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I* (Oxford University Press 2011)

Spaight J.M, *Air Power and War Rights* (3 uppl., Longmans, Green and Co., 1947)

Tengroth C, 'Should Gender Considerations Impact the Legal Review of New Weapons?' i Tengroth C och Lindvall K (red.), *IHL and gender – Swedish experiences* (Swedish Red Cross and Swedish Ministry for Foreign Affairs 2015)

Winther P, 'Folkrättslig reglering av autonoma vapensystem – En översikt av rättskällor, rättsutveckling och forskning om användning och ansvar' (FOI 2022) FOI-R--5343--SE

Winther P, 'Folkrättsliga krav på autonomt målval vid insats med patrullrobotar: Käll- och litteraturöversikt' (FOI 2024) FOI Memo 8437

Winther P och Normelli N, 'Folkrättslig granskning av vapenprojekt – Tolkning av artikel 36 i Tilläggsprotokoll I till 1949 Års Genèvekonventioner' (FOI 2024) FOI-R--5554--SE

Winther P och Ingeson M, 'Guide för anmälan av nya vapen och stridsmetoder till vapenprojektdelegationen' (FOI 2025) FOI Memo 8995

Wood M och Sender O, *Identification of Customary International Law* (Oxford University Press 2024)

Wouters J, De Man P och Verlinden N (red), *Armed Conflicts and the Law* (Intersentia 2016)

Zimmermann A, Tomuschat C, och Oellers-Frahm K (red.), *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary* (Oxford University Press 2019)

Tidskriftsartiklar

Bellinger J.B III och Haynes W.J II, 'A US Government Response to the International Committee of the Red Cross Study *Customary International Humanitarian Law*' (2007) 89 *International Review of the Red Cross* 443

Berry J.F, 'Hollow Point Bullets: How History Has Hijacked Their Use in Combat and Why It is Time to Reexamine the 1899 Hague Declaration concerning Expanding Bullets' (2010) 206 *Military Law Review* 88

Cassese A, 'The Martens Clause: half a loaf or simply pie in the sky?' (2000) 11 *European Journal of International Law* 187

Commission of Jurists to Consider and Report upon the Review of the Rules of Warfare, General Report, omtryckt i 32 *American Journal of International Law*, Supplement 1 (1938)

Coupland R och Loye D, 'The 1899 Hague Declaration concerning Expanding Bullets' (2003) 85 *International Review of the Red Cross* 138

Coupland P och Herby P, 'Review of Legality of Weapons: A New Approach, The SIRUS Project' (1999) 81 *International Review of the Red Cross* 583

Crawford E, 'The Modern Relevance of the Martens Clause' (2006) 6 *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law* 1 vol., 2006

Crawford E, 'The Enduring Legacy of the St Petersburg Declaration: Distinction, Military Necessity, and the Prohibition of Causing Unnecessary Suffering and Superfluous Injury in IHL' (2018) 20 *Journal of the History of International Law* 544

Meron T, 'The Martens Clause, Principles of Humanity, and Dictates of Public Conscience' (2000) 94 *American Journal of International Law* 78

Parks W.H, 'Means and Methods of Warfare' (2006) 38 *George Washington International Law Review* 511

Parks W.H, 'Conventional Weapons and Weapons Review' (2005) 8 *Yearbook of International Humanitarian Law* 55

Verchio D.M, 'Just Say No - The SIrUS Project: Well-Intentioned, but Unnecessary and Superfluous' (2001) 51 *Air Force Law Review* 183

Zwemer C m.fl., 'Firearms-related injury and sex: a comparative National Trauma Database (NTDB) Study' (2023) *Trauma Surgery & Acute Care Open*

Internetkällor

Internationella rödakorskommitténs studie av sedvanerättsliga regler, tillgänglig på: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl>, senast besökt 2025-11-26

Internationella rödakorskommitténs databas för traktatsstatus, tillgänglig på: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899/state-parties?activeTab=default>, senast besökt 2025-11-26

Oxford Learner's Dictionaries, *Engelsk ordbok*, tillgänglig på: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/expand?q=expand>, senast besökt 2025-08-26

Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare. Drafted by a Commission of Jurists at the Hague, December 1922-February 1923, tillgänglig på <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/275-IHL-35-EN.pdf>, senast besökt 2025-11-26

Svenska Akademien, *SAOL* och *Svensk ordbok*, tillgänglig på: <https://svenska.se/>, senast besökt 2025-11-26

ISSN 1650-1942

www.foi.se